Anul VI ● nr. 59 ● aprilie 2011

DILEMATECA

SCRIERI ● AUTORI ● LECTURI

INTERVIU
MOSHE IDEL

ANCHETĂ
De ce lansează criticii cărți?

AVENTURA VIEȚII MELE
Dan Lungu

ÎN FIECARE JOI,
NUMAI CU

COLECȚIA
Marilyn Monroe
8 DVD-uri

11,99 lei
revistă+DVD

Din 7 APRILIE, aveți al șaselea DVD cu filmul
STAȚIA DE AUTOBUZ

Revista și DVD-ul sunt disponibile timp de o săptămână la toate punctele de difuzare a presei.

Informații și abonamente
0800.800.111
(apel gratuit)

Cumpărați online pe
www.adevarulshop.ro

ACUM ȘI ÎN REȚEAUA DE MAGAZINE MIC.RO

COLECȚII CU DICHIS DILEMA

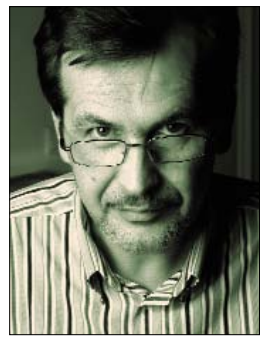

Mircea Vasilescu

Traducțiunile

Observ, în ultima vreme, o modă a literaturilor nordice. Se traduc mai multe cărți ca în alte vremuri, dar mi se pare mai interesant că în promovarea lor se insistă pe „ideea de nordic". Așa s-a întîmplat, cîndva, cu literaturile sud-americane, descoperite de lumea occidentală datorită cîtorva mari scriitori. Consacrarea lor pe plan mondial a constituit, ulterior, un fel de garanție pentru mai tot ce provenea din America Latină: în siajul lui Borges, García Márquez și al altor mari autori au ieșit spre orizonturi mai vaste și alții, iar lumea a (re)descoperit un întreg continent, cu sensibilitatea, istoria, cultura lui. În cazul nordicilor e un pic diferit. Clasicii literaturilor scandinave s-au tradus de multă vreme. Marii autori contemporani au apărut și ei (și în România, ca și în alte țări), mai ales că statele nordice susțin consecvent și generos traducerea propriilor scriitori în lume. Acum însă se promovează intens cărți de succes – de exemplu, romane polițiste, care au intrat în topurile de vînzări din multe țări. Editura Trei o face sistematic, iar unele volume se vînd „la pachet" cu ziare populare.

Dar, dacă luăm puțină distanță, constatăm că marketingul își face bine treaba: insistînd pe „nordicitate" (un spațiu, totuși, mai puțin explorat), se înscrie în tendința publicului de la noi de a citi mai mult traduceri decît literatură română. Ne întoarcem la Kogălniceanu care constata, la 1840, că „traducțiunile" au devenit la noi „o manie primejdioasă"? Sigur că lumea e alta, iar globalizarea creează un alt cadru pentru circulația capitalurilor, oamenilor și… cărților. Dar ar trebui deschisă, poate, o discuție pornind de la întrebări simple. De ce se citesc mai mult străini decît români? De ce un roman românesc bun (dar care nu e o capodoperă) se vinde în mai puține exemplare decît un roman străin bunicel? De ce – „ceara mă-sii", vorba unui personaj – cînd apar volume ale unor autori străini de raftul 2 oamenii de PR din edituri ne umplu inbox-urile cu *newsletters* pline de adjective, iar cînd apar volume remarcabile ale unor autori români care *nu* sînt vedete mediatice (dar sînt scriitori buni) abia se schițează cîte un comunicat sec de presă? Știu că orice întrebare simplă presupune răspunsuri complicate și sucite, dar încerc să arunc piatra… ■

Sorin Gherguț
(pagina 35)

Anca Mateescu
(paginile 36-38)

Moshe Idel
(paginile 42-53)

Dan Lungu
(paginile 72-78)

INFO

5-8 *Bazar*
10-11 *3,14TECA*

DOSAR

12-19 Alexandru Matei, *Critica literară la ora culturii de masă*

RECENZII

22-25 *Literatură:* Ștefania Mihalache, Alexandru Budac, Codrin Liviu Cuțitaru, Adina Dinițoiu
26 *Eseu:* Paul Cernat
27 *SF:* Michael Haulică
28-29 *Istorie:* Adrian Cioroianu, Bogdan Murgescu
30 *Filozofie:* Alexander Baumgarten
31 *Arte:* Vlad Bedros
32 *Politologie:* Bogdan Barbu
33-34 *Spiritualitate:* Victor Popescu, Alice Popescu

PROFIL

36-38 Anca Mateescu *„Fata asta chiar a înțeles“*

INTERVIU

42-53 Moshe Idel *„Altădată oamenii și-ar fi dat viața pentru sublim“*

MERIDIANE

56-58 Bogdan-Alexandru Stănescu, *There is no small-talk in Jerusalem...*
59-62 Petre Răileanu, *Philippe Sollers: Un adevărat roman de dragoste*

ANCHETĂ

64-70 Marius Chivu *De ce lansează criticii cărți?*

AVENTURA VIEȚII MELE

72-78 Dan Lungu *Viața sexuală a planetelor*

RUBRICI

21 Constantin Vică, *Tehnodrom*
35 *Poemul din aprilie:* Sorin Gherguț
39 Ioana Bot, *Cărți de plastic*
55 Daniela Zeca, *Vesta antiglonț*
63 Luiza Vasiliu, *Biblioteca „Paradiso“*
71 Ion Vianu, *Portrete interioare*

DILEMATECA

Mircea VASILESCU (senior editor)
Simona SORA (editor coordonator)
Marius CHIVU (editor coordonator)
Claudiu CONSTANTINESCU (editor coordonator)
Matei MARTIN (editor coordonator)
Matei PLEȘU (secretar general de redacție)
Dan STANCIU (prezentare grafică)

Radu Cosașu, Cristian Ghinea, Stela Giurgeanu, Andrei Manolescu, Ruxandra Tudor, Adina Popescu, Iaromira Popovici, Ana Maria Sandu, Luiza Vasiliu

Corectură: Ruxandra Mihăilă
DTP: Adrian Damian Foto: Rareș Avram

Foto coperta I: Rareș Avram

Revistă editată de
Adevărul holding

CUI 18006758
Calea Victoriei nr. 155, bl. D1, sc. 6, et. 5, sector 1, 010073 București
Telefon: 231.35.00. Fax: 230.51.07
e-mail: dilemateca@satiricon.ro

Abonamente: Anișoara Sevastre
(tel. 407.54.65, 407.54.69; fax 407.54.67
e-mail: anisoara.sevastre@adevarulholding.ro)

Pentru abonamente sunați la 0800.800.111
(număr cu apel gratuit în orice rețea)
Luni-Vineri: 8,00-22,00 Sîmbătă-Duminică: 10,00-18,00

Publicitate: Dorina Petruți
(tel. 407.76.87; e-mail: dorina.petruti@adevarulholding.ro)
ISSN 1842 – 1377

Tipărit la Tipografia MEGAPRESS

Bazar

Strada Ficțiunii Editura ALLFA, parte a Grupului Editorial ALL, a lansat, la sfîrșitul lunii martie, o nouă colecție de literatură: „Strada ficțiunii“. Cosmopolită, eterogenă, racordată la prezent, „Strada ficțiunii“ are trei secțiuni: Clasic, Contemporan și Bestseller.

„Strada ficțiunii“ a debutat cu șapte titluri, care se află deja în librării: Italo Calvino – *Orașele invizibile;* Walter Kirn – *Sus în aer;* Carol Birch – *Menajeria lui Jamrach;* Jean Teulé – *Magazinul de sinucideri;* Marek Halter – *Cabalistul din Praga;* A.D. Miller – *Dezghețul;* Lisa See – *Fetele din Shanghai.*

■ **Scriitori români la Tîrgul de Carte de la Leipzig** La invitația Institutului Cultural Român „Titu Maiorescu“ din Berlin, scriitorii Gabriela Adameșteanu și Radu Aldulescu au participat, în perioada 18-21 martie 2011, la Tîrgul de Carte de la Leipzig. Cei doi autori au susținut două lecturi publice, organizate în cadrul forumului „Limbi mici, literaturi mari“. Radu Aldulescu a citit, pe 18 martie, din romanul său *Proorocii Ierusalimului,* în cadrul unei lecturi în tandem cu scriitorul maghiar Akos Doma. Pe 19 martie, Gabriela Adameșteanu a citit, în cadrul aceluiași forum, din romanul său *Întîlnirea,* tot în cadrul unei lecturi în tandem, alături de scriitorul Roland Harsch, din Luxemburg. Traducerea și lectura textelor în germană au fost asigurate de Eva Ruth Wemme.

■ **Înțeleptul din Pădurea Neagră** Editura Herald a publicat o interesantă carte dedicată filozofului și psihologului K.G. Dürckheim de către discipolul său francez Jacques Castermane. Cartea, intitulată *Centrul ființei,* este un compendiu al gîndirii lui Dürckheim, de la interesul său pentru Zen și cultura japoneză sau pentru meditație și veritabila cale inițiatică, pînă la opiniile despre erotism și sexualitate. Karlfried Graf Dürckheim (1896-1988), doctor în filozofie și în psihologie, socotit unul dintre maeștrii spirituali ai timpului nostru, a fost supranumit „Înțeleptul din Pădurea Neagră“. Timp de 40 de ani a lucrat ca psihoterapeut la Todtmoss-Rutte (în Munții Pădurea Neagră), unde a fondat un Centru de formare și psihologie existențială. Activitatea și opera sa – în jur de 20 de cărți – sînt considerate drept una din culmile întîlnirii dintre tradiția mistică creștină (Meister Eckhart) și Zen. Karlfried Graf Dürckheim a publicat în franceză următoarele volume: *Hara – Centre vital de l'homme* (1969), *Le Zen et nous* (1976), *Exercices initiatiques dans la psychothérapie* (1977), *Le Maître intérieur* (1980), *L'Esprit Guide* (1985), *Le Japon et la culture de silence* (1985).

■ **Premiul Național de Proză *Ziarul de Iași*** va fi acordat, în cursul lunii aprilie, unuia dintre cei cinci finaliști: Radu Aldulescu – *Ana Maria și îngerii* (Editura Cartea Românească), Nichita Danilov –*Ambasadorul invizibil* (Editura Polirom), Radu Pavel Gheo – *Noapte bună, copii!* (Editura Polirom), Dumitru Țepeneag – *Camionul bulgar* (Editura Polirom), Ion Vianu – *Amor intellectualis* (Editura Polirom). Premiul Național de Proză *Ziarul de Iași,* ajuns la a VIII-a ediție și al cărui juriu e format din Alexandru Călinescu, Valeriu Gherghel, Emil Brumaru, Codrin Liviu Cuțitaru, Bogdan Crețu și Doris Mironescu, a fost inițiat din dorința redacției de „a-i recompensa pe cei mai buni scriitori români și de a oferi repere valorice cititorilor pasionați de literatură“. Din păcate, acest deziderat e respectat parțial. În ideea că acest premiu trebuie acordat cît mai multor prozatori, conform regulamentului de desfășurare a concursului, un autor nu poate fi premiat decît o singură dată. Ceea ce înseamnă că, de la an la an, competiția e tot mai slabă, scriitorii deja premiați nemaifiind luați în calcul de juriu, indiferent de valoarea cărților scrise. ■

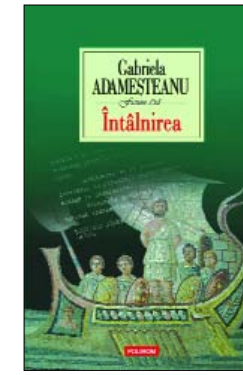

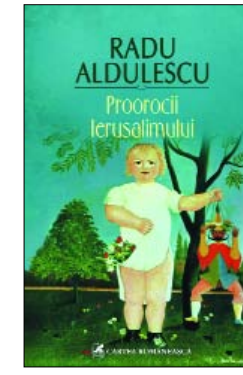

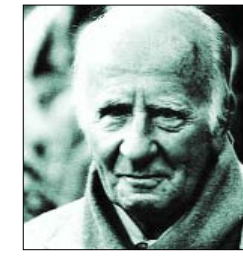

Karlfried Graf Dürckheim

Bazar

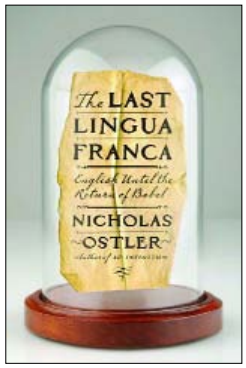

Googleza *Times Literary Supplement* consacră o recenzie consistentă cărții lui Nicholas Ostler *The Last Lingua Franca. English until the Return of Babel (Ultima* lingua franca. *Engleza până la întoarcerea lui Babel).* Autorul volumului este un lingvist reputat, cunoscător, printre altele, de sanscrită. Nu e nici o întîmplare că Ostler e unul dintre cei care susțin cu fermitate și entuziasm programele de traducere: profesorul a studiat la MIT, universitatea americană unde sînt formați inginerii și specialiștii în automatică. Vorbind despre expansiunea fără precedent a limbii engleze, Ostler face o distincție clară între vorbitorii nativi și cei care au învățat engleza ca pe un soi de *lingua franca.* Distincția îl determină să-și pună două întrebări cu privire la viitorul limbii engleze. Dat fiind numărul mare de vorbitori și teritoriul imens pe care îl acoperă, se va putea separa limba engleză în mai multe sub-specii (așa cum latina a generat mai multe limbi romanice)? Apoi: Se va dezvolta în continuare, ca *lingua franca,* dobîndind o importanță încă și mai mare? Lingvistul răspunde cu un „nu" hotărît, în ambele cazuri. *Times Literary Supplement* rezumă (fără să vulgarizeze) teoria lui Ostler: într-o lume interconectată, comunitățile de vorbitori nativi vor putea rămîne în legătură unele cu altele, indiferent de distanța geografică. Interacțiunile obișnuite promovează o dezvoltare lingvistică paralelă; doar atunci cînd un grup lingvistic devine izolat de restul, diferențele pot să genereze un dialect și apoi chiar o limbă nouă. Pe de altă parte, cu inovațiile de pe terenul tehnologiilor de traducere automate, o *lingua franca* devine inutilă – crede Ostler. Pentru că – spune el – în curînd, cu ajutorul programelor performante, fiecare va putea comunica în propria limbă maternă, iar receptorul va primi mesajul în limba lui maternă. Într-o lume în care computerele au devenit ieftine și ubicue, limbile nu mai contează – și tocmai de aceea diversitatea lor se va menține, ba poate chiar se va accentua. Poate că entuziasmul tehnologic al lui Ostler ar mai trebui temperat puțin. Oricît de ieftine și ubicue ar fi computerele, tot nu vom reuși să le facem să vorbească în locul nostru. Pînă la urmă, sînt doar niște instrumente mediocre de comunicare: dicționarele lor vor fi întotdeauna mai mici sau cel mult egale cu ale noastre, iar legăturile dintre sensuri – infinit mai puțin nuanțate. Deocamdată – și situația se va menține o bună bucată de vreme – programele automate de traducere sînt încă departe de a-și îndeplini misiunea. ■

Dilemateca vă recomandă

■ Romanul lui Marek Halter, *Cabalistul din Praga*, apărut în noua colecție lansată de Editura ALLFA, „Strada ficțiunii" (coordonatoare Alexandra Rusu), o reconstituire captivantă (în linia romanului ezoteric gen Meyrink) a sfîrșitului de secol al XVI-lea și o frumoasă poveste de amor neîmplinit între Eva, (mereu) prima femeie, și David, ucenicul rătăcitor. De parcurs, la pas, „Strada ficțiunii"! (Simona Sora)

■ Mereu în actualitatea vorbelor, săptămînala rubrică a Rodicăi Zafiu din *România literară* mi-a oferit, la mijloc de martie (nr. 10), o noutate bulversantă: conform normelor europene, C.F.R. Călători renunță la titulaturile de Personal, Accelerat, Rapid, urmînd ca Personalele să se numească Regio, iar celelalte două Inter Regio. La capătul unei captivante analize lingvistice, eminenta specialistă se îndoiește că vom putea articula „Am luat Regio-ul de Ploiești", mizînd pe rezistența vechilor termeni. Ascultați lingviștii – ne mai așteaptă grele încercări verbale. (Radu Cosașu)

■ *Filiera Bellarosa și alte povestiri* de Saul Bellow (traducere de Ioana Zirra, Editura Polirom) – 13 povestiri esențiale ale maestrului american fără de care literatura, pur și simplu, n-ar putea fi concepută. Și un argument în plus pentru credința mea conform căreia nimic nu se compară cu literatura nord-americană contemporană. (Marius Chivu) ■

Bazar

ICR New York continuă seria de lecturi performative din cadrul programului „*Citind în frunzele de ceai / Reading the Tea Leaves*“, într-o nouă formulă purtînd titlul „*Pas de deux: Literatura română atunci și acum / Romanian Fiction Then and Now*“. Programul – care propune un dialog imaginar între autori români din diverse generații și se desfășoară în Galeria ICR New York / Expoziția de carte Cărturești – a debutat în luna martie cu fragmente din autori ai secolelor al XVII-lea și al XVIII-lea, respectiv *Istoria ieroglifică*, de Dimitrie Cantemir, și *Țiganiada*, de Ioan Budai-Deleanu. Seara de lectură performativă a fost deschisă de prozatorul Dumitru Radu Popa, care a oferit o scurtă prezentare și contextualizare a textelor, fragmentele selecționate fiind interpretate de actori americani, în regia Anei Mărgineanu, care este și curatorul programului. Scena a fost apoi preluată de vocile literaturii contemporane, fragmente din *Cruciada copiilor* (de Florina Ilis) și *Proză cu amănuntul* (de Dan Lungu) fiind interpretate, la rîndul lor, de actori americani, în regia Tamillei Woodard. „Pas de deux“ a continuat cu dramaturgie, avînd ca protagoniști literari în dialog un text de Matei Vișniec *(Teatru descompus* sau *Omul-ladă-de-gunoi)* și unul de Peca Ștefan *(Povești adevărate complet inventate din Baia Mare).* ICR New York va mai avea asemenea evenimente, seria lecturilor continuînd, lunile următoare, cu texte de Mihail Sebastian, Camil Petrescu, Marin Sorescu, Radu Cosașu, Ștefan Agopian, Ana Maria Sandu și Ioana Pârvulescu.

Nobel pentru Norman Manea? Pe 17 martie, Editura Seuil a lansat oficial cel mai recent roman al lui Norman Manea, *Vizuina – La tanière* în ediția sa franceză, în traducerea semnată de Marily Le Nir. Este a șasea carte publicată în Franța de către cel mai tradus scriitor român în străinătate. O carte așteptată cu mult interes de critica franceză și de publicul cititor, autorul primind, în 2006, prestigiosul Premiu „Médicis Étranger“ pentru *Întoarcerea huliganului* (Seuil, 2005), distincție obținută, de-a lungul timpului, de autori precum Milan Kundera, Julio Cortázar, Umberto Eco, Paul Auster, Jonathan Coe sau Philip Roth. „Norman Manea a publicat una dintre cele mai bune cărți ale sale, îmbogățind, în chip fericit, o operă care ar merita să fie, în sfîrșit, salutată de către juriul Premiului Nobel“ – scrie Alexandre Fillon într-o prezentare în avanpremieră a *Vizuinii* în revista *Livres Hebdo.*

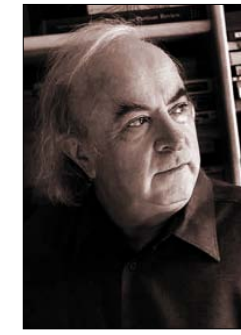

Norman Manea

20 de ani
rfi
românia

Bazar

Sfîrșitul Franței? Fostul ministru francez (al Apărării și al Internelor) Jean-Pierre Chevènement a publicat recent, la Editura Fayard, volumul *La France est-elle finie?* – o analiză densă și sistematică a declinului pe care mai mulți politicieni sau eseiști ai momentului i-l prevăd acestei mari puteri a lumii de azi. Pentru a explica diagnosticul său, Chevènement descrie pe larg relațiile istorice complexe dintre Franța și Germania, dar și incapacitatea actualei clase politice franceze de a da un sens faimosului model republican. Critic al europenismului îndîrjit al lui François Mitterrand, Chevènement nu uită nici propriile greșeli sau eșecul în a-și impune ideile reformiste în cadrul stîngii ultimilor 40 de ani. *Nonfiction.fr* a organizat, pe 21 martie, o discuție extrem de interesantă la Cité des Livres, care poate fi urmărită pe respectivul site.

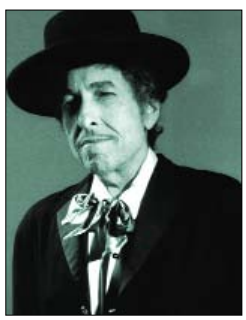
Bob Dylan

■ **Suspect de nobelită** Bob Dylan împlinește luna viitoare 70 de ani. E un artist canonizat, un intelectual angajat, un muzician clasicizat. Cîntă din anii '60 – și tot de atunci datează și primele eseuri academice despre muzica sa. Pentru tinerii universitari cărora li se adresa Dylan cu muzica sa, el avea deja potențialul de a deveni fenomen. Critici literari și muzicali i-au construit statuia încă de pe vremea cînd avea doar douăzeci și ceva de ani. În așteptarea aniversării (și a premiului Nobel, pe care Dylan nu l-a primit, deși, din cîte se știe, a fost de mai multe ori printre favoriți), Klaus Theweleit a adunat într-o antologie cîteva texte critice despre Dylan. Prefața e de altfel un fel de *laudatio* – dacă nu chiar o recomandare – adresată comitetului Nobel. În piesa „It's Alright, Ma (I'm Only Bleeding)" s-ar simți un pic de Poe, un pic de Beckett; versul „*Darkness at the break of noon*" i-ar fi fost inspirat de Arthur Koestler; în fine – fiecare vers, fiecare virgulită ieșite de sub penița autorului ar rima cu universul sau ar rezona cu literatura scrisă pînă la el. Poate că abordarea e prea serios-pompoasă, însă Klaus Theweleit (filozof și sociolog al fenomenului pop-rock) recurge mereu la un întreg arsenal de argumente și de citate. Pînă la urmă, cititorul chiar începe să creadă că s-a făcut o nedreptate, că Dylan e un nobelabil persecutat… Antologia include texte de Sam Shepard, Greil Marcus, Willi Winkler, Diedrich Diederichsen, Don DeLilo (cu un fragment de roman în care apare Bob Dylan) și este recomandată de editura Rohwolt drept „o carte originală despre unul dintre granzii muzicii pop".

■ ***E-book* în Europa – tehnologie înaltă, cumpărători puțini** „Să salvăm librăriile!" este apelul făcut de autoarea nord-americană Nicole Krauss. Tot mai multe librării își lichidează stocurile și se pregătesc de închidere. Rețeaua de librării Borders e în pragul falimentului. Cota de piață a cărții digitale este de 10%, cu tendință de creștere. Ceea ce pentru librăriile din SUA e o amenințare nu ridică probleme pentru Europa, în general, și pentru Germania, în special. În ultimii ani, la fiecare ediție a tîrgurilor de carte germane se vorbește cu emfază, dar fără să se dea cifre sau detalii concrete, despre succesul actual și viitorul promițător al cărții electronice. Anul acesta însă, Asociația Librarilor Germani a publicat pentru prima oară un studiu cu cifre și statistici, luînd în calcul 1800 de edituri și librării: în 2010 s-au vîndut 2 milioane de *e-books* către 540.000 de clienți. Cifrele par mari, dar reprezintă, de fapt, doar 0,5% din piața cumpărătorilor de carte germani. Iar 78% din nemți declară că nu ar vrea să citească o carte pe monitorul calculatorului. În plus, față de anul 2009, situația nu a evoluat aproape deloc. Posibilitățile tehnologice sînt cu mult înaintea cererii, conchide Asociația Librarilor. Cu toate acestea, 35% din editurile de carte germană oferă *e-books* spre vînzare, iar 80% din ele plănuiesc să o facă în viitorul apropiat.

■

www.historia.ro

CARTE STRĂINĂ – pag. 67
La curtea Țarului Roșu
DVD HISTORIA
SIGMUND FREUD & IVANA TRUMP
din colecția „Mari personalități care au marcat istoria lumii"
AN XI. NR. 111 • MARTIE 2011 • 11,99 LEI • APARE PE 15 ALE FIECĂREI LUNI • DIRECTOR ION CRISTOIU
Historia
DEZVĂLUIRI – pag. 30
Fostul șef al poliției legionare, agent al Securității sau jucător la două capete?
UN MOGUL:
CAROL AL II-LEA
DOSAR pag. 12
CONVORBIRI – pag. 40
Petre Țuțea:
„În democrație, numai întâmplarea naște un mare șef"
PRIMA PAGINĂ – pag. 50
1894:
Banda Zdrelea-Mărunțelu terorizează Bucureștiul
COLIȘELE ISTORIEI – pag. 20
Carol și Zizi, divorț de tabloid
AN X. NR. 106 • OCTOMBRIE 2010 • 11,99
ISTORIA MODEI
Coco Chanel

Historia

Istoria suntem noi!

ACUM
și în rețeaua de magazine
MIC.RO

Pentru abonamente și informații sunați la 0800.800.111,
număr cu apel gratuit în orice rețea,
între orele 7.00 - 22.00 (luni – duminică),
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro.
Abonamente non-stop la 0318.200.200, număr cu tarif normal.

3,14TECA

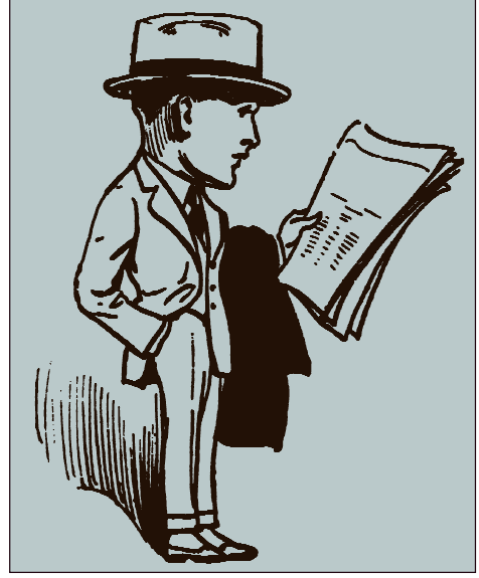

■ Cu siguranţă, Cioran ar fi apreciat ironia poveştii întîmplate după moartea sa şi finalizate în instanţă cu puţin înainte de sărbătorirea centenarului său. Simone Baulez, „brocanteuza“ chemată să elibereze complet de mobile şi de obiecte apartamentul din Rue de l'Odéon de la etajul 5, a căutat şi în pivniţa clădirii şi a descoperit mai multe manuscrise ale scriitorului. Înaintea sa trecuseră pe acolo şi făcuseră inventarul mai mulţi specialişti, printre care şi Yves Peyre, directorul bibliotecii Doucet, dar comoara estimată acum între 150.000 de euro şi 1 milion de euro n-a fost găsită atunci. Simone Baulez are meritul şi norocul de a fi făcut o curăţenie impecabilă, fără să arunce, însă, aceste hîrtii. Iar justiţia i-a făcut dreptate şi a recunoscut că ea este proprietara de drept a acestor manuscrise ale lui Cioran. **A. M. S.**

■ De Ziua Internaţională a Poeziei (21 martie), lumea sărbătoreşte cum poate, ascultînd de obicei nişte oameni care citesc ceva cu voce tare – fără prozaicele beri şi fără mici pe grătare (n-am găsit altă rimă). E frumos şi nu e rău. Pe de altă parte, mă gîndesc că ziua aceasta ar comporta unele defalcări: poate că unii ar prefera să sărbătorească numai Zorii Internaţionali ai Poeziei, alţii – Miezul Zilei Internaţionale a Poeziei, iar alţii – Cele 17 Secunde Internaţionale ale Haiku-ului. **C. C.**

■ Într-un număr din 1878 al publicaţiei *Gazette médicale de Paris* (nr. 7, seria a 5-a), la rubrica „Revista jurnalelor medicale“, era prezentat conţinutul unui articol apărut în *The Medical Record* din New York, pe 21 iulie 1877, articol prilejuit de o comunicare susţinută în faţa Societăţii Americane de Neurologie de către dr. Hammond, cu titlul „Despre mirosurile exalate de corpul uman sub influenţa anumitor afecţiuni ale sistemului nervos“. În acea comunicare, dr. Hammond (William Alexander Hammond, 1828-1900) relata cazul uneia dintre pacientele sale, o tînără doamnă care, „în timpul unor accese de isterie, exala un miros agreabil, asemănător cu acela al violetelor. Exalarea nu se producea decît la nivelul jumătăţii anterioare stîngi a toracelui, fiind însoţită de o transpiraţie abundentă în zona respectivă. Mirosul putea fi perceput la o distanţă de mai bine de un metru, însă dispărea complet în intervalul dintre accesele de isterie. Analiza chimică a sudorii parfumate a dus la detectarea prezenţei acidului butiric“. În continuare, dr. Hammond menţiona cazul unei alte paciente, suferind de coree („boală de nervi, frecventă mai ales la tineri, caracterizată prin mişcări musculare involuntare continue şi dezordonate ale diverselor segmente corporale“, cf. DEX), a cărei sudoare mirosea a ananas. **D. S.**

■ Mademoiselle Jeanne Moreau refuză să-şi scrie, la 82 de ani, memoriile. E prea devreme – apreciază stăpîna lui Jules şi Jim. **R. C.**

■ Banc academic: „În timpul unui examen, un student se ridică în picioare şi îi cere profesorului să-i aducă o halbă de bere şi o plăcintă. Toţi rămîn interzişi, iar profesorul îi recomandă să lase glumele şi să-şi vadă de lucrare. Însă studentul îi arată profesorului un fragment din *Laws of Cambridge,* scris în latină şi care încă are efect, unde se specifică faptul că în timpul examenului are dreptul la o bere şi la o plăcintă. Ca atare, unul dintre profesori se vede ne-

voit să plece și să-i aducă studentului cele cerute. La o săptămînă după întîmplare, studentul primește acasă o amendă de 5 lire sterline, deoarece se prezentase la examen fără sabia de protocol“. **M. C.**

■ La Istanbul a fost inaugurat unul dintre cele mai înalte turnuri din Europa, *Istanbul Shappire,* avînd nu doar 261 de metri înălțime, dar și unul dintre cele mai inovatoare sisteme de încălzire cu raze ultraviolete, ce menține o temperatură constantă de 22 de grade. În plus, „turnul care atinge cerul“ posedă cîteva grădini interioare, o imensă sală de gimnastică și o pistă de golf cu vedere la două mări: Marea Neagră și Marea Marmara. Nu vă dă fiori, cam așa cum vă dădea, prin anii ’80, lectura romanului *Etajul 500* de Károly Sándor? **S. S.**

■ „Aer“ și „văzduh“ înseamnă, în limba română, cam același lucru. Unul e latinesc, altul e de origine slavă. Dacă, la noi, cel din urmă sună arhaic și livresc, în țările de limbă slavă „văzduh“ e un termen de utilitate imediată, tehnic, de zi cu zi. În Cehia, bunăoară, la o benzinărie, pe pompa de aer pentru umflat pneuri scrie mare: *VZDUCH* (văzduh, adică). **M. P.**

■ Unul dintre ziarele inedite din Viena poartă numele *Augustin* și este dedicat oamenilor fără adăpost, articolele fiind scrise de către aceștia. Ziarul conține, pe lîngă editoriale care deplîng greutățile vieții de homeless, și cronici de film. În ultimul număr apare chiar o cronică a filmului lui Radu Jude *Cea mai fericită fată din lume.* Din acest punct de vedere am ajuns, se pare, la urechile tuturor. **S. G.**

■ Editura Gallimard a împlinit 100 de ani. Revista *Lire* – mai recentă (n-are nici măcar jumătate din vîrsta editurii) – dedică evenimentului un articol de sinteză despre istoria oamenilor, a colecțiilor și a cărților publicate în acest secol. Tonul textului nu e foarte vesel: factologie multă, impresionistică (prea) puțină. Aproape că se simte un pic de ranchiună: uite, dom’le, incredibil, există de 100 de ani… Nu știu ce s-ar face *Lire* fără Gallimard. Dacă editura și-ar înceta, peste noapte, activitatea, adio *rentrée littéraire,* adio cronici, adio *Lire*… **M. M.**

■ Quentin Tarantino și-a dat în judecată vecinul, pe scenaristul Alan Ball *(American Beauty, Six Feet Under),* din cauza „menajeriei sale de păsări exotice“, care „emit urlete de-ți îngheață sîngele-n vine la intervale aleatorii, între 7 și 8 ore în fiecare zi“. Argumentul suprem invocat de avocații lui Tarantino a fost un citat din Goethe: „Acela e fericit, fie el rege sau țăran, care are pace la el acasă“. E pur și simplu cel mai neașteptat loc unde aș fi putut da peste Goethe în 2011. De-aici și pînă la un *western spaghetti* după *Suferințele tînărului Werther* nu mai e decît un pas. **L. V.**

■ Principesa Margareta și-a lansat de curînd *Cartea regală de bucate*. „Timpul petrecut în jurul mesei de prînz sau cină este un act de generozitate, de comuniune spirituală și de înțelegere omenească. Fiecare dintre noi se simte bine în aceste părți din zi“, spune Alteța Sa, prezentîndu-și volumul. Nouă, celor atît de grăbiți, pentru care prînzul și cina au ajuns să însemne o shaorma înghițită cu noduri pe stradă sau o pizza înfulecată la ore tîrzii, în fața televizorului, ar trebui să ni se reamintească mai des astfel de lucruri. Nici nu mai țin minte ultima masă care mi s-a părut un regal! **A. P.**

Alexandru Matei

Critica literară la ora culturii de masă

– diviziunea mitotică a criticii contemporane –

colaje de Dan Stanciu

DOSAR

O diviziune este mitotică cînd o celulă eucariotă își separă cromozomii din nucleu în două seturi cromozomiale identice în doi nuclei – urmează apoi două celule. Pentru mine, diviziunea mitotică este, evident, o metaforă. Celula-mamă reprezintă aici critica literară, iar cele două nuclee sînt „promoția culturală", respectiv „critica culturală", activități diferite, dar care pot oricînd fi acoperite de sintagma-mamă, iar critica culturală poate însemna promoție culturală, așa după cum discursul promoțional poate fi și critic. Și-atunci – se va întreba cititorul – la ce bun diviziunea? Diviziunea – răspund – nu înseamnă o decizie personală sau de grup, ci reprezintă o consecință a defalcării literaturii în cultură populară (urbană, totuși) și cultură „de specialitate" într-un regim democratic-capitalist așa cum este al nostru. Prin urmare, intervenția mea va avea în vedere în special spațiul instituției literare românești și practicile de instituționalizare.

Evoluția celulei-mamă

În cîteva eseuri de anul trecut, Alex Goldiș explică de ce critica literară românească post-belică a respins teoria. E de-ajuns, de altfel, să citești critică românească înainte, dar și după 1989, pentru a observa că „metaforelor deconstrucției, mortificării, declinului sau sterilizării livrești (...) le sînt preferate expresiile organicismului, ale auroralului, ale posibilităților nelimitate." (în „Un război de tranșee...", *Cultura,* nr. 34/2010; remarc în treacăt că pînă și autorul din care citez interpretează fără să vrea atunci cînd scrie „sterilizare livrescă"). Or, dacă acest refuz avea o explicație solidă înainte de Revoluție, el nu mai are nici o justificare validă după 1989 și poate mai ales după 1996, cînd epopeea naționalistă își pierde suflul. Împotriva cui mai luptă sau de cine se mai ascunde criticul literar care înregistrează și ierarhizează „estetic" (autarhic, adică) producțiile literare recente, una după alta – astăzi, cînd literatura (ficțiune plus poezie) reprezintă una dintre căile de desfătare și cunoaștere alături de atîtea altele – fără să recurgă la nici un alt discurs de cunoaștere? Prea puțini dintre criticii noi văd în critică o practică socială, a cărei valoare nu poate fi detașată de sistemul social în care ea se înscrie și la care participă și care trebuie, deci, adecvată evoluțiilor acestuia. Regimul politic care a făcut ca

Alexandru Matei este eseist. Cea mai recentă carte publicată: *Ultimele zile din viața literaturii,* Editura Cartea Românească, 2008.

literatura să concentreze tot ceea ce se putea spune valid și liber despre lume a dispărut de două decenii, și încă revistele culturale românești sînt, cu puține excepții, literare, iar practica critică exersată aici e inerțială. Într-o epocă de deschidere maximă, în care circulația discursurilor e mai frenetică decît oricînd, ceea ce se numește critică literară nu se mai poate practica nici ca pînă în 1945, nici ca în proletcultism, dar nici ca pînă în 1989, cu seninătatea senilă a bătrînului care joacă șah pe o bancă în holul unui mall (sau da, dar numai înzestrată de un spirit „dandy" pe care are grijă să-l transmită cititorului). Pentru că nu există (nici) critică literară fără asumarea, implicită sau explicită, a unei poziții politice, în interiorul culturii, desigur.

Critica literară are ca obiect o practică de masă: literatura. Formele culturii de masă au trecut în România prin viraje care le-au adus mult mai aproape de manifestările lor occidentale. Cultura de elită, conservatoare prin excelență, tinde și ea, ce-i drept greu, să inoveze. Aș putea vorbi aici despre *televiziune*, care cunoaște din 1995 o altă viață; despre *film*, care a intrat într-o nouă eră de aproape zece ani; despre *evenimentele culturale private* care împînzesc astăzi spațiul urban românesc, și nu doar cel urban, înlocuindu-le pe cele *naționale;* despre un nou *limbaj literar*, în care diferențele de reprezentare dintre oral și scris s-au estompat; despre modă și despre habitat etc. Pretutindeni însă, una dintre rațiunile modificărilor profunde pe care le-au suferit formele culturale din societatea românească ține de preeminența profitului asupra emancipării (ca să folosesc o dihotomie „de stînga" cu suficient conținut euristic) și rezultă, printre altele, din vertiginoasa slăbire a statului și a rolului său în raport cu puterea agenților privați, transnaționali, ai capitalizării *sans rivages*. Cultura de stat fie a preluat logica culturii de *entertainment* „privatizate", așa cum s-a întîmplat în televiziune, fie s-a scindat în ocelii evenimențiale. Adesea, limbajul lor coincide, în măsura în care ele funcționează în orizontul unei mobilizări afective individualiste, în care individul este locul originar al valorii și pentru care orice altă influență normativă este tradusă în termeni, devalorizanți, de lipsă de autenticitate, deci de neadevăr. Diferența dintre cultura *low profile* și *high profile* stă în calitatea trăirilor individualiste mobilizate: de la cele brutale, confundate adesea cu senzația fizică, pînă la cele filtrate de o experiență estetică și morală rară.

Tensiunea dintre popular și înalt

Niciodată cultura oficială românească n-a fost confruntată atît de evident cu acest decalaj dintre popular și înalt, din motive istorice lesne de înțeles. Înmugurită în anii dezghețului ideologic, *pop culture* a fost sugrumată și s-a zbătut în celule *underground,* fie că vorbim despre manele sau despre poezie optzecistă. După 1990 și mai ales după 2000, cultura română cunoaște un proces de scindare între popular și specializat, forme de cultură care-și cer metadiscursul adecvat. Din momentul în care cultura produce (face și distribuie produse), ceea ce numim „valoare estetică" nu doar că diferă de succesul public, ceea ce era de la sine înțeles, dar devine o sintagmă chestionabilă, în măsura în care publicul însuși se scindează și semnificațiile moderne ale „artisticului" se pluralizează, iar tensiunea dintre „masă" și „nișă" animă proiectele și produsele de creație artistică mai mult ca niciodată (un bun exemplu ar putea fi ultimul volum al romanului *Orbitor,* iar credo-ul și creația literară ale lui Mircea Cărtărescu sînt exemplare pentru o discuție despre raporturile ambigue dintre *pop'lit* și *high'lit;* la fel cum, înainte de 1989, exemplare pentru o astfel de discuție sînt unele trăsături ale Cenaclului Flacăra).

În aceste condiții, metadiscursurile artistice au renunțat la exclusivitatea operației de valorizare conform normativității estetice romantice, atît de importante în era națională a Europei; ele se ocupă, de o vreme, de cultura de masă din punct de vedere cognitiv (politic, sociologic, estetic, formal etc.), pentru că tot ce înseamnă cultură, de la jazz la manele, are o valoare pentru cunoaștere și o istorie care face parte din istoria epistemică a omului. Este ceea

ce propune, de pildă, „mitologia“ lui Roland Barthes, în anii 1950 (care nu întîmplător urmează *Gradului zero al scriiturii),* și apoi studiile culturale de tip anglo-saxon, cele fără o agendă politică stînjenitoare (în plină glorie în anii 1970, de la Raymond Williams la Lionel Trilling), ca și sociologia literară franceză din Școala lui Pierre Bourdieu. Un obiect artistic se află astăzi sub jurisdicția atît a unei normativități estetice, dizolvate însă în fiecare individ în parte și reunite în comunități tot mai multe și mărunte, cît și a uneia epistemice, mai degrabă umanuniversalizantă decît prima. Oricum ai analiza un obiect artistic, fiecare dintre cele două tipuri de metadiscurs trebuie să țină seama de celălalt. Nici unul însă nu mai are funcția primordială de a facilita consumul, și nici de a stabili o ierarhie larg recunoscută. Cu toate astea, poate fi extrem de creativ să studiezi ipostaze ale vulgarității sau anost să glosezi pe marginea unei capodopere.

Toate aceste premise stau la baza criticii literare „înalte“, specializate, care întîlnește astfel teoria și istoria literară, și de care nu se mai poate separa. Un exemplu evident îl aflăm la Antoine Compagnon, cel puțin în *Antimodernii.* Criticul literar nu poate fi azi nici G. Călinescu din interbelic, nici Nicolae Manolescu din era dezghețului ideologic, pentru că literatura nu mai înseamnă astăzi nici chintesența culturii, nici materializarea implicită a libertății de gîndire și simțire. Critica literară manifestă, înainte de orice ierarhizare, conștiința culturală a criticului în raport cu formele contemporane ale culturii. În lipsa adecvării la formele actuale ale culturii, ierarhizarea are atîta valoare cît crucea purtată la gît, la un congres farmaceutic. Ea nu mai poate fi ce a fost atunci cînd, în România, acumula funcțiile metadiscursurilor interzise. Sigur, într-o perioadă în care tot ceea ce era manifestare neoficială își vădea rapid credibilitatea, lectura criticii literare reprezenta atît un ghid de lectură *adevărată,* cît și o lectură critică în sine, capabilă să adune un public larg, deși diseminat. Prestigiul ei era cu atît mai mare cu cît discuțiile din spațiul politic referitoare la literatură nu mai erau, cel puțin în anii 1980, publice – iar critica literară putea să se înfășoare într-o aură de rezistență de care nu s-a privat defel. O altă explicație a acestui prestigiu e de natură culturală: imaginarul național avea ca reper esențial literatura și creația artistică în general,

la fel ca în Franța. Modelul anglo-saxon, pragmatic, al națiunii ca o comunitate de indivizi liberi uniți de un același ideal pragmatic și moral întîrzia să-și facă apariția. De aceea, în România ca și în Franța, literatura supracoda discursul identitar, iar criticul se putea considera cu îndreptățire o călăuză națională.

Promoter literar și cultural scholar

De aceea, criticul literar nu mai poate ocupa astăzi locul neutru al unui director de conștiință estetică pură, tocmai din cauza scindării între un domeniu public supus logicii pieții și unul marginal, al cercetării, inovării, cunoașterii, care cere tradiție și competențe specifice. Criticul literar care *nu alege* explicit între cele două discursuri critice (central-popular și marginal-specializat) o face oricum implicit. Într-o cultură plurală, în care avem istorici, filozofi, sociologi, teoreticieni, criticul literar are două posibilități de urmat în funcție de ceea ce orgoliul îi va permite: fie devine un promotor literar, adică exact ceea ce se numește un PR (care poate lucra atît pentru o editură, cît și ca *free lancer),* fie devine un specialist într-un domeniu metadiscursiv oarecare, zona de intersecție a lor cea mai apropiată de ceea ce acoperea odinioară critica literară fiind astăzi „studiile culturale“ (fie alternează practicile).

Promoter-ul *literar* este un activist cultural – și nu e nimic peiorativ aici. În această calitate, animă și întreține viața literară. Poate fi sau scriitor, sau amator de frumos literar, iar competențele sale țin atît de analiză literară cît și de relații interumane. Un promoter literar scrie și vorbește pentru a sprijini producția literară dintr-un areal dat sau, pur și simplu, pentru a sprijini literatura, din considerente asemănătoare unui membru ONG. Un promoter literar se adresează unui public cît mai larg, pe canale media de impact, pentru că succesul performanței lui se răsfrînge asupra succesului produsului promovat sau a tipului de creație promovat. În acest fel, el este un jurnalist cultural autentic. Promoter-ul literar are, ca orice PR, o bază de date și o istorie de relații personale care-i pot alinta sau răni orgoliul, în funcție de poziția ierarhică (oficială sau nu) a celor pe care-i cunoaște.

La limita dintre promoter literar și ceea ce a fost criticul literar se află cineva care purcede la operații de sinteză pe piața literară – aceasta ar fi, *mutatis mutandis,* rolul unui specialist în marketing literar, cineva care poate lucra ca editor, dar și ca profesor de literatură.

De aici înainte, adică de la acest nivel al concreteții faptului literar în societate înspre grade

superioare de abstracțiune și mulțimi tot mai restrînse de public, marketer-ul literar tinde să devină fie „intelectual“ – dar acesta întruchipează o formă culturală în plină modificare ea însăși –, fie „antropolog cultural“ sau *cultural scholar,* un ansamblu de competențe care cuprinde lecturi la zi din domenii diverse, dar accesibile unui public încă destul de vast pentru a putea fi clientul unei reviste culturale sau a unei cărți de „eseuri“: istorie, sociologie, filozofie, științele comunicării și tot ce înseamnă hermeneutică culturală contemporană, pe un fundal istoric care trebuie să cuprindă măcar ultimele două secole, cele „moderne“ prin excelență. Treptat, specializarea se afinează, cuprinderea cronologică se particularizează sau discursul se îndoctrinează: avem istorici ai ideilor, filozofi, filologi, istorici ai religiilor etc. Cărțile scrise din perspectivă specializată trebuie comentate în cadrul în care au apărut și în funcție de adresabilitatea fiecăreia în parte; scopul criticii lor nu este vînzarea, ci situarea în cadrul prestabilit sau, în funcție de portanță, la intersecția mai multor tipuri de discurs și de referințe – avem de-a face atunci cu un eveniment științific din care o infimă parte va ajunge în stăpînirea, alienantă de obicei, a promoter-ului cultural.

Promoter literar și *cultural scholar* nu sînt decît rezultatul evoluției practicii numite critică literară: în prima ipostază, el se adresează unui public amator și creează evenimente, iar în cea de-a doua scrie cărți în care studiază discursul literar din varii perspective și în interacțiunea lui cu rețeaua de discursuri care trece prin capetele noastre. Dar cronica literară ridicată la rang de foileton moral al unei societăți și constituție a esenței unei limbi – de cînd, cu Kant, estetica reprezintă sinteza modernă dintre rațiune, sensiblitate și morală – este literă moartă; conglomeratul pe care îl reprezenta odată critica literară nu mai trăiește organic; elementele lui s-au autonomizat și rafinat, fiecare în parte. În România, criticul literar *old boy* se adresează unei minorități, cu aerul că s-ar adresa tuturor, face și desface canoane cu prezumțiozitate de amvon, poartă dialoguri cu autorii pe care-i critică într-un loc încă mult prea public pentru interesul conversației.

Contradicțiile criticului universitar român

Asta se datorează însă în primul rînd instituției literare românești. Revistele culturale continuă să se legitimeze prin cronica literară, situînd-o deasupra celorlalte tipuri de text, iar criticul literar continuă să fie prezentat nu atît ca un specialist sau promotor, ci ca vocea critică prin excelență prin care un întreg discurs cultural se răspîndește în societate. Acolo unde nu se întîmplă așa (de pildă la revista *22),* axul discursiv este marcat ideologic și politic. Voi da cîteva exemple.

Cred că cei pe care-i consider cei mai buni trei critici români tineri universitari, îi voi numi îndată, ar trebui să aibă alt cîmp de vizibilitate discursivă decît cel oferit de cronica literară. Aceasta din urmă nu e o practică desuetă, dimpotrivă, doar că, acum, ea nu mai transmite valorile de la care se revendica pînă în urmă cu 10-20 de ani. Rolul ei, de a promova o carte, un grup literar și, tot mai mult, cîte o editură, îi comandă acestei practici să se exercite în locuri cît mai accesibile, să fie scrisă accesibil și (deci) să

poată fi citită și înțeleasă de cît mai multă lume. Scopul editurii care oferă o carte pentru a fi promovată în paginile unei reviste este de a o vinde. Altminteri, o carte valoroasă nu poate fi discutată pe scurt, iar o analiză a dimensiunilor ei nu poate avea rolul (primar) de a vinde cartea, ci de a pune probleme pe care publicul larg le poate înțelege sau nu, dar pe care nu e chemat în mod expres să le judece. Funcția criticii universitare nu e să aducă profit editurilor, ci să producă, prin ipotezele lansate, cunoaștere, adresîndu-se unui număr cît mai mare de cititori avizați.

Ei bine, în cronica literară românească nu s-a încheiat încă diviziunea mitotică, deși nucleii s-au scindat deja. Cei mai buni, poate, „critici literari" universitari afirmați pînă acum – Paul Cernat, Andrei Terian, Alex Goldiș – scriu „cronică" din inerție culturală, și aici mă explic imediat. Cronicile lor literare nu sînt proaste, sînt chiar foarte bune, problema e alta: există o distanță, dacă vreți o alienare, între ceea ce au ei de spus în și despre literatura română și ceea ce instituția literară românească îi îndeamnă să spună pentru a-i consacra. Recunoașterea lor ca voci critice – în cazul lui Paul Cernat mai ales, și asta pentru că debutul lui s-a petrecut înaintea celorlalți doi – depinde îngrijorător de mult de cronica literară. Or, calitatea scrierilor lor este și trebuie vădită în primul rînd în cărți și în texte care ridică și rezolvă, eventual, probleme, nu în cronica literară de actualitate. Eseul lui Paul Cernat, „Iluziile revizionismului est-etic" (trei episoade care fac, cred, 25-30 de pagini de carte) este grăitor atît pentru rolul unui critic universitar, bun cunoscător al dinamicilor culturale moderne, cît și pentru viziunea pe care autorul însuși o are asupra propriului text: „Înainte de a reveni, după această amplă paranteză, la uneltele de cronicar literar", își deschide Paul Cernat ultimul episod (*Observator cultural* nr. 283/2010). Cu alte cuvinte, un eseu de istorie literară reprezintă, pentru un universitar român, o pauză în practica „zilieră" a cronicii literare, al cărei scop nu poate fi, nu-i așa (și cred că nu-i așa), decît desăvîrșirea unei catedrale literare la care scriitorii vin cu *hardul,* iar criticul cu *softul*.

Întrebarea pe care vreau să o pun cititorilor și criticilor universitari este aceasta: E mai grav pentru un critic să se exprime greșit despre literatură într-un eseu, sau să greșească un „diagnostic de autor"? Un istoric și teoretician literar, un *cultural scholar* nu are, într-un sistem instituțional cultural modern, rolul de a tria ultimele producții literare, de a face să se vîndă cărți de literatură, de a anima viața literară. Faptul că unul dintre ei se poate înșela asupra validării unui autor nu are importanță atîta vreme cît metadiscursul lor contribuie cu rezultate excelente la evoluția cunoașterii culturale. Cei trei fac oficiu de promotori culturali doar pentru că așa ceva le cere în primul rînd o instituție literară în bună parte desuetă, în schimbul vizibilității; se simt obligați să facă o „figură frumoasă" mai ales în cronica literară, transformînd-o adesea pe șest în eseu cultural. Cu alte cuvinte, ei joacă un joc vechi, pentru că infrastructura menită să-i promoveze nu poate gestiona la fel de bine alte forme de discurs critic în afara cronicii literare. Tot restul devine paranteză, în vreme ce pentru un omolog occidental abia cronica literară înseamnă o pauză de respirație, o plăcere „vinovată" căreia îi cedezi (ca la toți criticii universitari francezi pe care-i știu). Critica literară – și ea, și chiar cea românească – face parte din fluxuri de discurs care nu rămîn să dospească sau să putrezească în apartamentul literaturii române, ci care circulă, în primul rînd prin traduceri și colocvii, prin Europa cunoașterii – instituție renascentistă prin excelență.

Pe de altă parte, lupta surdă dintre „promotori" și „critici", în măsura în care unii și alții și-au semnalat discursurile, ține de un elitarism la fel de depășit. Marius Chivu este, de pildă, un excelent promoter literar; faptul că nu practică critica literară universitară reprezintă o alegere asumată. Tot așa, cronicile literare din *Dilema veche,* de pildă, se integrează perfect ideii de magazin cultural prin care literatura devine un produs *tout public,* în cazul nostru unul pentru public premium, dar prin care literatura nu se transformă în obiect de cunoaștere pentru avizați: jurnalism cultural. Astfel, între cronicile lui Paul Cernat din *Dilemateca* și ultimul său eseu din *Observator cultural,* grav, cu miză, există o

diferență de adresabilitate, pragmatică, sociologică – culturală – care nu poate face ca ultimul să fie un exemplar „mai mare“ a ceva ce poate fi exprimat și „în mic“.

Toată lumea știe că, astăzi, un articol de critică literară universitară nici nu vinde cartea despre care scrie, nici nu oferă modele de gîndire și practică culturală; rămas în urma formei culturale pe care pretinde că o investighează public de pe poziția unui legiuitor, criticul literar „pursînge“ nu mai este astăzi decît omul unor iluzii retrospective sau al unor sindicate și al oamenilor acestora. Timpul lui s-a scurs. De aceea îi putem, de-acum, scrie istoria.

P.S. Două evenimente de la sfîrșitul anului trecut pun față-n față cultura înaltă și cultura populară: filmul lui Andrei Ujică, *Autobiografia lui Nicolae Ceaușescu,* și moartea lui Adrian Păunescu. În primul caz, aveam de-a face cu o perspectivă neutră asupra celui mai important dictator român, pe care spectatorul nu este chemat să îl judece, ci să îl (re)cunoască. Or, există în cercurile culturale înalte românești ideea că judecata trebuie să preceadă interpretarea. Poate și de aceea critica literară, cea care judecă înainte de a interpreta, face legea în revistele de cultură. Evenimentul numărul doi: Adrian Păunescu a fost un bun versificator, nu și poet. Moartea lui nu înseamnă nimic pentru cultura înaltă din România, pentru că instrumentul cu care îl evaluează, judecata, îi este defavorabilă de două ori: poet slab și individ prins cu totul în capcana cultului personalității ceaușist. Dar Păunescu a însemnat foarte mult pentru cultura populară din România, de la Cenaclul Flacăra, trecînd prin fotbal și prin cultul taumaturgic al revistei omonime, și ajungînd la scînteierea retorică a discursului, dincolo de ideile enunțate. Mi se pare că este de datoria culturii înalte să o cunoască și s-o explice pe cea populară. Cu cît o ignoră mai mult – și asta se întîmplă neîncetat după 1989 – cu atît schizoidia societății românești se va prelungi, și orice grup de dialog social va rămîne autarhic. Cultura înaltă și cea populară trebuie să dialogheze permanent, dar pentru a o face, trebuie să știe fiecare *who's who*.

■

ANUL ACESTA DEBUTEZ!

Participă la cea de-a patra ediție a Concursului de Debut Literar UniCredit, lansat de Asociația Catalist în parteneriat cu UniCredit Țiriac Bank!
Dacă te numeri printre câştigători, cartea ta va fi publicată de Editura Humanitas.
Sunt trei secțiuni: poezie, proză scurtă şi roman.
Citeşte regulamentul concursului şi află mai multe detalii pe **www.bibliofagia.ro**

BIBLIOFAGIA.ro

EDITURA HUMANITAS

DILEMATECA

DILEMA VECHE · inmedio · HotNews.ro · Radio România Regional · Radio România Cultural · Studentie.ro ghidul studentului modern · Zile și nopți

UniCredit Țiriac Bank

TEHNODROM

Constantin Vică

Fukushima, mon amour

Cînd scriu aceste rînduri, reactorele nucleare ale Japoniei nu vor să se răcească. Acum toată lumea știe cum arată un reactor, ce s-a întîmplat cu sistemul de răcire etc. Am văzut în cinci zile peste 20 de infografice care explică pe înțelesul oricui tehnologia și riscul aferent. Ca o ironie, această tragedie a provocat o lecție de popularizare a științei și tehnologiei. Deodată ne-am readus aminte de faptul că trăim o eră atomică, în timp ce o traversăm și pe cea informațională. Dacă Internetul a putut fi oprit foarte repede (în Egipt, la începutul revoluției), se pare că pe stratul interior, dar dominant, al lumii noastre – energia – nimic nu poate fi oprit ușor. O rețea informațională poate fi controlată prin deconectarea nodurilor ei principale, dar nu și tehnologia nucleară. Dacă utilizînd Internetul participăm la modelarea informației, iar această putere de maleabilitate n-a produs tragedii umane, maleabilitatea la nivel atomic ne poate purta spre un incredibil sfîrșit. Desigur, anxietatea aceasta nu e nouă; au profesat-o Heidegger și Ellul, încă de acum 50 de ani.

Despre Cernobîl 1986 nu-mi amintesc mai nimic (pentru că eram prea mic). De altfel, atunci informația despre accident nu a circulat sau a circulat mult cenzurată (era, în parte, o informație contradictorie sau *falsă).* Cum orice informație e de fapt reducerea unei incertitudini, situația din Japonia 2011 e fundamental diferită de Cernobîl ’86: acum știm cu toții ceea ce se întîmplă. Știm cum, știm de ce, începem să vedem riscurile (după care în general se evaluează tehnologiile), să înțelegem poziția ingrată a așteptării și speranței atunci cînd pierzi controlul. E ironic faptul că avînd atîta informație *despre ce se întîmplă* nu reduce incertitudinea *despre ce se va întîmpla* în viitorul apropiat.

Poate că aceste evenimente vor duce la pierderea încrederii în ceea ce clasic s-a numit rațiune instrumentală, din care „se extrag“ atît puterea nucleară, cît și puterea computațională. Poate că va fi un reflux și o continuă neîncredere în metodele științifice, în creativitatea inginerească și în capacitatea umană de a organiza coerent mediul pe care-l locuiește. Sau poate că e momentul ca „ignorantul“ public să vină la masa evaluării tehnologiilor și să se pronunțe mai des. Expertul și cetățeanul vor cîntări (ancorați în aceeași rațiune instrumentală?) împreună ce drum să aleagă spre viitor. Desigur, dacă va mai exista vreun viitor pentru noi în timpul geologic al planetei Pămînt.

Tentația gîndirii apocaliptice, a luddismului și a întoarcerii la o spiritualitate atehnologică vor crește. Însă cum poți fugi din cercul format de tehnologie și capitalism, din fluxul informațional și piața de energie? Se pare că specia umană n-a prea avut noroc în ultimii 130 de ani. De la Războiul Curentelor (între Edison și Tesla), opțiunea SUA pentru mașini și camioane în defavoarea trenurilor (ca mijloace de transport de mărfuri) pînă la crizele nucleare de la Cernobîl sau Fukushima – totul a fost o serie de decizii probabil greșite despre *cum* să producem și să consumăm energie (nucleul-dur al vieții noastre economice). Întotdeauna existau alternative, dar oamenii (sau mai degrabă experții, nu?) au ales calea mai simplă, și mai problematică. Cu toate acestea, atunci cînd crizele se produc, important este răspunsul imaginației și al solidarității. Ceea ce Japonia, sînt sigur, deja a făcut cînd citiți aceste rînduri.

LITERATURĂ

Istoria reloaded

Andrei Codrescu
Contesa sîngeroasă
Editura Polirom, 2010

29 lei

În 1995, cu romanul *Contesa sîngeroasă,* Andrei Codrescu reînvie una dintre cele mai magnetice figuri din galeria personajelor horror ale istoriei Europei, cu accesoriile specifice adulmecate astăzi de turiști. Totul se află la locul lui: castelele, pustele bătute de viscole, ale Panoniei, a doua jumătate a veacului al XVI-lea și Elisabeta Báthory, contesa despre care se spune că a ucis șase sute cincizeci de fecioare, în al căror sînge s-a scăldat pentru a rămîne veșnic tînără.

Subiectul are tot potențialul din lume: sexualitate, perversiune, violență, magie, macabru. Acribia cu care întreaga coregrafie este pusă în scenă, dublată de o magistrală panoramare, reușește să scoată la iveală, pe lîngă reușite efecte literare, uriașa schizoidie a Evului Mediu.

Într-o Europă constant amenințată de turci, în care înflorirea viziunilor protestante începe să învrăjbească imperiile, pe cîmpurile de bătălie curg constant rîuri de sînge, oamenii mor de foame sau de molime, țăranii se răscoală des și își ucid stăpînii cu aceeași cruzime care le-a fost și lor arătată. Viața umană este, în general, ieftină, membre și capete umane țîșnesc în fiecare clipă, ochi sînt scoși, oase sînt zdrobite pe roată, sute de corpuri dispar sub acțiunea diferitelor mecanisme de tortură: fecioare de fier cu țepi înăuntru, paturi procustiene, colivii rotitoare. Curțile nobilimii mustesc de alchimiști și vrăjitoare, iar perversiuni sexuale de tot felul, ascunse numai de umbra ogivelor, au loc simultan cu discuții religioase purtate în saloane și cu slujbe în capela castelului.

Toate acestea se cer problematizate și astfel apare și al doilea strat, postmodern, al cărții. Pe acest palier evoluează nevroticul american Drake Báthory-Keresztur, descendentul de peste patru sute de ani al fioroasei contese, care se autoacuză de crimă în fața unei instanțe newyorkeze. Emigrat ilegal la începutul comunismului, Drake este retrimis în Ungaria de ziarul *Chronicle* pentru care lucrează, cu scopul de a relata evenimentele determinate de resurecția monarhismului din anii ’90. Nu fără uimire, constată că obiectul acestei resurecții este nimeni altul decît el însuși. Prietenul său din copilărie, Klaus, capul mișcării Cavalerii Sfîntului Ștefan, își asumă, împreună cu fiul său, Imre, cu Tereza, fiica iubitei din tinerețe a lui Drake, și cu Lily Hangress, istoric, obsedată de subiectul Báthory, misiunea de a-l ajuta să-și redescopere trecutul aristocratic.

Refractar, Drake acceptă pînă la urmă, iar parcursul său devine, halucinant, una cu drumurile și figurile Evului Mediu. Din timp în timp, Lily, Tereza sau Klaus se transformă în personajele secolului al XVI-lea și cu toții inițiază o discuție în jurul figurii Elisabetei. Discuția are o miză mare pentru că Elisabeta ajunge să reprezinte Ungaria însăși și destinul ei ca parte a unei Europe perpetuu revolute în cruzime. Ce înseamnă cu adevărat violența Evului Mediu atunci cînd ea este reluată în camerele de gazare sau în închisorile comunismului? Istoria pare, în acest caz, să fie secondată de Retentio, rîul amintirii, care curge în același timp înainte și înapoi, și din care aceleași elemente pot ieși oricînd la suprafață. În povestea contemporană întrebările dubitative sînt puse în stil perfect postmodern, dar ele sună mai autentic puse în cronica medievală, în gura Elisabetei înseși. Erudită, inteligentă, imposibil de îndoctrinat religios, Elisabeta își pune întrebări referitoare la natura materiei, a sufletului, la destinul social al femeii, la misticism, toate menite să ridice vălul de pe acel impuls neînțeles al uimitoarei sale cruzimi.

În schimb, așa-zis raționalul Drake cade prea ușor în mrejele poveștii, reiterate cam prea transparent. De la acest nivel „postmodern“ s-ar fi dorit ceva mai multă ironie. ■

Ștefania Mihalache

LITERATURĂ

Cel mai vechi dans

Cormac McCarthy
Meridianul sîngelui
Colecția „Biblioteca Polirom"
Editura Polirom, 2011

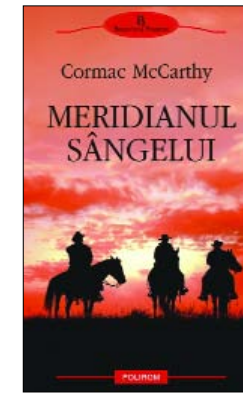

32,95 lei

traducere din limba engleză și note de Iulia Gorzo

Nu știm cum îl cheamă pe protagonistul romanului *Blood Meridian, or the Evening Redness in the West.* Naratorii fără chip, dar cu glasuri de tălmaci de coșmaruri nu-l strigă niciodată pe numele de botez. El e doar *„the kid"*, băiatul taciturn și bătăuș care, pentru o șa, o pușcă și o pereche de cizme recondiționate, se alătură, în 1849, mai întîi soldaților aflați sub comanda căpitanului White, un patriot ambițios, lipsit de norc, al cărui cap ajunge într-un bol cu mescal, iar apoi faimoasei bande a lui Glanton, o grupare de mercenari sîngeroși și sălbatici, însărcinată cu exterminarea indienilor de pe drumurile ce duc la minele de aur din California. Odată ce Glanton și hoarda lui fioroasă de vînători de scalpuri își fac apariția într-un oraș mexican colbuit, etalîndu-și harnașamentele din păr și piele umană, zornăindu-și podoabele meșteșugite din oasele și cartilajele dușmanilor răpuși în deșerturi de pucioasă, agitîndu-și armele de dimensiuni preistorice, violența – prezentă pînă atunci în situații ce țin mai degrabă de furia pură ori de impulsurile atavice ale supraviețuirii – devine orgie. Nici o atrocitate imaginabilă nu scapă geniului stilistic al lui Cormac McCarthy, căci spectacolul sinistru oferit de război și nenumăratele posibilități de mutilare a anatomiei tuturor viețuitoarelor se preface la el în exuberanță estetică. Însă nu băiatul domnește peste baia de sînge, ci un bărbat spîn și albinos, cu o statură impunătoare și o pușcă bătută în argint, pe al cărei pat stă scris *Et in Arcadia ego.* Se pare că vorbește toate limbile pămîntului, iar atunci cînd nu scalpează, violează și eviscerează, își face însemnări într-un carnet greu de adevăruri științifice, de insecte și plante uscate, de roci și de fosilele unor monștri dezgropate de intemperii. Numele său ne e dezvăluit. Îl cheamă Holden, dar toți îi spun *„the judge"* – judele, în traducerea inspirată și foarte îngrijită a Iuliei Gorzo. Dacă judele aduce uneori cu un zeu al războiului pogorît printre neanderthali, atunci de bună seamă că se dovedește o divinitate lipsită de glorie, nu și de autoritate. Filozofia lui Holden, referitoare la cel mai vechi dans uman, îți face scalpul să palpite. Numai băiatul are curajul să-l înfrunte pe acest descendent al lui Nimrod, cel dintîi vînător de oameni, și să plătească astfel prețul cel mare.

Nu are sens să încerci să descifrezi motivațiile personajelor, să le distingi emoțiile. Orice intimitate cu ele îți va fi refuzată. Arta lui McCarthy le menține sufletele la fel de stîncoase și aride ca peisajul prin care înaintează. Profesorul Steven Shaviro numea *Blood Meridian* o carte a nesfîrșitelor deplasări pe orizontală, jalonate de fulgere și ambuscade în deșert. Nu există început, și nici sfîrșit, iar printre lupi cu tăciuni aprinși în găvane și vulturi îmbuibați, contempli formele și culorile unei lumi hotărîte să dăinuie și după extincția făpturilor ce-i scrijelesc suprafața. Cînd judele spune că se simte ofensat de zborul liber al păsărilor, îl descoperi îndărătul vorbelor sale pe căpitanul Ahab, mereu gata să lovească soarele. Criticii nu au ezitat să facă legătura între epiderma depigmentată a lui Holden și Moby-Dick, însă personajul își ascunde bine enigma. Chiar dacă are proporții mitice – îi ascultăm predicile și-l vedem cum ține la subraț un tun pe care-l declanșează cu trabucul –, judele ne înspăimîntă pentru că pășește afară din ficțiune. A participat cu siguranță la masacrele de pe teritoriul fostei Iugoslavii, s-ar putea îmbrăca în uniforma soldaților din US Army doar ca să joace un joc crud cu un prizonier irakian, vom afla că a fost pe străzile din Tripoli zilele acestea. Dacă încerci să deslușești tîlcul gesturilor sale, vei primi funestul răspuns: „Misterul e că nu există nici un mister".

Alexandru Budac

LITERATURĂ

Sfîrșit de veac în Paris

Umberto Eco
Cimitirul din Praga
Colecția „Biblioteca Polirom"
Editura Polirom, 2010

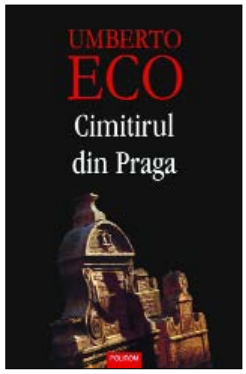

49,95 lei

traducere din limba italiană și note de Ștefania Mincu

De ce Parisul, dacă „obsesia" ultimului roman al lui Eco rămîne Praga (cu al său cumplit cimitir evreiesc!), iar acțiunea pendulează, prin mari salturi temporale, între Torino și Palermo? Pentru simplul motiv că povestirea dubiosului „căpitan" și „avocat" Simonini se leagă de *prezența sa* (ca protagonist), în anul 1897, în capitala Franței. Cine este Simonini cu adevărat și cum a ajuns el aici (în postura unui italian aflat la senectute) constituie esența propriu-zisă a epicului propus de Umberto Eco în volumul de față, *Cimitirul din Praga/Il cimitero di Praga,* pe numele lui, publicat, la Milano, după fix treizeci de ani de la un alt best-seller al celebrului semiotician – *Numele trandafirului/Il nome della rosa* – și preluat de Polirom (cu un profesionalism editorial ce uimește, în România zilelor noastre), în excelenta traducere a Ștefaniei Mincu, la doar două luni de la apariția în original!

Menționatul personaj provine dintr-o familie italiană disfuncțională. Cu o mamă dispărută prematur și un tată revoluționar („carbonar") și antiiezuit, mort pînă la urmă, la rîndul său timpuriu, din exces de fanatism ideologic și spirit răzvrătit, copilul și adolescentul Simonini se formează în casa bunicului (fost militar regalist) promonarhic, antirevoluționar, conservator, antisemit, obsedat de conspirațiile mondiale ale masonilor, paseist și ușor decrepit. „Rezultatul" paideic devine inevitabil. Tînărul crește în derută morală, culturală și psihologică, transformîndu-se rapid într-un nihilist fără sentimente, un misogin (cu o castitate programatică, virulentă și asumată!) xenofob și duplicitar. Face studii de drept – fapt care-i permite să se implice într-o activitate „notarială", de falsificare a documentelor –, iar apoi, prin jocul destinului, e recrutat de serviciile de spionaj italiene și franceze.

Ca „spion" multinațional din a doua jumătate a secolului al XIX-lea (perioada revoluțiilor burgheze), Simonini oferă veritabilul spectacol narativ al acestui roman. Intră în contact cu marile figuri ale epocii, influențînd, prin acțiunile sale secrete, lipsite de scrupule, istoria ulterioară (trădează, înșală, disimulează, ucide cu sînge rece, distruge și abandonează). Protagonistul lui Eco nu are emoții, manifestîndu-se ca un spion „modern", la care pragmatismul amoral reprezintă trăsătura dominantă. Pare totuși obsedat de cimitirul evreiesc din Praga, întrucît teribilul loc (unde înhumările au încetat, încă din veacul al XVIII-lea, din cauza neacordării de către oficiali a unei autorizații de extindere, lespezile tombale fiind, ca atare, așezate una peste alta) revine periodic în confesiunile lui (probabil și pentru că, în vremuri habsburgice, aici era spațiul de întîlnire a spionilor vienezi).

Simonini se îmbolnăvește de schizofrenie, construindu-și o a doua identitate, cea a călugărului iezuit Dalla Piccola. Maladia derivă, fără îndoială, din „bipolaritatea" (culturală, axiologică, psihologică, etică) a copilăriei eroului și este folosită, inteligent, de Eco în multiplicarea planurilor epice (Simonini și Piccola schimbă misive „lămuritoare", iar un Narator enigmatic, dar omniscient intervine între ei pentru „a limpezi" unele aspecte confuze). „Căpitanul-avocat" îl consultă, la un moment dat, chiar și pe Freud (redactat *Froïde)* – aflat la studii psihiatrice, la Paris – în problema „dublei personalități". De altfel, în asemenea episoade trebuie căutat meritul prozatorului și cheia succesului său internațional. El dezvăluie forța de a (re)construi o lume (istorică), fără a forța – „mitologizant" – autenticitatea ei inițială. Exagerările romanului (s-a vorbit deja, legitim, despre ofensatoarea xenofobie a lui Simonini!) fac și ele parte, din păcate, să recunoaștem, dintr-un genuin și nu foarte îndepărtat trecut european.

Codrin Liviu Cuțitaru

LITERATURĂ

Pe drumurile Estului european

Andrzej Stasiuk
Fado
Editura RAO, 2010

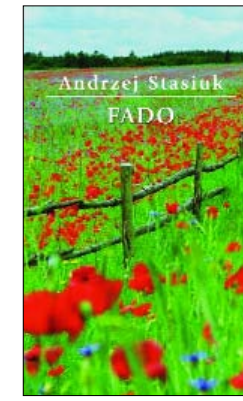

20 lei

traducere din limba polonă de Cristina Godun

Editura RAO a publicat în 2010, cu sprijinul Institutului Polonez din Bucureşti, volumul *Fado* – o colecţie de eseuri şi de proze scurte semnate de cunoscutul scriitor polonez Andrzej Stasiuk –, ce poate fi analizat în prelungirea cărţii mai vechi, *Călătorind spre Babadag* (RAO, 2007, pentru ediţia românească). Ca şi acolo, prozatorul aduce o privire insolită asupra locurilor străbătute, răsturnînd clişeele occidentale de percepţie a Europei de Est şi, în acelaşi timp, manifestînd un ataşament, o anumită solidaritate şi apartenenţă conştientă şi asumată la această parte de lume atît de greu subsumabilă culturii europene.

Scriitorul e un călător pe drumurile ţărilor din Estul Europei, din Albania şi pînă în Polonia – drumuri neumblate sau marginale –, dînd seamă despre stări de lucruri aparte ale acestei zone europene urgisite de istorie şi atît de convenţional percepute de Occident. Incluzîndu-se în stările de lucruri cu pricina, Stasiuk nu este, totuşi, nici pe departe un apărător fanatic al lor, ba dimpotrivă, privirea lui păstrează întotdeauna o distanţă, un balans, o mobilitate care-i permit să vadă ceva mai departe, să depăşească bipolaritatea, să critice – cînd e cazul – şi pe unii, şi pe ceilalţi. Scriitorul însuşi adoptă, aşadar, o doză de nomadism şi de relativism menită să-i asigure o cît mai mare deschidere de perspectivă, cît mai multe „puncte de fugă".

În eseul „Parodia ca modalitate de a rezista continentului" – unul dintre cele mai substanţiale din volum – Stasiuk pune faţă în faţă, necruţător, Vestul şi Estul Europei, raporturile lor de forţă şi de influenţă, chestionînd neliniştit *viitorul* – trecînd, pentru asta, prin trecut şi prezent –, un viitor problematic nu numai pentru ţările estice, tinzînd a deveni o imagine parodică a democraţiilor occidentale, dar şi pentru acestea din urmă, obsedate de un prezent care a înghiţit trecutul, dar, pare-se, şi viitorul. Despre fascinaţia Estului pentru Vest notează aspru: „Oare nimic altceva nu ne-a mai atras? Nimic altceva decît hainele primenite, străzile curate, veniturile mai mari decît cheltuielile şi infinitatea modalităţilor de alungare a plictisului, cînd în cele din urmă o să-l trăim şi noi?". Şi adaugă amar, apropo de democratizarea Estului după modelul occidental: „Noi trebuie să devenim ai voştri, dar oare voi vreţi să fiţi ai noştri? Mă cam îndoiesc". Stasiuk taxează, în felul acesta, drept provincială atitudinea Occidentului, suficient sieşi şi disprepţuitor faţă de cei din Est, „priviţi ca o mulţime compactă, nediferenţiată, împărţită de graniţe neclare şi ezitante". „Provincialismul Apusului" face ca „restul continentului să fie privit de Apus ca o copie a sa nereuşită". Pe de altă parte, scriitorul polonez regretă dispariţia – în acel viitor ceţos – a unor valori umane străvechi şi inefabile ale acestui colţ de lume şi de istorie, reprezentînd un soi de „antilume" din chiar perspectiva „europeană": „Ori de cîte ori încerc să-mi imaginez viitorul părţii mele de continent, îmi vin în minte imaginile unei distrugeri blajine, nedureroase: trebuie să dispară tot ceea ce formează părţile acestea de lume. Trebuie să dispară dezordinea, haosul, iresponsabilitatea, seninătatea, trebuie să moară dragostea perversă faţă de istoria blestemată, trebuie să se sfîrşească înclinaţia de a născoci, trebuie să moară şi atracţia faţă de fabulaţii, iar dragostea faţă de ficţiune va fi înlocuită o dată pentru totdeauna de credinţa în realitatea dată". Această melancolie se deschide într-un zîmbet, atunci cînd vine vorba chiar de... România, ţară – dintotdeauna şi de la Alecsandri încoace – a contrastelor enorme şi, scrie polonezul, pe un ton (mult prea) optimist: „Da, îmi place să merg acolo, deoarece România înseamnă haos, forţa naturii, iresponsabilitate şi paradox. România este un exerciţiu de înviorare a minţii care s-a deprins cu soluţii banale şi evidente". ■

Adina Diniţoiu

ESEU

Cioran privit pe gaura cheii

Dan C. Mihăilescu
Despre Cioran și fascinația nebuniei
Editura Humanitas, 2010

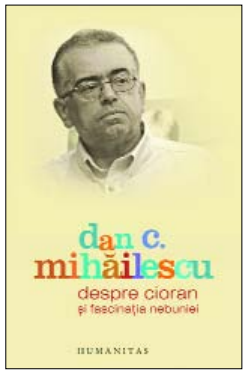

19 lei

După incursiunile în corespondența eminesciană, Dan C. Mihăilescu își continuă anunțatul proiect despre epistolarele autorilor admirați printr-un op despre scrisorile lui Emil Cioran pornind de la un motto cu tîlc, potrivit căruia „adevărul despre un autor este de căutat mai degrabă în corespondența decît în opera sa". Dintr-o confesiune pufos-afectuoasă plasată în deschidere, aflăm că paginile în cauză ar fi fost începute în „cabana" lui Constantin Noica de la Păltiniș, grație unei burse oferite de Fundația Humanitas Aqua Forte. Prilej ideal pentru reluarea unor considerații despre „despărțirea de Noica" și apropierea de Cioran, la ale cărui texte criticul are „o priză eminamente lirică": „nu *ideile* autorului, ci *trăirea* lor devastatoare m-a extaziat. Niciodată nu l-am citit pe Cioran *filozofic,* ci *poetic*". De aici înainte, eseul se desfășoară – cum altfel? – pasionat, autenticist, suculent și complice, o „chibițare" avizată în marginea excesului cioranian din scrisorile „către cei de-acasă" și către prietenele/iubitele de-afară, atît de diferit de prudențele strategice, prevenitoare din epistolele către editorii, traducătorii și comentatorii săi (cînd „furiosul" profet al dezastrului, cu ieșiri isterice și masochiste, se retrage în favoarea spiritului „clasic", hrănit cu literatura moraliștilor francezi și fasonat – interesantă observație – de baroca „artă a prudenței" din *Oracolul manual* de Baltasar Gracián). Nu doar scrisorile sînt răsfoite voyeuristic, ci și *Caietele* – mult mai sumar însă.

Deși cartea afișează, pe largi porțiuni, o fizionomie de colaj citațional asumat cu fidelitate („Cioran trebuie citit și citat. Comentariul trebuie să se rezume la funcția de ligament, de articulare în puzzle"), observațiile revelatoare nu lipsesc. Vezi, bunăoară, analogiile dintre „nebunia" atracției germane de la senectute pentru Friedgard Thoma și admirația exaltată din tinerețe pentru Hitler... Inevitabile în context, paralelele cu Eminescu și Nietzsche sînt, în schimb, cam convenționale, iar aici criticul ar fi putut zăbovi mai mult asupra diferențelor frapante, cum ar fi teatralizarea ludică a dezechilibrului la Cioran și nevoia de domesticire a excesului malign, pînă la Alzheimer-ul final.

Cele mai multe portrete interioare făcute autorului *Tratatului de descompunere,* fie din unghiul „sentimentului românesc al urii de sine", al exaltărilor „barbare", de metec, sau al turmentărilor erotico-identitare sînt pregnante, cu cît mai indiscrete, cu atît mai... citabile. Introducîndu-se nu o dată și pe sine în cadru, ca martor, Dan C. Mihăilescu sesizează prompt distanțele dintre confesiunea publică și cea intimă, unde scepticul parizian dă frîu liber sincerităților inavuabile privind trecutul interbelic „deocheat" și consecințele acestuia. Dacă elevatele dialoguri epistolare cioraniene cu Maria Zambranu și Wolfgang Kraus nu oferă surprize, revelația volumului poate fi considerată capitolul final, în care DCM – beneficiind de serviciile documentare ale lui Luca Pițu – explorează avid corespondența dintre Cioran și un fascinant, enigmatic poet elvețian crescut în Orient (Armel Guerne, „geamăn" de idei cu moralistul franco-român și destinatar, între altele, al unor confesiuni aparte despre intensa, paradoxala religiozitate cioraniană).

Din păcate, cititorul rămîne la sfîrșitul lecturii ca după un meniu alcătuit dintr-un aperitiv picant și gustos. Lipsesc sectoare întregi din corespondența familială, amoroasă, „de idei" ș.a., iar impresia generală e de text „expediat". Efervescent și talentat, dar risipitor și grăbit, DCM nu se dezminte. Ce-i drept, principalul obiectiv și-l atinge: opul se citește pe nerăsuflate și oferă o perspectivă ideală spre intimitatea unei gîndiri și... simțiri „nebunești", privite voluptuos pe gaura cheii.

Paul Cernat

SF

Bravele femei de lîngă eroi

Walter Jon Williams, *Praxis*
Editura Leda, 2010

Unii spun că ar fi primul SF clasic al secolului XXI. Alții spun că e o combinație de *Battlestar Galactica* și *Dune.*

După ce am citit și ultima pagină a cărții, mi-am amintit de *Poarta* lui Frederik Pohl. Aceeași deschidere spre stele, spre alte civilizații, aceeași dorință de a duce personajele în aventuri galactice măcar la fel de interesante și palpitante ca aventurile lor interioare. Aceleași personaje secundare feminine care fură scenele bravilor eroi masculini. Și... da, aceeași dorință a cititorului de a vedea următorul volum, de a se reîntîlni nu cu ei, nu cu marii bărbați, ci cu ele, bravele femei de lîngă ei...

Praxis este a doua carte a autorului american Walter Jon Williams publicată la noi, după *Supercablat* (Nemira, 1996). Așa cum am lăsat să se înțeleagă deja, este primul roman al unei trilogii – *Prăbușirea imperiului groazei.*

Și povestea este așa: sînt ultimele zile ale rasei shaa, care a condus imperiul peste 12.000 de ani. Praxis este filozofia lor de viață, bazată pe supunere și ierarhie, care interzice însă inteligența și autonomia mașinilor, transferul inteligenței organice în formă mecanică sau electromagnetică, precum și mașinile construite pentru a manipula materia la nivel molecular și atomic. Cînd ultimul Mare Maestru alege să moară, începe lupta pentru succesiune. Războiul e dus între primele trei rase cucerite de shaa, printre care și pămîntenii.

În mijlocul acestor evenimente, Harry *met* Sally. Sau, în varianta Walter Jon Williams, Gareth Martinez o întîlnește pe Coraline Sylla. Sună bine? Și romanul de-abia de aici începe...

Ascensiunea lui Martinez și faptele lui, relațiile lui sociale complicate avînd în vedere originea „provincială" a clanului său, viața Carolinei, care se dezvăluie filă cu filă într-un joc al planurilor temporale, al faptelor zilnice și al amintirilor venite parcă dintr-o altă existență, întîlnirile celor doi, sentimentele care se nasc, cresc, sînt ținute ascunse ori sînt lăsate să se vadă, dar să nu sară în ochi – aceasta este, de fapt, linia principală a plot-ului sau, cel puțin, așa pare. Iar în jurul lor... moare lumea, mor lumile, se prăbușesc imperii cu tradiții, cu obiceiuri și reguli care de care mai surprinzătoare, așa cum le stă bine acestor lucruri într-un roman SF.

Este un SF militarist, cu nave spațiale și soldați, cu imperii planetare, cu trădați și trădători, cu personaje care se luptă, se salvează, se îndrăgostesc, fac amor, dansează... Da, în acest roman SF, personajele dansează, iar autorul chiar oferă o secvență de o jumătate de pagină cu așa ceva, lucru mai rar printre romanele de gen, în care, de multe ori, personajele există doar pentru a pune în evidență gadgeturile, giumbușlucurile „autorului de SF", lucru care îi alungă pe cititorii obișnuiți și-i păstrează doar pe fani, uneori nici pe aceia.

Pe ici, pe colo romanul trenează, sînt secvențe care ar putea lipsi. Cîteodată te gîndești dacă un amănunt oarecare era necesar sau nu. Dar poate tocmai aici e farmecul acestui roman, e ca și cînd ai vedea un film în care personajele sînt și ele oameni, mai văd un meci la TV, mai stau la masă, mai schimbă o vorbă, se mai îmbată, măcar între două acțiuni palpitante, între două fapte esențiale pentru ei, ca personaje, sau pentru înțelegerea lucrurilor.

Iar la final, întrebarea cu care rămîne cititorul, de fapt, este următoarea: Ce se întîmplă cu un imperiu cînd tiranii nu mai sînt? Și încă: Ce se întîmplă cu noi, cu fiecare dintre noi?

Sînt întrebări care s-au pus de la începutul lumii și se vor pune cît va dura lumea însăși. Sau literatura...

Un roman excelent, pe care nu-l lași din mînă pînă nu-l termini, în ciuda celor aproape 500 de pagini. Un roman care te face să pui mîna pe telefon, să suni la editură sau la traducători și să întrebi: Cînd apare volumul doi?

Michael Haulică

49,90 lei

traducere de Cristina & Ștefan Ghidoveanu

ISTORIE

Un fel de glumă (proastă)

Lucian Popescu
Istoria recentă a politicii mondiale
Editura Corint, 2010

28 lei

Prin trei stări succesive va trece cititorul acestui volum. Prima este una de legitimă curiozitate: autorul – autorecomandat ca doctorand bursier al Universității „Babeș-Bolyai“, cu alte trei cărți la activ – promite să dezvăluie „aspecte mai puțin sau deloc cunoscute“ ale istoriei secolului trecut. Nimic mai tentant!

A doua stare va fi una de amuzament: lucrurile „nespuse pînă în prezent“ sînt de fapt banalități pentru un om cu minime lecturi serioase, dar într-atît de contorsionate încît volumul pare a fi o compilație de cifre și date luate din diverse lucrări (necitate) sau de pe *wikipedia,* plus un fel de manifest al autorului pentru o *a treia cale,* neclară, ceva între comunism și capitalism. Ideea unică (fixă?) a autorului e aceea că politica este de vină pentru tot ce e rău în lume (sau, cum spune dînsul: „Politica este un război fără sfîrșit, *mai ales cînd* (subl. m., A.C.) acest război se face pe seama vieților a milioane de civili“ – p. 48). Cu un aer de aiuritoare superioritate, autorul polemizează cu cărți pe care nu le-a citit (precum *Cartea neagră a comunismului,* prezentată ca aparținînd istoriografiei americane!), spune că nu trebuie să-l acuzăm pe Lenin de foametea din Rusia din 1921-'22, ci „ar fi corect“ să-i facem responsabili de acest lucru și pe „politicienii occidentali“ (p. 58), pentru ca imediat apoi să pluseze opinînd că „războiul civil din Rusia a fost opera politicienilor occidentali“ (p. 59). Nefiind foarte preocupat de logica limbii române, autorul crede că „Hitler dorea anihilarea rușilor și transformarea lor în sclavi care să lucreze pentru mașina de război germană“ (p. 90), undeva ne vestește că „momentul actual al istoriei șesteț al civilizației pacifiste și democratice“ (p. 12), dar ulterior se răzgîndește și furnizează sentențios o altă banalitate: „Noi nu am ieșit nici pînă azi din această stare de război contemporană“ (p. 115). Autorul e ironic cu Charles de Gaulle, care a cheltuit cu înarmarea „miliarde de franci, cu toate că învățămîntul și alte domenii din societatea franceză nu stăteau pe roze“ (p. 206), cu J.F. Kennedy, care „a pierdut disputele diplomatice cu Hrușciov“ (p. 174), tot ironic cu Ronald Reagan, posesor al unei „logici maniheiste“ (p. 201), îl face praf pe Bush-fiul – pus alături de Lenin, Hitler & Mussolini (!), în rîndul celor ce „stîrnesc, în mod artificial și interesat, forța brută“ (p. 76) și care „au instaurat politica fricii“ (p. 282) –, dar pare admirativ față de Stalin, despre care crede că „numai un om ca șelț... putea să salveze Rusia de la ocupația germană“ (p. 91). Superior și rece, autorul relatează Istoria după bunu-i plac (retrage armata sovietică din România în 1964, în loc de 1958; semnează Tratatul de la Camp David în 1977, în loc de 1978-'79 ș.a.) și, în stilul celui mai grosier conspiraționism, ne avertizează că Al-Qaida e un mit (la p. 220 – deși la p. 216 ne spusese că politica externă a lui Bush Jr. a fost similară cu „acțiunile Al-Qaida“), că 11 septembrie 2001 a fost o înscenare menită să justifice războaiele lui Bush Jr. (p. 221) etc. La urmă, autorul propune propria *nouă ordine mondială:* desființarea democrației reprezentative, desființarea parlamentelor, a partidelor, a guvernelor (pp. 281-283) și înlocuirea lor cu „uniuni civice“ și cu... iar aici cartea se termină.

În fine, a treia stare a cititorului va fi una de stupoare, plecată din două întrebări: i) cum de Editura Corint a dat atenție unei asemenea însăilări și ii) dacă prefațatorul volumului (prof. Ioan-Aurel Pop, membru corespondent al Academiei) chiar a citit cartea mai înainte de a ne spune că ea „ne ajută să gîndim creator“ (!?) și că e de o „utilitate indiscutabilă“ (!?).

Adrian Cioroianu

ISTORIE

Activism politic și excelență culturală

Ștefan Lemny
Cantemireștii.
Aventura europeană a unei familii princiare din secolul al XVIII-lea
Editura Polirom, 2010

Genul biografic este una dintre formele cele mai frecvente și dinamice de prezentare a trecutului istoric. Modalitățile de abordare sînt extrem de diverse, mergînd de la formula narativ-cronologică pînă la analizele sofisticate pentru care experiența diverselor figuri istorice este doar un pretext pentru deslușirea unor aspecte mai adînci ale funcționării societăților umane. Biografiile colective sau paralele au și ele o bogată tradiție în literatura istoriografică, fiind ilustrate de Plutarh acum aproape două milenii.

Deși aparent dedicat unei întregi familii, volumul lui Ștefan Lemny se focalizează numai pe viețile lui Dimitrie Cantemir și a fiului său Antioh Cantemir, ceilalți membri ai familiei beneficiind doar de mențiuni fugitive (în aceste condiții însă, un tabel genealogic ar fi fost cu atît mai bine-venit). Opțiunea autorului poate fi lesne înțeleasă. În primul rînd, Dimitrie și Antioh au fost cei mai cunoscuți exponenți ai Cantemireștilor, îmbinînd activismul politic cu excelența culturală. Or, tocmai această îmbinare l-a atras pe Ștefan Lemny, care înainte de 1990 ne oferise cărți remarcabile despre geneza ideii de patrie în cultura română și despre sensibilitățile și mentalitățile românești din secolul al XVIII-lea. Pe de altă parte, tratarea detaliată a vieții altor membri ai familiei – dintre care bătrînul Constantin Cantemir și fratele mai mare al lui Dimitrie, Antioh Cantemir, au domnit și ei în Moldova – ar fi încărcat și complicat firul narativ. Dar autorul a căutat să mențină un echilibru între erudiție și accesibilitate. Scriind mai întîi pentru un public francez (volumul a apărut inițial în Franța, în 2009), autorul se ferește să intre în hățișul intrigilor și al luptelor pentru putere și/sau supraviețuire purtate de Dimitrie Cantemir în timpul petrecut la Istanbul între cele două scurte domnii moldovene din 1693 și, respectiv, 1710-1711, deși „revoluția" din 1703, care a pus capăt domniei lui Mustafa al II-lea și marelui vizirat al lui Rami Mehmed pașa, prieten al domnului în exil, ar fi meritat poate o atenție mai mare. Dincolo însă de asemenea reținere, autorul oferă detalii biografice bine alese și comentarii sintetice despre operele culturale ale celor doi Cantemirești, apropiindu-i nu numai de cititorul occidental, ci și de cel român. Pentru că – după cum atenționează Ștefan Lemny –, dacă Dimitrie Cantemir este deosebit de prezent în cultura română modernă și contemporană, Antioh este cunoscut mai mult în Rusia, unde *Satirele* sale sînt considerate fundamentale în geneza literaturii ruse moderne și unde traducerea lui Fontenelle a stimulat receptarea culturii occidentale. Or, grație lui Ștefan Lemny, acum putem cunoaște mai bine și figura lui Antioh. Numit la doar 22 de ani ambasador al Rusiei la Londra și apoi la Paris, Antioh Cantemir s-a ilustrat nu numai în hățișul relațiilor interstatale, ci și ca promotor al unei excepționale diplomații culturale, astfel încît Montesquieu aprecia, după moartea sa, că „Rusia nu va putea lesne să găsească un ambasador de calitatea principelui Cantemir". Zugrăvind cu atenție evoluția istorico-culturală, de la spiritul baroc al lui Dimitrie Cantemir – contrapunctat însă de simplitatea ostentativă arătată în exercitarea domniei – la luminismul ilustrat de Antioh, Ștefan Lemny remarcă însă și elementele comune celor doi, mai ales rolul asumat de ei de a mijloci cunoașterea reciprocă între lumea otomană, Rusia și Occident, fără a uita, evident, Moldova. Este o tradiție a dialogului cultural pe care intelectualii români s-ar cuveni s-o revitalizeze în perspectiva secolului XXI.

Bogdan Murgescu

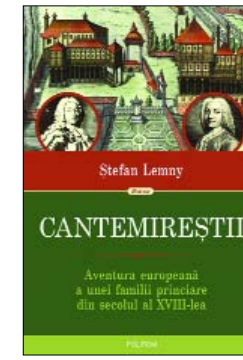

37,95 lei

traducere
din limba franceză
de Magda Jeanrenaud

prefață
de Emmanuel Le Roy Ladurie

FILOZOFIE

Boethius, roata destinului

Adrian Papahagi
Boethiana mediaevalia. A collection of Studies on the Early Medieval Fortune of Boethius „Consolation of Philosophy"
Editura Zeta Books, 2010

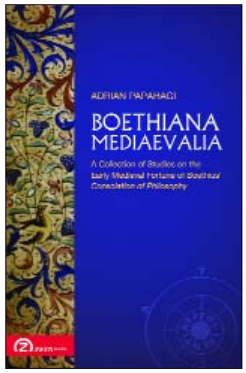

29 lei

Cititorul care nu are vreo legătură cu studiile medievale, care nu s-a interesat vreodată de destinul *Consolării Filosofiei* a lui Boethius, care nu a fost curios să afle cît este de important pentru o limbă tînără să traduci în ea texte vechi, cititorul inteligent, care cultivă orice alt fel de studii decît cele dedicate Evului Mediu timpuriu și le privește cu simpatia politicoasă cu care saluți semenul care împarte cu tine un perete, are toate motivele și justificările necesare să citească cu aviditate cartea lui Adrian Papahagi dedicată modului în care *Consolarea Filosofiei* a trecut în lumea carolingiană și anglo-saxonă a secolelor VIII-IX și în care acest text a înflorit și a determinat înflorirea unor moduri de viață și gîndire surprinzătoare și întrucîtva destinale pentru întreaga istorie a culturii.

Iată de ce: mai întîi, pentru că așezarea respectuoasă a cărții pe raftul cu „cele prea erudite" va priva cititorul de întîlnirea cu un adevăr fundamental de care ne încredințează și neoplatonismul și, în urma lui, romantismul german: că forma supremă (adică cea mai clară și mai inteligibilă, cea mai vizibilă și mai familiară) în care principiul universal ni se poate arăta este maxima sa individualitate, în care s-a produs pe sine complet. Aceasta întrucît poți citi cartea lui Adrian Papahagi văzînd în ea actualizarea completă, într-o circumstanță istorică, a unor teme universale ale culturii (deși el nu le numește niciodată), dar scopurile articolelor sale sînt mereu precise, filologice, atente, măsurînd dimensiunile unei concluzii de la un manuscris la altul ori de la o glosă la alta.

Apoi, pentru că astfel putem întrevedea istoria receptării creștine a distincției neoplatoniciene dintre destin și providență. Cînd Adrian Papahagi discută receptarea ei în manuscrisele boethiene din Evul Mediu timpuriu, cititorul nemedievist trebuie să vadă aici o mare problemă a istoriei culturii, legată de efortul creștinismului de a elimina incidența astrelor asupra vieții omenești (numită destin) și de legare a libertății omului exclusiv și total de providența divină, ceea ce înseamnă un prim pas spre desființarea forței intermediarilor în interiorul oricărei ierarhii.

Apoi, pentru că analiza subtilă a gloselor carolingiene în marginea *Consolării...* poate vorbi nemedievistului despre stranietatea pe care istoria culturală a resimțit-o în fața acestui autor al latinității tîrzii, creștin care, înainte de a fi executat de un împărat, invocă Filosofia spre a-l consola, spunînd astfel indirect Evului Mediu că asumarea crizelor teologiei va conduce spre lumea modernă numai în dialog cu același personaj care apare într-o desăvîrșită paradigmă feminină.

Apoi, pentru că exemplul regelui Alfred (despre care unii spun că ar fi autorul traducerii *Consolării...* în engleza veche, dar alții se întreabă dacă știa să citească) care a inițiat un larg program de traducere în engleza veche a unor texte latine, împreună cu exemplul lui Notker Balbulus, care a făcut la Sankt Gall același lucru în germană, traducîndu-l pe Boethius, dovedește că limbile tinere sînt fortificate și devin ale culturii, dacă traducătorii le modelează. Cum altfel am gusta, extrinsec studiilor medievale, faptul că Notker traduce scrupulos, calchiind latina peste tot unde poate, pe cînd Alfred, presimțind poate destinul contemporan al noii *lingua franca,* traduce cu orice risc *totul* în engleza timpului său?

Cît despre ferventul studios al lumii medievale, filolog sau filosof, nu mai rămîne nimic de spus: cititorul amabil poate înțelege din argumentele de mai sus că acesta din urmă are nevoie implicită de lectura unor asemenea studii, cu atît mai mult, de vreme ce erudiția lor conduce la o mai bună înțelegere a fenomenului cultural al Evului Mediu timpuriu.

Alexander Baumgarten

ARTE

Goticul transilvănean

Dragoș Năstăsoiu
Arta gotică în România
Editura NOI Media Print, 2010

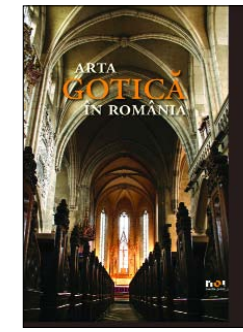

64 lei

Salutar, întrucît bibliografia recentă dedicată artei gotice în România cuprinde – cu excepția monografiei picturii din Transilvania, publicată de Dana Jenei la aceeași editură – doar o serie de articole adresate strict cercetătorilor, albumul de față reprezintă în egală măsură și debutul pe piața de carte a unui tînăr istoric de artă cunoscut pînă acum doar în comunitatea academică. Format la Facultatea de Istoria și Teoria Artei din cadrul Universității Naționale de Arte din București, Dragoș Năstăsoiu – actualmente doctorand la Central European University din Budapesta, care i-a conferit și diploma de Master – studiază cu precădere particularitățile iconografice și stilistice ale picturii gotice ardelenești, asupra cărora a publicat două ample studii, amintite în bibliografia cărții. În legătură cu această secțiune a volumului, merită spus că alegerea editurii de a suprima notele și de a restrînge drastic bibliografia l-ar putea irita pe cititorul avizat. Autorul se bazează însă pe referințe actuale, intrînd în sfera – rar frecventată – a popularizării de înaltă ținută.

Miza lui Dragoș Năstăsoiu este dublă. Pe de o parte, el vizează o contextualizare a patrimoniului gotic local – circumscris arealului transilvănean –, atît în raport cu expresiile canonice ale stilului în spațiul european, cît și cu variantele lui vernaculare din celelalte două provincii istorice românești. Pe de altă parte, ni se descriu piesele cele mai reprezentative ale acestui patrimoniu, conform clasicei taxonomii: arhitectură (defensivă, rezidențială, religioasă – cu sublinierea hibridizării produse de fortificarea bisericilor), sculptură (localizată în reliefurile decorative sau figurative aplicate arhitecturii), pictură (murală sau de retablu) și argintărie. Invocarea constantă a fundalului politic, religios și social, precum și recursul la publicații recente conferă textului fluență, consistență și, mai ales, actualitate.

Revenind la miza contextualizării, se remarcă intenția mărturisită a autorului de a se distanța de discursul național. Albumul propune de fapt o panoramă a Goticului transilvănean, influențele din Moldova și Valahia fiind tratate separat. Formulele vernaculare ciscarpatice sînt puse în contrast cu cele pure, deși provinciale, din arealul intracarpatic, cu scopul declarat de a discerne între un Gotic propriu-zis, o respingere a stilului în Muntenia și o încercare de sinteză bizantino-gotică în Moldova. Pînă aici discursul se înscrie pe linia legitimă a suprimării nostalgiilor naționale din istoriografia de artă. Mai puțin fericită este însă alegerea etnonimului *vlah* pentru a desemna „același element etnic autohton“ (p. 30) de pe teritoriul României, în intervalul analizat. La prima vedere, opțiunea reamintește premise ale teoriei lui Rösler – impresie risipită totuși la p. 32, unde *vlahii* sînt identificați drept continuatori ai sintezei etnice din Dacia romană. Ar fi fost bine-venită și o prezentare a motivelor pentru care cancelariile medievale îi numesc pe români *vlahi,* dar, firește, ea ar fi parazitat un text dedicat strict artei gotice.

Lăsînd deoparte acest aspect (care nu este totuși unul *doar* terminologic, albumul prezintă o consistentă (deși sintetică) imagine de ansamblu a artei gotice transilvane, argumentînd pas cu pas înscrierea ei în „Goticul internațional provincial“, dar relevînd, în egală măsură, aspectele sale inedite. Dragoș Năstăsoiu încearcă să prezinte într-un format minimal o cazuistică recentă, dezvăluind amatorilor de artă interpretări mai actuale ale unui patrimoniu aparent familiar.

Vlad Bedros

POLITOLOGIE

Concepte social-politice în discursul public românesc

Victor Neumann, Armin Heinen
Istoria României prin concepte. Perspective alternative asupra limbajelor social-politice
Colecția „Historia", Editura Polirom, 2010

44,95 lei

Probabil că titlul recenziei – urmat de precizarea intervalului de timp avut în vedere (1700-2010) – ar fi fost mai potrivit decît titlul de pe copertă pentru a sintetiza conținutul volumului discutat aici, din două motive: în primul rînd, nu avem de-a face cu un proiect istoric exhaustiv și sistematizat de istorie a României, ci cu adunarea într-un volum a unei colecții de studii prezentate cu ocazia unei conferințe internaționale organizate în Timișoara; în al doilea rînd, volumul pune în discuție numeroase elemente de discurs social-politic apărute în secolul al XVIII-lea și în prima jumătate a secolului al XIX-lea, cînd nu se poate vorbi încă de România ca entitate politico-statală oficială.

Conținutul volumului este însă extrem de ofertant pentru cei interesați de noile tendințe în studiul societății românești, din cel puțin trei motive: oferă o alternativă conceptuală la discursul istoric cantitativ-descriptiv-factual care continuă să se afle în centrul producției istoriografice de la noi; este puternic orientat spre interdisciplinaritate, oferind perspective care îmbină instrumentele istoricului cu cele ale sociologului și ale politologului; propune numeroase perspective *out of the box* despre spațiul românesc, produse de universitari occidentali. Este interesant de observat că centrul de greutate geografic al universităților de unde provin contributorii nu este nici Bucureștiul și nici zona de vest a României, deși ambele sînt reprezentate în carte, ci mai degrabă spațiul german, Universitatea din Aachen fiind, alături de Universitatea de Vest din Timișoara, organizator al proiectului de cercetare care a dat naștere volumului.

Principalele concepte discutate sînt cele de neam, națiune, specific național, democrație, patrie, Europa, revoluție, totalitarism, tranziție. Profesorul Victor Neumann, principalul editor al volumului, semnează trei articole: despre importanța analizei conceptelor în noua istoriografie românească, etnocentrismul românesc și conceptul de totalitarism. Armin Heinen, de la Universitatea din Aachen, coeditor al cărții, oferă o introducere în dezbaterile metodologice actuale legate de istoria românească, subliniind paradoxul că, deși a beneficiat de o libertate de exprimare totală, istoriografia românească de după 1989 s-a dovedit a fi destul de puțin inovatoare. Principala preocupare a istoricilor români a fost, în opinia lui Heinen, aceea de a încerca să corecteze discursul istoric deformat, elaborat în perioada comunistă, și nu cea de a aspira la inovații metodologice.

Klaus Bochmann, de la Universitatea din Leipzig, realizează o analiză a conceptului de patriotism în cultura română, de la începuturi, identificate în documentele de cancelarie ale lui Tudor Vladimirescu, puternic influențate ideologic de gîndirea secretarului acestuia, cărturarul Gheorghe Lazăr, și pînă la discursurile lui Nicolae Ceaușescu. Profesorul american Keith Hitchins tratează evoluția conceptului de liberalism în Principatele Române, în timp ce Hans-Christian Maner și din nou Armin Heinen analizează cum s-a schimbat noțiunea de Europa în conștiința publică românească, dar și cum a fost percepută România în Europa postbelică.

Un concept folosit în mod obsesiv în prezent, dar despre al cărui trecut se știe prea puțin, cel de *tranziție,* este analizat excelent din perspectivă istorică de Mirela și Bogdan Murgescu, de la Universitatea București, de la care aflăm că în ultimele decenii ale secolului al XIX-lea, în cercurile intelectuale românești, se vorbea deja despre „epoca de tranziție", în acel caz fiind vorba despre tranziția către statul român modern.

Plaja largă de concepte studiate, diversitatea perspectivelor și rigoarea analizelor fac ca volumul să se constituie într-o solidă și bine-venită lucrare de istorie intelectuală. ■

Bogdan Barbu

SPIRITUALITATE

Cînd postmodernitatea „își dă duhul“

Anca Manolescu
Stilul religiei în modernitatea tîrzie
Colecția „Plural M“
Editura Polirom, 2011

29,95 lei

Turnul de cărămidă al unei biserici neogotice se profilează timid pe fundalul unui zgîrie-nori cu geamuri mate, dinspre care străbat cu greu cîteva luminițe. Sugestiva fotografie de pe coperta cărții *Stilul religiei în modernitatea tîrzie* pare să vorbească, în subtext, despre gloria trecută a maiestuoaselor catedrale, ce dominau odinioară întreaga cetate. Metafora pare evidentă. Și totuși: Anca Manolescu nu și-a propus să deplîngă pauperizarea instituțională a bisericii într-o lume materialistă și laică. Aruncînd un al doilea ochi, îți dai seama că nu raportul dintre zgîrie-nori (puterea lumească) și biserică e cel ce contează. Luminițele palide care tremură de după geamuri și, mai întîi de toate, sursa lor – aici stă de fapt miza. Acel sediu occidental de birouri nu mai este doar un templu al culturii materialiste, ci și un paravan semiopac, prin care transpare căznit o lumină de „dincolo“.

Această reinterpretare, căznită și ea, se sprijină pe întrebarea de bază a cărții: De ce să nu privim întregul spectacol al modernității tîrzii ca pe un prilej pentru a reface traseul „Dumnezeului mort“, apucînd-o pe urmele lui, făcînd veacul postmodern să-și arate sensul ascuns, adică „să-și dea duhul“ (formula din urmă îi aparține lui André Scrima)? Dar nu e totuși o iluzie să-ți închipui că poți trage foloase spirituale de pe urma unei lumi atomizate, laicizate și, în același timp, amenințate de fundamentalisme religioase?

Răspunsul vine de la sine dacă înțelegem că privirea „căutătorului spiritual“, din perspectiva căruia este scrisă cartea, este reconfigurată de la orizontală pe verticală, de la un simbolism dogmatic oferit „de-a gata“ înspre un efort hermeneutic realizat pe cont propriu. În acest mod, fiecare temă postmodernă este dusă „la limită“, este reformulată într-o paradigmă paradoxală și apofatică, pe urmele unor Cusanus, Simone Weil sau Berdiaev. De pildă, acolo unde noi resimțim amenințarea stranietății celuilalt (etnic, cultural, religios), autoarea se întreabă în ce constă pînă la urmă diferența maximă. Acolo unde existențialiștii sînt împovărați de libertatea absolută, căutătorul se întreabă dacă nu cumva această spontaneitate esențialmente umană face semn către libertatea supremă a Creatorului însuși. Acolo unde religia regretă slăbirea alianței cu puterea lumească, antropologul vede o șansă pentru debarasarea trăirii religioase de orizontul pur evenimențial. Această deconectare de la istoria plată este evidentă și în observația legată de milenariștii care traduc Judecata de Apoi printr-un eveniment punitiv iminent, în loc să „citească“ aici o responsabilitate spirituală care traversează, de la zenit, evenimentele istorice.

Făcînd uz de aceste formulări paradoxale, cartea nu dă soluții și nici nu se pierde printre abstracțiuni și dispute teologale. Prin fraze evocatoare, cu stil și fără morgă academică, volumul te pune însă pe drum, te forțează să privești înapoi (sau în sus?), spre sursa care luminează toată desfășurarea modernității tîrzii. Cu recursuri la mistică (creștină, dar și arabă ori iudaică), filozofie politică și antropologie religioasă, fiecare pagină te invită să vezi în sărăcia veacului nostru laic „reflexul, *inversat* ca orice reflex, al îndepărtatului divin, de dincolo de chip“. După modelul „observării participative“ a antropologului care studiază viața populației exotice trăind chiar în mijlocul ei, Anca Manolescu propune un stil similar și pentru omul religios al zilelor noastre: în locul rezistenței tradiționaliste, autoarea privilegiază asumarea „la limită“ a lumii actuale, adică ochirea sensului ascuns al „morții lui Dumnezeu“ și „saltul analogic al celui însingurat către Cel singur“.

Victor Popescu

SPIRITUALITATE

Dumnezeu – un alt model sau deloc

Stephen W. Hawking
Visul lui Einstein și alte eseuri
Editura Humanitas, 2010

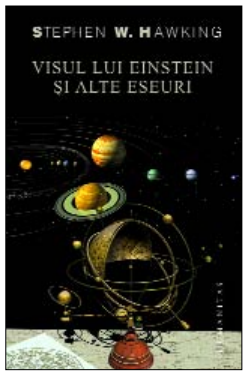

15 lei

ediția a II-a

traducere din limba engleză și cuvînt înainte de Gheorghe Stratan

control științific al traducerii de Mihai Vișinescu

Ce caută o carte de popularizare a științei în pagina dedicată lucrărilor de spiritualitate?... Am să vă răspund speculînd modelul Einstein: există un sens restrîns al cuvîntului *spiritualitate* (la fel cum există o teorie restrînsă a relativității) și unul general (după cum avem o teorie generală a relativității...). Dincolo de orice glumă, permiteți-mi să renunț, pentru moment, la definiția strictă a ceea ce se înțelege prin spiritualitate și să-i nuanțez puțin limitele. Un demers opus, dacă vreți, panseului einsteinian referitor la Dumnezeu și rest, în care restul sînt doar detalii. În articolul de față, vă invit, dimpotrivă, să îl căutam pe Dumnezeu undeva în acest rest.

Cred sincer că, în anul 2011, nu ne mai putem referi la Geneza biblică făcînd abstracție de cosmologie. Ori putem, dacă dorim să rămînem într-o lume imaginară, fără corespondent în realitatea imediată, și atunci ar trebui să ne întrebăm la ce bun efortul de înțelegere a unui univers care oricum nu e cel în care trăim, ci cel în care se încăpățînează să rămînă doar mintea noastră.

Stephen Hawking, considerat cel mai strălucit fizician contemporan, este un paradox. Invalid fizic, își permite o libertate de gîndire care pare să compenseze drama pe care o trăiește și care îl limitează, gradual și ireversibil, la condiția exclusivă de creier, ultima și singura frontieră biologică viabilă care îl ține încă departe de moarte. Făcînd o comparație între „validitatea" omului mediu și „invaliditatea" sa, începi să crezi că, într-un oarecare sens, pe cît de mobili în spațiul fizic sîntem noi, cei „normali", pe atît de fixați avem toate șansele să rămînem în traseele noastre mentale. Este ca și cum ideile ne-ar ajunge de fiecare dată, după călătorii oricît de lungi, invariabil la același peron.

Nu sînt fizician și recunosc că nu am înțeles, din cel de-al doilea best-seller al lui Hawking, *Visul lui Einstein și alte eseuri,* mai mult decît ați înțeles, probabil, și dumneavoastră. Dar îndrăznesc să sper că a modificat ceva în percepția mea despre lume și în pretențiile pe care le aveam (oricît de subtile) ca Dumnezeu să se conformeze puterii mele de reprezentare și, finalmente, așteptărilor mele. Aproape că nu mai am nici o pretenție. E cam la fel ca și cu ultima redută a iubirii, care se duce și ea, lăsîndu-te imponderabil, vulnerabil și puțin prost, dacă vă deranjează cuvîntul „candid". *Visul lui Einstein și alte eseuri* (1993) este o carte scrisă în continuarea *Scurtei istorii a timpului* (1988), pe care o reia și o aprofundează în ideile sale fundamentale (necesitatea coroborării teoriei generalizate a relativității cu mecanica cuantică în vederea realizării unei teorii complete și unificate a fizicii, găurile negre care nu sînt complet negre, ci produc emisii de radiații, istoriile multiple ale universului și timpul imaginar, realitatea dependentă de un model etc.), cuprinzînd, pe de altă parte, și cîteva fragmente autobiografice, care lasă o impresie finală de discreție prin concizie, mai degrabă decît de dezvăluire. Desigur, concluzia tulburătoare a cărții este aceea că „modul în care a început universul este determinat de legile fizicii. (...) Teoria nu ne spune dacă Dumnezeu există sau nu, ci numai că El nu este arbitrar". În cea mai recentă carte a sa, *The Grand Design,* publicată anul trecut, Dumnezeu este scos cu grație din treburile universului, mai exact din chestiunea creării acestuia. Cu diplomație sau pur și simplu cu sinceritate, el afirmă că nu se poate pronunța în privința existenței lui Dumnezeu, dar că teologia a devenit inutilă în înțelegerea originii și evoluției universului. Dacă e așa, și totuși credem în Dumnezeu, nu ne rămîne decît să fim pregătiți să primim în viețile noastre – și, mai întîi de toate, în mințile noastre – un concept despre Dumnezeu cu totul diferit de ceea ce ne imaginam (sau nu) pînă acum.

Alice Popescu

Sorin GHERGUȚ

unde o vacă

undeva, pe lumea asta, avem o vacă
întrebarea e „unde“, nu „dacă“

avem pe lumea asta o vacă.

întrebarea e cine
stoarce din ugerul ei proteine,
minerale și vitamine.

fine

minerale, calorii, vitamine

minerale, grăsimi, vitamine

lapte sînge apă grea

avem o vacă cînd o vom vedea

avem o vacă care este ea?

da capo al fine

PROFIL

„Fata asta chiar a înțeles“

Anca Mateescu
jurnalist cultural

fotografii de Rareș Avram

În arhivele Radioului e o comoară: sute de ore de înregistrare cu scriitori, artiști, muzicieni etc. Din cînd în cînd, Editura Casa Radio publică pe CD cîte un interviu cu vreo „vedetă literară“ ori cîte un fragment literar citit chiar de autor. Recent a apărut Vîrsta semnului, *o antologie de poezii de Gellu Naum, însoțită de un CD cu poeme în lectura autorului și de un alt CD cu un documentar audio realizat de Anca Mateescu. Volumul apărut în seria „Colecționarul de voci“ a „Bibliotecii de poezie românească“ este o premieră editorială: e primul album audio cu vocea lui Gellu Naum. Înregistrările radiofonice datează din 1967/1991-2000. E vorba de cîteva (rarisime) intervenții la radio și de numeroase înregistrări realizate de Anca Mateescu.*

Lucrează din 1990 la Societatea Română de Radiodifuziune – ca redactor, apoi ca realizator la secția literară a postului Radio România Cultural (RRC). În paralel cu munca de la Radio, Anca Mateescu a mai fost, o vreme, redactor și redactor-șef la postul de radio Uni-Plus și șefa secției de cultură a cotidianului *Ultimul cuvînt*. La RRC a realizat, timp de 16 ani, emisiunea *Portrete și evocări literare,* un ciclu de înregistrări cu amintiri despre scriitori români. În această serie de emisiuni a fost difuzată, de pildă, pentru prima dată la radio, vocea lui Mircea Vulcănescu (înregistrată pe un disc, la Londra; adusă în România; păstrată vreme de decenii). Timp de 10 ani a făcut interviuri cu scriitori și oameni de cultură români trecuți prin închisorile comuniste (printre aceștia, Adrian Marino, Valeriu Anania, Gh. Calciu Dumitreasa, Paul Goma sau Nicolae Balotă). De trei ani realizează săptămînal, în direct, împreună cu Eugen Lucan, o emisiune de memorialistică și istorie literară, *Vocile memoriei,* cu înregistrări-unicat din arhiva Radioului; tot de trei ani prezintă, împreună cu Dana Pitrop, emisiunea de actualitate culturală *Expresul de seară.*

„Nu sînt un om fioros“

Prin 1993, pe cînd realiza *Portrete și evocări* – o emisiune despre autori care, nemaifiind printre noi, sînt evocați de cei rămași –, l-a sunat prima dată pe Gellu Naum. Acesta ar fi urmat să-l evoce pe Gherasim Luca, însă realizatoarea emisiunii conta și pe alte evocări și amintiri ale poetului, de folosit, la o adică, în ediții viitoare. Gellu Naum a refuzat spunînd că e prea tînăr ca să aibă amintiri. Frustrarea asta a refuzului a lucrat, dar n-a descurajat-o pe jurnalistă. Cîndva prin 1999 pregătea prima ediție a emisiunii *Literatura ca destin.* Avea nevoie de un destin „tare“. „Dacă e să cad, măcar să cad de pe un cal mare“, și-a spus. Așa că l-a sunat, din nou, pe Gellu Naum. De data asta, poetului i-a plăcut cum sună titlul emisiunii și a acceptat invitația.

„Nu sînt un om fioros“, i-a spus, la un moment dat, în interviu. Așa și era – dar pînă să apuce să-l cunoască, tremura de frică la gîndul că se va întîlni cu el. „Avea faima unui om care nu dădea interviuri, care nu primește pe oricine.“ – își amintește Mateescu. Unele uși se deschid mai greu. A lui Gellu Naum s-a deschis, pînă la urmă, mult mai ușor decît ar fi crezut, decît a sperat. Au început să vorbească de parcă se cunoșteau de o sută de ani. „Trebuie să intri într-o stare comună cu cel cu care stai de vorbă ca să-l faci să-ți povestească.“ Asta nu ține de întrebări deștepte. Contează doar apropierea, comunicarea.

„Aveam antrenament la interviuri cu oameni foarte vîrstnici. Dacă ești grăbit, nu obții nimic. Dacă-l întrerupi, își pierde șirul. La scriitorii mari și în vîrstă, n-ai ce mare lucru să descoperi, el oricum îți spune ce vrea. Și povestea are coerență doar pe lungime, nu pe bucățele.“ – mărturisește jurnalista. Cum a fost la prima întîlnire? „Am pus reportofonul pe masă și i-am dat drumul. Am înregistrat enorm. A povestit despre viața lui, despre scris, despre tatăl lui, despre iubirea pentru Lyggia, despre Victor Brauner. A citit și poezii. Am făcut scurtă la mînă de la ținut mîna întinsă cu reportofonul. Îmi era frică să și

respir. În cele din urmă, s-a oprit pentru că se terminaseră casetele. Trecuseră cinci ore."

Cele cinci ore de înregistrări trebuiau acum reduse și montate într-o emisiune de doar treizeci de minute. A urmat o muncă dureroasă, chinuitoare. Dar a ieșit bine. După difuzarea emisiunii, a sunat-o Lyggia Naum ca să-i mulțumească. „Fata asta chiar a înțeles", a zis atunci. Chiar a înțeles? „De fapt, cînd ai în față un om ca Gellu Naum, ți se pare că n-o să-l poți înțelege niciodată. Poți să înțelegi doar pe bucăți." – spune Anca Mateescu.

Vocea Poetului și vocile Poeziei

Au urmat alte vizite la Gellu Naum. De regulă, soția lui era cea care lansa invitația. Încetul cu încetul au ajuns să se apropie. Zeci de ore de interviu, numeroase poeme citite de autor și bucuria unor întîlniri cu adevărat memorabile – iată esența care stă la baza documentarului pe care l-a realizat Anca Mateescu. Ultima înregistrare a fost făcută în casa lui Gellu Naum de la Comana, în 2000, cînd poetul avea deja 85 de ani. Mateescu nu mai fusese pînă atunci niciodată acolo. Cei doi nu aveau telefon, așa că nu și-a anunțat prezența din timp. A plecat cu trenul de dimineață și a așteptat o oră în Comana, pînă să se facă o oră decentă la care să poată bate la ușă. A înregistrat cinci minute cu Gellu Naum citind din *Zenobia* – e singura înregistrare în care citește proză.

„Nu-mi imaginez voce mai potrivită pentru lectura poemelor lui Gellu Naum decît chiar vocea lui: melancolică, uneori stinsă, alteori dublată de umor reținut, ironică sau autoironică, simulînd deconcentrarea, ezitarea. Nu sînt «recitări», ci un fel de a vorbi cît se poate de firesc, folosind un anumit ritm, o anumită tăietură sintactică, despre fapte și întîmplări." – scrie Simona Popescu în prefața volumului intitulată „Gellu Naum și «torsiunea poetică»". Într-adevăr, în privința lui Gellu Naum, vocea și ceea ce spune vocea „se asortează perfect" – remarcă și Anca Mateescu. Poate că la nici un alt poet nu e atît de evidentă această complementaritate. Vocea e ca un fel de cheie spre poezie – spre acea poezie pe care vrea să ne-o transmită autorul. Iată de ce publicarea acestei cărți însoțită de înregistrări nu e doar un demers editorial, ci și o încercare de restituire a unui fragment de istorie (literară). De altfel, unele dintre înregistrări conțin versiuni ușor diferite ale poemelor publicate în volume – notele de la sfîrșitul fiecărui poem inclus în antologie consemnează și explică aceste diferențe.

■

Matei Martin

CĂRȚI DE PLASTIC

Ioana Bot

Specialiștii noștri în educație

Dacă nu cred că a fi părinte este „o meserie“ (și atît), pot să admit însă că alții au alte opinii și că – în consecință – oferta de titluri de literatură motivațională pe această temă este foarte bogată. Multe din cărțile respective au cunoscut în ultimii ani ediții românești. Dar, ca să nu rămînem mai prejos, probabil, apar și variante autohtone: *Meseria de părinte* (Editura Aramis, 2009), semnată de Ioan Dolean și Dacian Dorin Dolean (în care, după propria justificare, „relația părinte-copii în care se regăsesc cei doi autori vine să întărească valabilitatea celor exprimate“) e un asemenea produs al psihopedagogiei naționale, în 160 de pagini glossy, pentru că „un părinte care își exercită meseria cu mult profesionalism va ști să orienteze copilul...“, după cum „va ști să fie un bun partener al cadrelor didactice, pentru a acționa simultan în vederea sprijinirii evoluției acestuia“. Din păcate, limba de lemn exprimă întotdeauna o gîndire pe măsură. Cititorul ingenuu, căutător de răspunsuri la eventualele sale neliniști, se lovește de un text confuz, inegal (fragmentele care parafrazează alte cărți sînt recognoscibile prin vioiciunea subită a scriiturii și a ideii), iremediabil obtuz, doldora de banalități prezentate ca mari descoperiri ale unei... științe inefabile și sinteze pedagogice. Părinții, aflăm astfel, sînt „primii educatori ai copilului“, iar „fiecare copil este unic, original“, „fiecare om își trăiește propria viață“ și „după cum ne putem da seama, întreaga viață reprezintă o competiție“. E scris adînc.

Specialiști ai procesului instructiv-educativ (căci „licențiați în sociopsihopedagogie“), autorii știu că „deoarece cadrul didactic este managerul unei clase întregi de elevi, el are o anumită responsabilitate și stabilește reguli de ordine internă“, iar părintele trebuie să procedeze analogic, acasă: regulile, obiectivele, metodele, strategiile și managementul (educației copilului) sînt moneda curentă a acestei consilieri profesionale pentru părinții dornici de cunoaștere. Treaba e gingașă, pentru că, dacă „în mod normal, venirea unui copil pe lume este un prilej de bucurie“, totuși „din păcate, odată cu trecerea timpului, în unele familii se pot culege roadele unor greșeli făcute în fixarea obiectivelor, în gestionarea resurselor investite sau, mai simplu spus, în strategiile educative folosite. Așa ajungem să vedem părinți care își reneagă copiii, fii care își bat părinții...“ (și lista exemplelor negative, chiar tragice, continuă, pentru că unde nu sînt bine gestionate resursele și nici fixate obiectivele, nu-i scăpare din eroare!). Degeaba sînt sursele științifice bune. Freud însuși, explicat de experții în educație *Dolean & son*, devine o sursă de umor involuntar: astfel, uitucelile copilului ar fi manifestări ale *represiei,* iar „explicația acestui fenomen provine din curentul psihanalitic promovat de Freud și de discipolii săi“; teoria clasică a temperamentelor e potențată mistic („la naștere fiecare dintre noi dobîndim anumite trăsături temperamentale, care nu se modifică“), iar teoria complotului (cu televizorul) nu e nici ea departe.

Calitatea sfaturilor bune e sufocată de sfătoșenii și prețiozități demne de Gîgă-pedagogul („Școala este instituția care organizează trăirea unor experiențe de învățare“, „televiziunea reprezintă un mijloc de educare în masă prin emisiunile sale destinate educației“, „un român are o zestre culturală diferită de cea a unui japonez“). Oglindă involuntară a gîndirii experților noștri în educație, cartea e un amalgam ilizibil și luxos de suficiență colorată bombastic, care nu servește nimănui. Nici măcar autorilor ei, în cele din urmă, dacă vor ști să își evalueze gradul de realizare al obiectivelor strategice propuse inițial.

Acasă, pe Cîmpia Armaghedonului – seria de autor „Marta Petreu"

Mària, o țărancă din Cîmpia Transilvaniei, neîmplinită în iubire și în viață, ajunge să-și blesteme propriile vlăstare. Ca o pînză de păianjen în miezul căreia se află această mamă terifiantă, două familii își țes existențele într-o istorie de un veac. Apocalipsa pe care o așteaptă o parte dintre membrii milenariști ai clanului, rigorile religioase și sărăcia adusă de colectivizare croiesc caractere de excepție și destine asemenea.

Preț: 34,95 lei

Opere II: Marocco (1) – seria de autor „George Bălăiță"

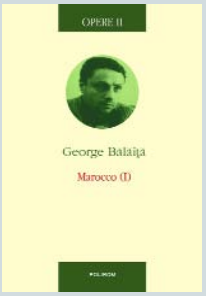

Prefață de Nicoleta Sălcudeanu / Cronologie de Marilena Donea

Volumul reunește prozele scurte scrise între 1958 și 1967 și publicate sub titlul *Nopțile unui provincial* și romanul *Întîmplări din Noaptea Soarelui de Lapte* (1967). „Ceea ce impresionează la George Bălăiță în primul rînd este excepționala forță a concretului sensibil, plastic, complexul de senzații ce infuzează celor mai multe aspecte o doză masivă de real." (Paul Georgescu)

Preț: 44,95

Carnetul auriu – seria de autor „Doris Lessing"

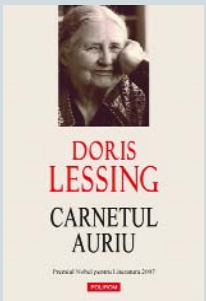

Colecția „Biblioteca Polirom"

Traducere și note de Cristiana Vișan și Ciprian Șiulea

Experiment literar și joc îndrăzneț cu multiple perspective, *Carnetul auriu* este considerat o adevărată Biblie a feminismului. „*Carnetul auriu* este cea mai importantă operă a lui Doris Lessing; ea a influențat gîndirea și sentimentele unei întregi generații de femei." (*New York Times Book Review*)

Preț: 64,95 lei

Insula de Aldous Huxley

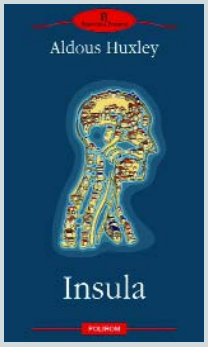

Colecția „Biblioteca Polirom"

Traducere și note de Daniela Rogobete

„Aldous Huxley și-a spus în această carte ultimul cuvînt despre condiția umană și despre posibilitățile unei societăți neatinse de morbul civilizației. *Insula* este un test pentru politolog și psiholog, dar, în egală măsură, și pentru filosof și politician." (*New York Times Book Review*)

„O provocare intelectuală în buna tradiție a lui Huxley." (*Time*)

Preț: 34,95 lei

Apocalipsa după Marta – seria de autor „Marta Petreu"

„Logica lirică a Martei Petreu stă pe un strat de senzualitate, elogiul creierului se aliază cu nostalgia cărnii. Sub aparenta claritate intelectuală a versului, pulsează viscerele." (Nicolae Manolescu)

„Poezia Martei Petreu triumfă într-una din cele mai radicale expresii lirice ale artei postbelice." (Nicolae Breban)

Preț: 39,95 lei

Viața pe un peron – seria de autor „Octavian Paler"

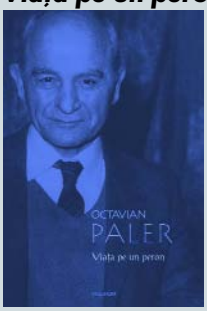

Prefață de Daniel Cristea-Enache

„În centrul cărților lui Octavian Paler nu se află nici sfîntul, nici bruta absolută, nici supraomul nietzschean, ci omul obișnuit […]. Oricine se poate așadar proiecta sau regăsi în paginile acestui roman. Fiindcă pe peron nu este *El*, eroul exemplar ieșit din seria biologică. Pe peron sîntem *noi*. Oricine se poate recunoaște în omul care își caută, prin smîrcurile existenței și dincoace de linia deșertului morții, un drum salvator." (Daniel Cristea-Enache)

Preț: 39,95 lei

Iubirile croitoresei de María Dueñas

Colecția „Biblioteca Polirom"

Traducere și note de Ileana Scipione

O aventură pasionantă, trăită în saloane *haute-couture* și mari hoteluri luxoase, unde conspirațiile politice și neștiutele misiuni ale serviciilor secrete se împlesc cu loialitatea față de cei iubiți și forța de neînfrînt a dragostei. Carte s-a vîndut în peste 1 milion de exemplare în Spania, a fost tradusă în peste 25 de limbi și urmează să fie adaptată pentru TV, într-o mini-serie de 13 episoade.

Preț: 44,95 lei

Chipul tău, mîine. Dans și vis de Javier Marías

Colecția „Biblioteca Polirom"

Traducere de Andrei Ionescu

Dans și vis este a doua parte a trilogiei *Chipul tău, mîine* – un proiect literar ambițios, ce amintește pe alocuri de jocul cerebral al lui Borges, de umorul negru al lui Pynchon și de lirismul meditativ al lui Proust. „*Chipul tău, mîine* este pus, pe bună dreptate, alături de *În căutarea timpului pierdut*, iar Proust n-ar avea nici un motiv să se supere."(*The Observer*)

Preț: 34,95 lei

Râul de sticlă de Emil Andreev

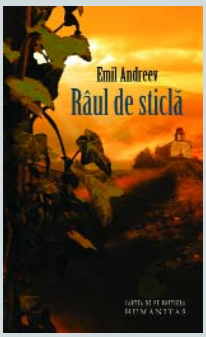

Humanitas, colecția *Cartea de pe noptieră,* traducere de Mariana Mangiulea

Premiul Vick pentru cel mai bun roman bulgar în 2005

Un sat pierdut între Balcani și Dunăre devine locul de întâlnire dintre un scriitor fascinat de antichități și enigme ale istoriei, o tânără medievistă din Franța și niște restauratori chemați de preotul local să refacă frescele bisericii. În căldura toridă se vor topi pasiuni, reflecții, iluzii, căutări și secrete.

Preț: 25 lei

Însemnările lui Georges Milesco – roman autobiografic de Neagu Djuvara

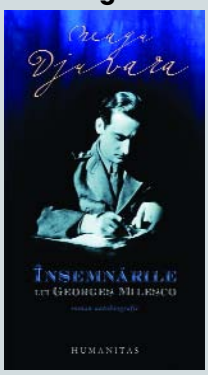

Humanitas

„Cartea aceasta am scris-o mai întâi în franțuzește la Paris, în 1958-1959. Era un moment dramatic al istoriei noastre și al vieții mele în particular: deznădejdea de după înăbușirea revoluției ungare din 1956, decepțiile mele din anul petrecut la Radio Europa Liberă, la München, grava dezbinare dintre mine și soția mea... E o carte tristă și profund pesimistă de la mijlocul vieții mele, în care trec pe seama eroului, Georges Milesco, mai toate avatarurile vieții mele de până atunci.“ *Neagu Djuvara*

Preț: 24 lei

Și așa mai departe? de Dan C. Mihăilescu

Humanitas

Librăriile bucureștene, juriile Uniunii Scriitorilor, *Istoria critică*... a lui Nicolae Manolescu, memoriile lui Adrian Marino, corespondența familiei Pillat, cazurile Petru Romoșan și Silviu Crăciunaș, plus Nae Ionescu și C. Noica în arhivele CNSAS, arhitectura catastrofală a Bucureștilor de azi, performanțele Institutului Cultural Român din 2005 încoace, invazia urâtului și exasperarea criticului literar condimentează lecturile și verdictele „Omului care aduce cartea“.

Preț: 39 lei

Marea Ruptură de Francis Fukuyama

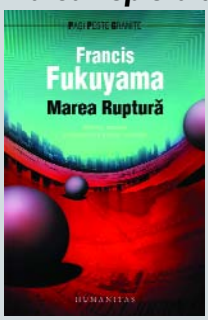

Humanitas, colecția *Pași peste granițe,* traducere de Liana V. Alecu

Creșterea delincvenței, destrămarea familiilor, neîncrederea și individualismul sunt fenomene care însoțesc tranziția de la lumea industrială la cea postindustrială. Ce șanse au societățile contemporane să depășească momentul de criză și să refacă ordinea socială? Aceasta e întrebarea pe care o pune Francis Fukuyama, filozof american devenit celebru după apariția cărții *Sfârșitul istoriei și ultimul om*.

Preț: 39 lei

Femeia din amiază de Julia Franck

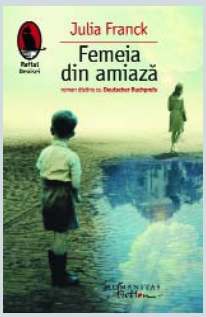

Humanitas Fiction, colecția *Raftul Denisei,* traducere de Ramona Trufin

Roman distins cu Deutscher Buchpreis

O cronică istorică și socială impresionantă a Germaniei unei jumătăți de secol, un roman de familie care unește destinele a trei generații, o poveste de dragoste și orbire sufletească, aflată sub semnul enigmaticei legende a *Femeii din amiază*.

Preț: 35 lei

Cazul Jane Eyre de Jasper Fforde

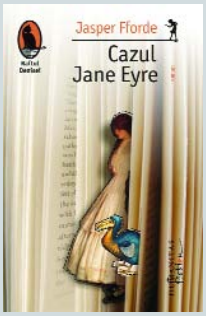

Humanitas Fiction, colecția *Raftul Denisei*, traducere de Carmen Toader

Thursday este o eroină sensibilă, deșteaptă și cultă, care poate să pătrundă în lumea ficțiunii literare și să-și pună în valoare talentul detectivistic. Misiunea ei: urmărirea unuia dintre cei mai căutați criminali, Acheron Hades, care răpește personaje din cărți.

Preț: 35 lei

Arhipelagul insomniei de António Lobo Antunes

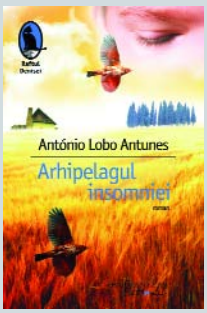

Humanitas Fiction, colecția *Raftul Denisei*, traducere de Micaela Ghițescu

O moșie prosperă, condusă cu mână forte de un patriarh temut de toți, dar neiubit de nimeni, un conac cu ziduri solide, care vor fi măcinate însă de singurătate, de minciună și de teamă și se vor prăbuși sub povara secretelor nerostite decât în gând: în mijlocul câmpiilor mănoase din Alentejo se desfășoară tragedia extincției unei familii.

Preț: 27 lei

Zorba Grecul de Nikos Kazantzakis

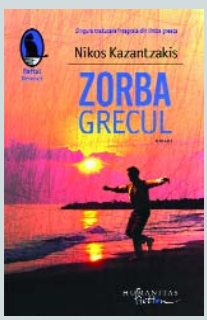

Humanitas Fiction, colecția *Raftul Denisei*, traducere de Elena Lazăr

Romanul a fost publicat în peste 100 de țări.

Cartea pornește de la o întâmplare reală – în tinerețe, Kazantzakis deschisese, în tovărășia unui aventurier, o mină de lignit în Peloponez. Pentru tânărul narator intelectual, întâlnirea cu Zorbas, într-o dimineață cețoasă, pe țărmul Greciei continentale, se dovedește providențială: călăuzit de noul său prieten, acesta descoperă atât frumusețea aspră a unei umanități atemporale, cât și răspunsul la întrebările metafizice care îl condamnau la inacțiune.

Preț: 35 lei

fotografii de Rareș Avram

INTERVIU

„Altădată oamenii și-ar fi dat viața pentru sublim“

Moshe Idel

L-am văzut pentru prima dată pe Moshe Idel, „cel mai faimos învățat în lumea fără de sfîrșit a Kabbalei“ (cum îl numește I.P. Culianu într-o povestire dedicată lui), în decembrie trecut, la București, cînd a susținut o conferință despre „Fiul lui Dumnezeu în mistica ebraică“, subiectul ultimei sale cărți apărute în românește. L-am reîntîlnit, recent, tot la București, cu o mulțime de întrebări și stupefacții, dar mai ales cu o veche fascinație nemărturisită pentru fenomenul mistic iudaic, în care savantul include (spre deosebire de precursorul său, Gershom Scholem) și Cabala. Iar dacă înainte de a-l cunoaște mă aventurasem chiar să scriu despre acest rar „geniu fără orgoliu“ al timpului nostru, după ce l-am ascultat (nu cît timp mi-aș fi dorit, pentru că, la fel ca în povestirea lui Culianu, „Căința tîrzie a lui Horembeb“, am dat peste un chelner malefic) am reluat mai liniștită cărțile sale: dacă tot aș avea nevoie de cîteva vieți și de o bună cunoaștere a limbii ebraice ca să îl înțeleg pe Moshe Idel așa cum ar trebui, măcar să o iau încet, metodic, fără grabă. Ceea ce vă recomand și dumneavoastră, poate începînd cu Lanțuri vrăjite *sau* Cabala și eros, *lucruri care, orice-am face, ne privesc direct pe toți.* ***(S. S.)***

Mi s-a părut uimitor faptul că nu ați aflat decît în Israel, la maturitate, că v-ați născut în casa unui rabin cabalist, a cărui fotografie o păstra mama dumneavoastră. Nu e o poveste care v-a pus pe gînduri?

Da, așa e, știam de acel rabin, îi văzusem fotografia, dar nu m-a interesat niciodată ce e cu el. Acum vreo 15 ani, m-a sunat fratele meu și mi-a spus: „Vezi că există la Universitatea din Ierusalim un profesor de gîndire ebraică născut la Tîrgu-Neamț.“ I-am spus că nu se poate, îi cunoșteam pe toți. Culmea era că exista – era un profesor pe care îl cunoșteam foarte bine, ceva mai în vîrstă decît mine. I-am telefonat, i-am spus că și eu sînt născut la Tîrgu-Neamț, că am locuit în casa rabinului. Păi, îmi spune el,

Moshe Idel (n. 1947, Tîrgu-Neamț) este cel mai important cercetător actual în domeniul Cabalei, profesor de gîndire iudaică la Universitatea Ebraică din Ierusalim și cercetător la Institutul Shalom Hartman. Numeroasele lucrări publicate includ titluri de referință precum: *Kabbalah: New Perspectives* (1988), *The Mystical Experience in Abraham Abulafia* (1988), *Golem: Jewish Magical and Mystical Traditions on the Artificial Anthropoid* (1990), *Hasidism: Between Ecstasy and Magic* (1995), *Messianic Mystics* (1998), *Absorbing Perfections: Kabbalah and Interpretation* (2002), *Kabbalah and Eros* (2005), *Enchanted Chains: Techniques and Rituals in Jewish Mysticism* (2005). În limba română au apărut: *Perfecțiuni care absorb. Cabala și interpretare* (2004), *Cabala și eros* (2004), *Ceea ce ne unește. Istorii, biografii, idei* (Sorin Antohi în dialog cu Moshe Idel, 2006), *Ascensiuni la cer în mistica evreiască. Stîlpi, linii, scări* (2008), *Lanțuri vrăjite* (2008), *Fiul lui Dumnezeu și mistica evreiască* (2010).

rabinul ăsta era cabalist. Nu știusem nimic; m-am dus la bibliotecă, am luat cărțile și le-am citit: era cabalist. Mama mai era în viață, i-am povestit tot, dar ea n-avea cum să știe că era cabalist, știa doar că era o persoană foarte respectată în Tîrg. Îl cunoștea, în schimb, pe profesorul de gîndire ebraică născut în Tîrgu-Neamț și chiar și-l aducea aminte copil, cînd plecase în Palestina. Am aranjat o întîlnire între el și mama, iar mama i-a povestit despre familia lui, a fost uimit. Cît despre acel rabin cabalist, Roller, era un erudit, pomenit în enciclopedii, poate voi scrie vreodată ceva despre el. Cînd a ajuns în Israel, la 80 de ani, a devenit imediat consilierul prim-rabinului. E într-adevăr uimitor.

Tot în Israel l-ați descoperit pe Bacovia?

Da, nu citisem decît *Plumb* în România, la un concurs literar. Nu se preda pe atunci la școală. Cineva mi-a dat poemul acesta scris de mînă, pe o foaie, și am fost uluit, nu citisem niciodată așa ceva, deși citisem multă literatură română. Apoi, la vreo trei ani după ce am plecat în Israel, am cumpărat în Haifa un volum de poezii de Bacovia. Îl citesc și azi, mă interesează și știu o mulțime de poezii de-ale lui pe de rost.

Baal Șem Tov și Părintele Vasile de la Poiana Mărului

Interesul pentru isihasm (convorbirea cu Părintele Cleopa la Mînăstirea Neamț) e unul actual și profesional, sau ține de spațiul natal moldav și isihast?

Am scris despre isihasm pentru prima dată în lucrarea mea de doctorat despre Abulafia și apoi într-o carte netradusă încă în românește, *Experiența mistică a lui Abraaham Abulafia.* Abulafia a stat pentru o perioadă în Imperiul Bi-

Antropologia cabalistică

„Vechiul misticism iudaic conținea în el atît extazul cît și activismul, amîndouă fiind necesare pentru obținerea scopului suprem. Cabalistul extatic medieval își hiperactiva mintea concentrîndu-se intens pe combinațiile de litere, pe permutările lor continue, pe vocalizări, cîntări, exerciții respiratorii și pe mișcările de cap și de mîini. El era interesat în primul rînd de o facultate umană, cea intelectivă, care trebuia salvată prin eliberarea de limitele corpului. Deși multe detalii din tehnicile extatice erau legate de corp, acesta era considerat a fi un obstacol, și nu un mijloc pentru obținerea scopului mistic.

Teurgul trebuia să se concentreze atît pe îndeplinirea strictă a poruncilor, cît și pe semnificația lor teurgică și, după unele păreri, trebuia chiar să-și propulseze energia care provenea din îndeplinirea activității sale în domeniul divin. Spre deosebire de misticul extatic, cabalistul teurg activa din plin atît componentele spirituale cît și pe cele corporale ale existenței sale umane, activitatea lui fiind astfel mai eficace. În vreme ce cabalistul extatic reducea omul numai la calitatea lui cea mai elevată, teurgul cerea cooperarea tuturor aspectelor diferite ale omului pentru a ajunge la scopul său. Misticul acționa pe două planuri – îndeplinirea corporală a poruncilor și activitatea mentală care o însoțea. În acest fel, înainte de obținerea scopului religios – unirea, extazul, unificarea cu puterile divine în înalt, urcarea la pleroma divină – cabaliștii din toate curentele trebuiau să investească o extraordinară cantitate de energie în preocupările lor mistice."

(Moshe Idel, *Cabala. Noi perspective*, traducere de Claudia Dumitru, Editura Nemira, 2000)

În 1999 a primit prestigiosul „Israel Prize“ pentru excelenţă în domeniul filozofiei iudaice, precum şi alte numeroase distincţii, printre care: Premiul Bialik pentru contribuţia în ştiinţele iudaice; Premiul Gershom Shalom pentru excelenţă în cercetarea Cabalei – din partea Academiei Naţionale de Ştiinţă a Israelului; Premiul Ben Porat, din partea preşedintelui Universităţii Ebraice pentru excelenţă în cercetare; Premiul EMET pentru contribuţia la studiul gîndirii iudaice.

zantin, în Grecia, nu departe de Muntele Athos; astfel, am putut specula că există o relaţie între el şi isihasm. Am citit mult despre isihasm chiar în timp ce îmi făceam doctoratul despre Abulafia, însă lucruri care se scriau în Occident. La un moment dat, în acea perioadă, am citit că centrul isihasmului era la Neamţ şi nu mi-a venit să cred. Am căutat, am scotocit şi am înţeles că aşa era. Ce puteam însă eu să ştiu despre isihasm în copilărie? Ştiam mult mai multe cînd mi-am scris doctoratul, dar tot n-am făcut nici o legătură cu Mînăstirea Neamţ. Îi văzusem în copilărie pe călugării de la Neamţ rugîndu-se continuu, dar nu ştiam ce fac. Este un subiect care mă interesează mult, chiar acum scriu ceva despre isihasm şi am ţinut recent o conferinţă, la Timişoara, exact pe acest subiect. Preocuparea mea majoră, în prezent, o constituie însă hasidismul şi fondatorul acestuia, Baal Şem Tov, despre care cred că s-a născut în Bucovina sau în Moldova, şi nu în Polonia, cum se crede. Am scris deja nişte lucruri preliminare, în care arăt că toată povestea cu originea sa poloneză e o mitologie, neexistînd nici o dovadă în acest sens.

Ce implică această descoperire?

Dacă am dreptate, asta implică o relaţie a hasidismului cu isihasmul, o implicaţie enormă. Mişcarea isihastă, în România, a început cu Paisie Velicicovschi care a ajuns la Mînăstirea Neamţ după ce Baal Şem Tov a murit. E foarte interesant, dar istoric e greu de demonstrat. Am găsit o soluţie destul de simplă: maestrul lui Paisie, Vasile de la Poiana Mărului, a ajuns în acest spaţiu geografic comun hasidismului şi isihasmului, cu cîţiva ani înainte de Paisie. Pînă la urmă însă, nu e nevoie nici de asta. Isihasmul nu trebuie legat neapărat istoric de Paisie, iar lucrurile pot fi mai clare din punct de vedere fenomenologic. Teritoriul e, totuşi, foarte complex: erau ceangăi, lipoveni, huţuli, erau germani, peste graniţă ruşi şi polonezi, erau şi turci care veneau periodic să cucerească. Zona Neamţului e o regiune extrem de bogată din punctul de vedere al tradiţiilor religioase, asta este o evi-

denţă, nu trebuie demonstrată. Nici nu contează dacă Baal Şem Tov era polonez sau român – de fapt, graniţele erau inexistente pe atunci; era sigur din această regiune şi asta implică un alt *background* pentru hasidism. Faptul că era din Polonia sau din România nu contează neapărat, dar există cărţi întregi scrise din punctul de vedere al situaţiei economice din Varşovia la acel moment. Pe cine interesa o atare exagerare?

Fiul lui Dumnezeu şi mistica evreiască

Fiul lui Dumnezeu... *continuă întrucîtva* Cabala, noi persective, *în felul în care vede afinităţile dintre temele gnostice şi anumite subiecte din literaturile cabalistice. Cum aţi ajuns la acest subiect?*

Am scris despre „fiul lui Dumnezeu“ cu mult înainte de *Cabala, noi perspective,* în teza mea de doctorat din 1976. E o temă care a explodat în mod natural 30-40 de ani mai tîrziu. Despre „fiul lui Dumnezeu“ scrisesem atunci doar un paragraf, publicat în 1988, şi care are de-a face numai cu Abulafia. Totul a venit cumva de la sine, pentru că citisem foarte multe manuscrise şi înainte, şi după acel moment, şi am găsit mult material. Mi-am notat şi n-am făcut nimic cu acele însemnări, după care s-a întîmplat să scriu un mic articol; nu am decis să scriu o carte pentru că eu nu decid niciodată, aşa ceva doar se întîmplă. Mai tîrziu, am scris un mic volum împreună cu un coleg de la Ierusalim, dar nu a ieşit nimic din asta (pentru că cele două părţi nu erau coerente) şi astfel am abandonat ideea. Abia în 2004 am ţinut o serie de conferinţe la École Pratique des Hautes Études (EPHE), şi un prieten, editor, mi-a cerut acel articol despre „fiul lui Dumnezeu“, pentru colecţia lui Ricœur. Mi-a făcut chiar un contract, m-am apucat de lucru, dar apoi m-am trezit scriindu-i în fiecare săptămînă şi amînîndu-l. Pînă la urmă, i-am dat o altă carte, pe care a şi publicat-o şi care a apărut şi în româneşte sub titlul *Lanţuri vrăjite. Tehnici şi ritualuri în mistica evreiască.* Am plecat la Los Angeles şi am

mai scris cîteva sute de pagini la *Fiul lui Dumnezeu și mistica evreiască,* iar cînd m-am întors la Ierusalim am continuat și am încheiat cartea.

Cum a fost primită pînă acum?

Cartea a primit un premiu, eu am dat o mulțime de interviuri, însă am senzația că a fost întîmpinată cu un soi de indiferență pentru subiect și asta mă miră foarte tare. Am așteptat discuții serioase în jurul temei, mai ales că evreii spuneau, pînă acum, că nu există așa ceva, un fiu al lui Dumnezeu. Dar cartea a apărut fără ca oamenii să fie surprinși. În ciuda acestui fapt, nu mă gîndesc, cînd spun asta, neapărat la mine sau la cartea aceasta, ci mă gîndesc la o reacție mai generală, în studiile umanistice. Altădată oamenii și-ar fi dat viața pentru sublim, astăzi pur și simplu nu mai contează; trăim și scriem într-o indiferență extraordinară. Epoca pe care o trăim este mai pedestră, sîntem într-un declin al umanisticii.

E o indiferență pentru toate subiectele?

Nu neapărat. Pentru religie, de pildă, există un interes mult mai pronunțat decît acum 20-30 de ani, dar pentru religie în sensul credinței, nu al studiilor. Mă gîndesc la o indiferență profundă în zona studiilor umanistice în general, aproape un vid, dacă nu e mult spus... Odată, lucrurile acestea erau în centrul discuțiilor intelectuale, în centrul dezbaterilor – nu al scandalurilor, ci al discuției generale. Asta m-a și surprins în legătură cu *Fiul lui Dumnezeu și mistica evreiască.* Eu scriu, de obicei, lucruri mai specializate, care e firesc să nu depășească cercul specialiștilor, dar cu această carte mă așteptam să provoc măcar mirarea, dacă nu uimirea oamenilor.

Cărui fapt credeți că i se datorează paradoxul respingerii totale a narațiunii creștine exact la acei autori ebraici care adoptă o formă de filiație divină, cum e Abulafia?

Abulafia spunea că el însuși este fiul lui Dumnezeu, asta e cumva excepțional. Au mai fost cabaliști care acceptau existența unui fiu al lui Dumnezeu, dar nu toți credeau că ei sînt fiii lui Dumnezeu, din punct de vedere intelectual, ca intelect. Asta e marea diferență: între a vorbi despre această categorie, a filiației, la persoana întîi, și a vorbi despre posibilitatea generală ca această categorie să existe. Abulafia vorbește la persoana întîi mai mult de o singură dată, în timp ce alți cabaliști au vorbit mult mai vag și mai oblic.

Freudismul: o exagerare

Faceți o critică a freudismului atît din punctul de vedere al cronologiei celor două Testamente (religia Fiului nu urmează religiei Tatălui, ci invers, urmează un tipar eno-

***Du-parțufin*: androginul față către față**

„...este important să subliniem faptul că termenul *du-parțufin,* deși se referă la o structură aparte, corpul cu două fețe, respectiv androginul facial, desemnează uneori și moduri de acțiune. Astfel, de exemplu, raportul față către față este lăudat în cartea Zoharului, devenind ulterior, mai ales în Cabala lurianică, un principiu cosmogonic care definește modul de existență ce asigură permanența. Spre deosebire de poziția spate în spate, care amintește de mitul platonic, nefăcînd posibilă procrearea, în anumite pasaje teosofice relația față către față se referă la condiția *sine qua non* ce asigură evoluția continuă atît în plan divin cît și în plan uman. Să ne amintim că expresia *față către față* este considerată superioară în două contexte importante: în descrierea biblică a revelației lui Moise și în descrierile rabinice ale heruvimilor. Această viziune amintește de teoria gnostică a sizigiilor care afirmă importanța perechilor de entități masculine/feminine ce se găsesc pe același nivel ontologic..."

(Moshe Idel, *Cabala și Eros,*
traducere de Cătălin Patrosie, Editura Hasefer, 2004)

hic mai vechi ca Biblia ebraică), cît și al complexului œdipian. Considerați freudismul o modă care a trecut?

Eu nu prea cred în explicațiile psihologice. Freud a avut, desigur, dreptate pe alocuri, dar nu în toate privințele și mai ales nu în teoriile prea generale. Iar toate aceste discuții între școlile freudiene.... Toate cred că au adevărul în propriul buzunar. De fapt, nu contează cîte chei ai, important e unde ajungi și ce deschizi cu ele. Mie nu-mi place în general viziunea asta, de a fi sigur că poți deschide totul cu o singură cheie. Mi se pare ceva bizar – și nu doar în privința freudismului sau în ceea ce-l privește pe Jung, ci în cazul oricărei teorii generale care crede că deține adevărul în științele umaniste sau în cele sociale. Noi, în științe, avem o superstiție: că totul rămîne la fel, că avem legi eterne, că nu se schimbă nimic. Ne putem imagina că există măcar 300-400 de oameni care rîd de noi (cum am rîs și noi de alții – de Newton, de pildă) cînd ne imaginăm că am găsit cheia universală, răspunsul final. Acest lucru e imposibil în științele umaniste. Freudismul nu e o aberație, ci o exagerație. Oamenii încearcă să găsească în mai multe locuri același lucru. Nu mi se pare interesant. Cine face asta, chiar dacă ar avea dreptate, își face singur o nedreptate. Cum să spui că iudaismul e religia Tatălui, cînd în creștinism oamenii se roagă spunînd „Tatăl nostru care ești în ceruri"? Nu există fiu fără tată. Dar Freud nu era un cunoscător prea adînc al creștinismului. Ce face el e un reducționism, o generalizare tipic freudiană. Nici din punct de vedere logic nu e prea corect, elegant spus. Altminteri însă, cartea mea nu e una împotriva lui Freud.

Ricœur scria că freudismul poate fi discutat doar de cineva care a trecut printr-o analiză.

E un început frumos; deși el îl cunoaște bine pe Freud, nu ia decît o parte din el. Pentru mine, Ricœur e interesant și pentru că a explicat satisfăcător de ce Freud nu e o cheie totală pentru interpretare. Totul se poate, dar cu precauție, cu modestie și fără să forțăm ușa.

Evreii l-au avut pe Iisusul lor

Comentați, în introducerea la cartea pomenită, o afirmație a lui Martin Buber: „noi evreii îl cunoșteam (pe Iisus) dinăuntru, în impulsurile și neliniștile ființei sale iudaice, într-un fel care rămîne inaccesibil pentru po-

Statutul de fiu divin

„Unele dintre discuțiile noastre despre filiație provin din surse scrise de autori care se credeau profeți sau care erau considerați așa de alții. Abraham Abulafia și Sabbatai Țvi fac parte din prima categorie, în timp ce R. Nehemia ben Șelomo și Beștul se încadrează mai ales în a doua. Trei din patru, excepție făcînd Nehemia, erau preocupați nu atît de înțelesurile ipostatice, obiective, ale filiației altor figuri, cît de posibilitatea de a atinge ei înșiși un astfel de statut. Chiar atunci cînd în scrierile lor apar structuri ipostatice referitoare la filiație, ca în cazul lui Abulafia, acești autori vorbesc totuși îndeosebi despre propria lor filiație. Aș spune că, dată fiind respingerea în sursele iudaice a filiației lui Isus sau a oricărei alte persoane unice specifice, filiația devine iarăși o posibilitate deschisă multor evrei sau chiar tuturor. Potrivit acestor autori, statutul de fiu divin se dobîndește, într-un sens, prin depersonalizarea persoanei cînd ea devine fiu. Accentul lor nu cade pe vicisitudinile particulare suportate ca Fiu al lui Dumnezeu. Fiul obiectiv, fie el Intelectul Agent, o sefiră sau un chip divin, determină în mare măsură felul în care este înțeleasă filiația, ca parte a logicii dublei filiații pe care am explicat-o mai înainte, creînd condițiile unei forme de intimitate, care poate culmina în momente de uniune mistică."

(Moshe Idel, *Fiul lui Dumnezeu și mistica evreiască*,
traducere de Maria-Magdalena Anghelescu, Editura Polirom, 2010)

porul supus lui." Vreți să detaliați?

Cred că și Buber exagerează. Ideea face parte din polemica lui Buber cu un teolog polonez, căruia Buber i-a ripostat. Eu cred altceva. Buber a spus ceva care, într-un fel, m-a ajutat foarte mult, dar intenția lui e diferită de a mea. El vrea să spună că evreii pot să îl înțeleagă pe Iisus mai bine decît creștinii. Eu spun că evreii l-au avut pe Iisusul lor, care nu e același Iisus, așadar diferența între ce spunem noi e mare. Nu mergem pe aceeași linie. Ce cred eu nu e total diferit, dar el a scris asta într-o situație polemică și a exagerat, iar eu mă feresc de aceste lucruri. Mi-a folosit mai ales pentru că oamenii cred că eu vorbesc tot timpul despre Iisus al creștinilor. El spunea însă ceva interesant: există un fiu al lui Dumnezeu.

Definiți patru tipuri principale de filiație divină în literaturile mistice evreiești: generația, emanația, adopția și vocația, dar și un tip complex de filiație. Se poate vorbi de un tip predominant de filiație, din „imaginarul canalelor deschise", între divin și uman?

Emanația este tipul cel mai important de filiație. Există mii de cazuri în literatura cabalistică: emanația divină care se cheamă fiu. A doua ar fi generația, pentru că viziunea antropomorfică a fost diminuată. Apoi ar fi adopția și vocația. Nu e decît o tipologie făcută ca să mă ajute să înțeleg eu mai bine cum stau lucrurile.

Iar partea despre Enoh? Spuneți că Enoh a jucat un rol important în imaginarul misticilor iudaici, rămînînd neinteresant pentru misticii creștini. Se datorează această marginalizare doar ideii de fiu unic în creștinism?

Despre Enoh voi scrie o altă carte, am material destul. Am pus un apendix în *Fiul lui Dumnezeu și mistica evreiască* pentru că mi s-a părut complementar. Desigur, în iudaismul biblic nu găsim prea multe despre Enoh. Dar Enoh e un vector care nu a fost prea mult reprezentat în *Biblie.* Eu nu mă uit însă la *Biblie* ca și cum ar fi tot ce era în iudaismul biblic, asta ar fi o prostie. Cine știe ce era acolo? Cu siguranță era mai mult – lucruri cărora *Biblia* evreiască

nu a vrut să le dea un loc mai vizibil. De acolo a venit literatura enohică, de acolo au venit creştinismul, diferitele forme ale gnozei, literatura apocaliptică. Deşi e adevărat că nici în *Talmud,* şi nici în *Biblie* aceste lucruri nu sînt atît de reliefate din cauza unei selecţii, a unei cenzuri. Au rămas diferite tradiţii orale continuate în cercuri mai mici sau mai mari, iar ceea ce spun eu despre „fiul lui Dumnezeu“ e parte din tradiţia apoteotică poate prebiblică, poate enohică. Margaret Barker vorbeşte despre o „*Biblie* mai veche“. Nu ştiu dacă e vorba despre o *Biblie* mai veche, dar sigur a existat un patrimoniu cultural mult mai larg din care s-a făcut o selecţie – *Biblia* ebraică şi tradiţii care au mai rămas în literatura apocrifă şi apoi în mistica evreiască sau creştinism. Mi se pare logic, trebuie să fie însă şi adevărat. Avem şi cîteva cărţi despre Enoh, care vin de undeva, nu sînt inovaţii gratuite. Există tradiţii orale care nu pot fi ignorate, e stupid să nu le luăm în seamă.

Numai oamenii mari fac greşeli mari

Îi faceţi lui Moses Gaster ceea ce s-ar putea numi un elogiu lucid şi parţial. Care sînt zonele în care contribuţia sa este importantă în cercetarea de azi?

A fost şi pentru mine o descoperire. Cînd s-au împlinit 150 de ani de la naşterea lui Gaster, au existat nişte conferinţe la Ierusalim şi atunci l-am citit mai aprofundat, şi am fost uimit de amplitudinea cunoştinţelor, a intereselor, a limbilor pe care le cunoştea. De fapt, Gaster n-a primit nicăieri în lume recunoaşterea pe care o merita şi mi se pare o injustiţie, cu toate că a făcut şi el greşeli mari. Dar numai oamenii mari fac greşeli mari, oamenii mici fac greşeli mici. Lecturile din Gaster m-au făcut să formulez anu-

Expresii moderne ale filiaţiei

„Permiteţi-mi să citez un exemplu interesant de recurenţă a unei viziuni teosofice despre filiaţie, existent în opera celui mai important poet iudaic modern de la începutul secolului XX, Hayyim Nahman Bialik. Născut şi educat într-un mediu tradiţional din Rusia, un student al celebrei academii de studii legaliste cunoscute ca Yeshivah din Volozhin, el a devenit mai tîrziu una dintre cele mai elocvente figuri ale noii culturi iudaice, în ebraică, cu puternice înclinaţii sioniste, aşa cum s-au dezvoltat în special în Israel. Într-una dintre scrisorile sale, el se lasă copleşit de amintiri:

«Mi se pare uneori că, iată, sunt unicul fiu al Celui Unic şi Sfînt, binecuvîntat fie El, şi prunc al desfătării Şekinei Lui, şi iată că şi Ea e aici cu mine, acoperindu-mă cu aripile ei şi protejîndu-mă ca pe pupila ochiului ei.»

Sentimentul de a fi un fiu al cuplului teosofic divin este, poate pentru prima oară în textele iudaice moderne, exprimat ca o confesiune la persoana întîi. N-am nici o îndoială că această experienţă a copilăriei este exprimată în termeni cabalistici, dobîndiţi, probabil, de Bialik mult mai tîrziu în cursul vieţii sale. În plus, se pare că Bialik se simţea nu doar un fiu al cuplului divin, ci fiul său unic, o formulare care se apropie mai mult de viziunea creştină despre filiaţie. Dar sentimentul de intimitate nu este numai o pornire nostalgică şi putem presupune că tocmai el a inspirat unul dintre cele mai bune poeme ale sale, intitulat «Acoperă-mă cu aripile tale». Adresîndu-l, probabil, unei femei, căci este scris într-o perioadă în care autorul lui nu mai era credincios, maturul Bialik recurge totuşi la teme tradiţionale atunci cînd scrie:

«Acoperă-mă cu aripile tale, fii mama, fii sora mea, / La sînul tău capul meu să-şi găsească refugiul, / Fii cuib rugăciunilor mele respinse.»“

(Moshe Idel, *Fiul lui Dumnezeu şi mistica evreiască,*
traducere de Maria-Magdalena Anghelescu, Editura Polirom, 2010)

mite lucruri într-un fel în care n-aș fi făcut-o altminteri. Am scris mai de mult un articol despre contribuția uimitoare a lui Gaster la cercetarea Cabalei. El scria despre aceste chestiuni în română, pentru enoriașii săi care, desigur, nu înțelegeau nimic. Era foarte tînăr, avea în jur de 25 de ani. Pot să înțeleg că despre aceste lucruri, apărute într-un anuar al evreilor de la București din 1882, nu prea știa multă lume și de aceea nu au fost citate, dar apoi, cînd a ajuns la Londra, la Oxford, el a revenit și a scris în engleză, a publicat în cele mai proeminente locuri și, cu toate acestea, nu a fost citat niciodată. Este inexplicabil! Moses Gaster susținea, de fapt, o teorie diferită de cea a profesorului lui, Heinrich Graetz, cel mai mare istoric al iudaismului din toate timpurile și care a studiat și mistica, deși era un raționalist feroce. Gaster a început polemica pentru că descoperise tot felul de lucruri, prin care anticipa, de fapt, teorii din anii '80-'90 ai secolului al XX-lea. A scris despre *Zohar* pagini întregi chiar în *Enciclopedia Hastings*. Nu se poate ști de ce nu a fost recunoscut.

E poate vorba de un soi de cenzură academică?

Nu, nu cred. El și-a terminat cărțile românești – *Chrestomația română, Literatura populară română* – cînd avea 30 de ani. În România a fost recunoscut din acest unghi, care e unul restrîns pentru amploarea personajului. M-a impresionat teribil felul în care el, un tînăr rabin care tocmai își încheiase studiile în Germania, citea anumite surse slavone ale lui Eminescu și îl cam ironiza pentru că nu le înțelegea prea bine. Dar Gaster avea și o colecție enormă, de peste 2000 de manuscrise ebraice mari, unele cabalistice, pe care le-a vîndut la British Museum și pe care le-am citit. Apoi a vîndut o colecție de 10.000 de fragmente la Manchester. Să nu uităm colecția de la Academia Română. Nu exista nimeni pe lume care să aibă așa ceva! Iar Moses Gaster nu era bogat, era un refugiat care a părăsit România fără nimic. El era formidabil nu doar ca savant, era și un extraordinar colecționar de manuscrise. A fost alungat din România și a fost imediat primit la Oxford, nu după un an, ci imediat – a fost recunoscut pe loc.

Moses Gaster

Moses Gaster spunea totul invers

E de necrezut! Și totuși nu l-au citit și nu l-au citat.

Moses Gaster emitea teorii care nu erau rezonante cu viziunea culturii din vremea sa. A fost alungat din România nu atît din cauza activității sale sioniste, pentru că sionismul nici nu exista pe atunci; el cerea recunoașterea drepturilor evreilor, a făcut gălăgie și asta a fost, fără îndoială, un factor. Cu jumătate de an înainte însă, el a ținut o conferință la Ateneu, în prezența regelui și, mai important, în prezența președintelui Academiei Române care era și ministru de Interne, D.A. Sturdza. Gaster a luat în rîs teoriile acestuia în acea conferință. Gaster credea

că denumirile localităților românești proveneau din limbi orientale, din turcă, nu din latină și alte limbi nobile, cum spunea Sturdza. Regele n-a vrut să-l alunge, a și spus asta, dar a cedat la presiunile acestui ministru. Gaster nu a fost *politically correct* și s-a trezit afară, însă așa a făcut și cînd a ajuns la Oxford. A ținut imediat o conferință despre literatura greco-slavonă și a spus același lucru, dar pe plan european. Viziunea lui era că toată literatura europeană vine din Est și, așa cum lăsa să se înțeleagă în *Literatura populară română,* la început ea ar fi fost mai elitistă, pentru ca abia apoi să devină populară. E exact invers decît spune folcloristica. Asta e tipic pentru Moses Gaster: spunea totul invers. Pentru cineva care spune totul invers, percepția nu e atît de simplă. Așa a plecat și de la Oxford și s-a dus la Jewish College, dar a plecat și de acolo și s-a făcut rabin – dar asta nu era vocația lui, era doar un job. Trebuia să muncească, avea 11 copii. Era foarte respectat, dar n-a avut niciodată un loc al lui. O să-i studiez arhiva la Londra, sînt peste 100.000 de documente, nimeni nu știe ce e acolo.

„Ultimul Culianu“ e legat de Cabala

Ați fost prieten cu I.P. Culianu și ați comunicat într-un fel aproape „irațional“, avînd aceleași preocupări (la distanță), scriind despre aceleași lucruri.

Este un lucru pe care nici eu nu-l înțeleg pînă azi. Noi nu am auzit unul de altul pînă tîrziu, am devenit prieteni prin 1988-1989 Am fost prieteni, e adevărat, dar faptul că noi ne-am preocupat, în același timp și aproape fără să ne cunoaștem, de extaz, de magie, de atîtea alte subiecte, fără să comunicăm, dar venind din același loc, avînd aceeași vîrstă, scriind în limbi diferite, nu pot să mi-l explic într-un mod simplu. Poate e o chestiune de probabilitate, de statistică. Eu nu-l pot explica prin lucruri oculte, nu cred în asta.

Deși el credea...

Credea, mi-a și spus odată asta și m-a surprins foarte mult: spunea că el nu s-a ocupat de Cabala pentru că Dumnezeu a hotărît să mă ocup eu, și, ca să existe un echilibru în lume, o balanță dreaptă, el nu se poate ocupa. Mi s-a părut aberant. Culianu a fost însă foarte interesat de Cabala, iar referințele la autori și teme cabalistice sînt frecvente și în scrierile timpurii, și în cele de maturitate.

Există două opinii despre „ultimul Culianu“. După prima (Matei Călinescu), aceste scrieri de sfîrșit (inclusiv proiectele) ar fi fost urmarea desprinderii de Eliade; după a doua (H.-R. Patapievici), Culianu ar fi descoperit ceva, iar această descoperire a fost cenzurată transcendental. Pe care o credeți mai aproape de adevăr?

Cunosc cele două interpretări și am citit cărțile. Dar eu am altă interpretare, un alt Culianu. Am scris această interpretare în 1998 (era o conferință pe care am ținut-o la Iași, în 1998) și am publicat-o în 2000, ca prefață la cartea lui Nicu Gavriluță, *Culianu, jocurile minții și lumile multidimensionale,* apărută la Polirom. În mai voi participa cu o conferință la Oxford, la 20 de ani de la asasinarea lui Culianu, voi relua această interpretare și o voi dezvolta.

Care e esența acestei interpretări?

Se va baza pe documente pe care mi le-a trimis Culianu însuși. Ideea e că el avea cunoștințe despre Cabala, a vrut s-o studieze, dar nu a putut la Chicago, deși știa multe lucruri. „Ultimul Culianu“ e legat de Cabala, de revenirea la aceasta. Există documente publicate, dar care nu au fost luate în seamă, nu înțeleg din ce motiv. Ultima sa perioadă era într-adevăr una febrilă, ultimul Culianu era într-adevăr febril, dar mai era încă ceva, lucrurile sînt mai complicate. Nici eu n-am o soluție – nu există de fapt soluții, există dimensiuni pe care le poți da anumitor lucruri, dar nu soluții definitive.

Sebastian nu scria ca un sclav

Cunoașteți bine generația interbelică românească, mai ales pe Eliade, dar și pe Sebastian. Cînd veți scrie sinteza promisă, The Generation of Discontent?

Am publicat fragmente din această sinteză, unele despre Eliade (în revista *Apostrof* artico-

lul „Camuflarea sacrului în memorialistica, beletristica și literatura științifică a lui Mircea Eliade“), altele despre Sebastian (într-o carte recent apărută în România și coordonată de Leon Volovici, *Mihail Sebastian. Dilemele identității).* Cred că Sebastian a fost „totalizat“ și prea ușor catalogat; el trebuie abordat ținînd seama de felul cum a irumpt în literatura română, cum a fost realmente transplantat de la Brăila în mijlocul lucrurilor. El era amuzat de ce i se întîmpla, ușor labil, toate lucrurile astea sînt omenești. Nici cu Nae Ionescu lucrurile nu stau simplu, cel puțin la momentul la care ne referim, la început. După aceea, desigur, s-au schimbat total. Realitatea este însă întotdeauna mult mai vagă și în același timp mult mai complexă. Sebastian nu era de dreapta, nu era un om de dreapta, cel puțin pînă în 1934, cel puțin în literatura lui, pe care singur a decis s-o scrie. Nu sînt un expert, știu ce scria la *Cuvîntul,* am citit, deși nu e domeniul meu. Romanul său *De două mii de ani* nu este un roman de dreapta. El a contemplat ideea de a scrie acest roman de pe cînd se afla în liceu și a început să-l scrie la Paris, în 1931. Nu a fost o viziune de moment, acest lucru este explicit și în roman, nu doar în memorialistica lui. Nu vreau să intru în discuția recentă, dar, ca un amator, vă atrag atenția că lucrurile sînt mai complicate. Sebastian nu scrie ca un sclav, ci ca cineva care are o legătură puternică și o disonanță cognitivă pe măsură. Despre generația interbelică am scris, așadar, aceste fragmente publicate deja în românește, am mai scris un studiu în engleză despre androginitate la Eliade tînăr, cu un accent puternic pe perioada românească. Adevărul e că nu am planuri precise despre nimic; dacă aceste studii se vor aduna și se vor lega, atunci voi publica și cartea asta. Totul depinde însă de lucruri care sînt, în fond, întîmplătoare.

interviu realizat de Simona Sora

www.anuntexpres.ro

dinți vampir

CUMPĂR PROTEZĂ DENTARĂ

canini superdezvoltați puternici, culoare sidef, model Halloween, exclus consumatori de usturoi.

Ofer preț maxim.

Orice anunț e o afacere.

anunteXpres.ro

VESTA ANTIGLONȚ

Daniela Zeca

Despre cum să dispari la timp

„În termeni de marketing, moartea lui Michael Jackson a fost o moarte eficientă“ mi-a spus odată un student, pe care l-am taxat drept cinic. Am uitat replica și mi-am reamintit-o în urmă cu vreo trei săptămîni, cînd am văzut la HBO ecranizarea (destul de conformistă) a primului volum din masiva trilogie *Millennium* a lui Stieg Larsson.

În schimb, în urma filmului lui Niels Arden Oplev, tînăra Noomi Rapace devine una dintre cele mai populare actrițe ale Europei, interpretînd-o pe rebela Lisbeth Salander, pentru care, sincer, are toate datele: *sex appeal,* jachetă de piele neagră, ca orice rockeriță, și cercel de argint în nări. Și, cu toate acestea, celebritatea subită a timidului prozator scandinav e, deocamdată, cu mult deasupra.

Într-o biografie cursivă, cu ritm normal, asemenea faimă ar fi survenit greu. Fiindcă Larsson are 50 de ani, nu a mai scris niciodată roman, e cardiac și poartă ochelari de vedere cu lentile groase. A fost de stînga, adică a stat aproape 18 ani în rîndurile membrilor Partidului Socialist Suedez, pe care îl părăsește însă în 1987, cînd activitatea și adeziunile acestuia încep să i se pară dubioase. E adevărat, cînd era mai tînăr, a fost corespondent de război în Africa și în Etiopia, în timpul războiului civil, iar asta ar fi putut să-i aducă ceva popularitate. În același sens ar fi putut să-l servească pasiunea nedezmințită pentru literatura SF și fervoarea sa în a combate extremismul de dreapta și rasismul de orice fel.

În 1991, după ce scrie două eseuri celebre despre democrația suedeză și despre flagelul fascismului în Europa, Scotland Yard-ul îl invită la Londra pentru a susține o serie de conferințe, dar se pare că nu e destul pentru a fi, dintr-odată, un star mondial. Richard Slätt, fostul său coleg și prieten de la revista *Expo,* unde Larsson ajunsese redactor-șef, a declarat pentru presă: „Stieg avea de mult intuiția propriului său succes, dar nu făcea caz din asta. Fumător înrăit și mare băutor de cafea, nu apărea niciodată la birou înainte de ora 10, pentru că scria pînă în zori.“

Tocmai pentru că era atît de modest și perseverent, nu l-a atacat din prima pe cel mai bun editor, ci și-a încercat norocul pe lîngă nume mai puțin sonore, cărora le-a trimis, nu prin e-mail, ci cu poșta clasică, un pachet voluminos. Rezultatul: similar cu al caselor de discuri care i-au ignorat pe Beatles – nici nu au desfăcut pachetul din sfori!

Abia atunci, la sfîrșitul anului 2003, nordicul Stieg Larsson a făcut primul său gest integral curajos: a retrimis *Millennium* la Norstedts, cea mai mare casă de editură din Suedia, de unde au venit foarte repede nu doar contractul pentru trilogie, ci și răspunsul stupefiat al Magdalenei Headlund, responsabila cu drepturile de autor: „Nu ni s-a mai întîmplat așa ceva. E prima oară cînd *Norstedt* achiziționează trei volume deja încheiate, de la cineva care nu a mai scris roman. Ne-au convins și așteptăm mult de la aceste cărți.“

Probabil că Larsson a răsuflat ușurat. Începuse să se gîndească la alte șapte volume, așadar o serie lungă, de zece, care, în mod sigur, i-ar fi adus gloria, precum lui Conan Doyle sau invidiatului Simenon. Același amic Slätt face aici o completare importantă: „Dacă ar fi trăit să-și vadă succesul, Stieg ar fi rămas impasibil la schimbare. Eventual, ar fi băgat mai mulți bani în revistă și ar fi continuat să lucreze. Editorul său l-ar fi tîrît cu forța în platourile de televiziune.“ Cu alte cuvinte, un detectiv nou și nebănuit a intervenit în scenariu: în noiembrie 2004, Larsson s-a stins pe neașteptate, în urma unei crize cardiace. Un joc crud și final al marketingului de notorietate.

Noomi Rapace

MERIDIANE

Bogdan-Alexandru Stănescu

There is no small-talk in Jerusalem...

Ierusalimul cu doi scriitori

Am fost sfătuit să ajung la ceremonia de decernare a Jerusalem Prize cu jumătate de oră mai devreme. Eram deja obișnuit cu toate controalele și verificările, însă prezența lui Shimon Peres și a primarului Ierusalimului nu putea decît să le dubleze eforturile, așa că am luat sfatul în serios. Am răspuns civilizat la întrebarea dacă port armă, am trecut prin detectorul de metale și m-am așezat cuminte pe undeva pe la mijlocul sălii. Acum doi ani, la sfatul unuia dintre cei mai bine cotați scriitori israelieni din tînăra generație, lipsisem de la decernarea premiului. „Vor fi cele mai plictisitoare două ore din viața ta – îmi spunea Etgar Keret –, ca să nu mai vorbim despre numărul impresionant de criminali care vor lua cuvîntul." Sincer să fiu, n-am întîlnit niciodată pînă acum un număr atît de mare de intelectuali care să fie de aceeași parte a baricadei, adică împotriva politicii externe a Israelului. La un moment dat, te întrebi cum de un asemenea guvern poate funcționa... E o greșeală comună aceea de a omite masa critică...

O capitală a consensului

Bineînțeles că cel care a luat cuvîntul a fost Shimon Peres – abia îi vedeam fața din cauza gărzii de corp care, efectiv, îl acoperea cu totul. Am aflat că Ierusalimul e un oraș al bunei înțelegeri, al păcii veșnice, o capitală a consensului și a libertății de expresie. După care, președintele a ținut neapărat să facă puțină critică literară și a explicat de ce i se acordă lui McEwan premiul din 2011... Pentru promovarea valorilor umane, pentru că personajele sale ar lupta pentru libertatea individuală etc. Deja începusem să mă foiesc. Răul abia urma. Ministrul Culturii: Ierusalim, oraș al păcii și al multiculturalismului... Primarul Ierusalimului (evident școlit, dacă nu chiar născut în State), tînăr și cu atît mai strident cînd folosea limba de lemn a antevorbitorilor. Limbă de lemn condimentată cu o persoană întîi singular în mod evident exersată îndelung. „Voi face, voi drege..." După care ni se spune iar că Ierusalimul este raiul pe pămînt, un oraș unde scriitorii își pot găsi demnitatea etc. Totul a durat cam o oră, o oră și ceva. În sfîrșit, urcă pe scenă Ian McEwan.

Elegant, foarte British, dacă mi se permite locul comun, își construiește discursul într-un crescendo ce devine apocaliptic: povestește despre presiunile la care a fost supus de către diverse grupuri sau personalități pentru a nu accepta acest premiu. Lansează ideea că e o diferență între a nu accepta un premiu și a-l accepta, dar a vorbi liber și a-ți face cunoscute opiniile. Spune că nu putea refuza un premiu pe care l-au primit, de-a lungul timpului, Borges sau Isaiah Berlin. Aplauze furtunoase...

Un oraș terorizat este un roman prost

După care, construiește deconstrucția: a cerut ajutorul unui mare scriitor israelian (toată lumea îl ghicește pe David Grossman aici), care l-a sfătuit ca data viitoare să accepte doar premii din Danemarca sau Norvegia. Rîsete crispate. În momentul în care institui premii pentru scriitori și filozofi, trebuie să-ți asumi riscul ca aceștia să-și spună deschis părerile (nu și în România, gîndesc). După care, face o voltă: tradiția romanului, în continuarea căreia scrie și el, își are rădăcinile în Iluminismul European, de unde încă își trage energiile. Pleacă de la Swift și Defoe, trece prin Fielding și Richardson, pentru a ajunge la Joyce și Virginia Woolf. Romanul a creat un public care simte nevoia să mediteze asupra condiției umane, fie că este izolată sau în raport cu societatea. Tradiția romanului este fundamental seculară, aici adevărați stăpîni sînt oamenii, nu Dumnezeu. După care, trece la tradiția literară israeliană, pentru a ajunge la triada Oz/Yehoshua/Grossman. Iar aici începe spectacolul. Un spectacol atît de bine regizat, încît publicul se dezmeticește prea tîrziu.

„Vreau să vorbesc despre nihilism." Despre nihilismul care a condus la înființarea Hamas, despre nihilismul sinucigașului care aruncă în aer clădiri și care omoară oameni nevinovați, despre nihilismul rachetelor trimise asupra orașelor, fără o țintă precisă, despre nihilismul celor care doresc dispariția statului Israel. DAR, dar și despre nihilismul ce stă la baza trimiterii unei rachete în fîșia Gaza, rachetă care a lovit casa doctorului palestinian Izzeldin Abuelaish, omorîndu-i cele trei fiice și nepoata. Tot nihilism este atunci cînd transformi Fîșia Gaza într-o închisoare pe termen nelimitat. Nihilismul este cel ce a aruncat un adevărat tsunami de beton în teritoriile ocupate. „Cînd membrii juriului motivează alegerea mea ca laureat al premiului pentru *dragostea mea față de oameni și grija pe care o arăt față de libertatea individuală,* mă simt obligat să vorbesc despre evacuări și demolări, despre dreptul de a se întoarce, garantat evreilor, nu și arabilor."

Aici se produce declicul și se aud huiduieli din sală. Gărzile de corp ale oficialilor intră în alertă. E acolo, în dreapta sălii, un băiat la costum care îți dă senzația că te urmărește pe tine, orice ai face. Mc Ewan continuă, imperturbabil. Nedreptatea este evidentă, oamenii sînt evacuați din propriile case, în același timp singura democrație din zonă este în mod constant amenințată. Întrebarea care se pune îi aparține lui Lenin – Ce e de făcut? Și cînd ne punem întrebarea, o alta ne vine în minte: Cine ar trebui să acționeze? Pe umerii cui atîrnă responsabilitatea? Instituțiile democratice palestiniene sînt slabe, extremismul e dominant. Însă există și palestinieni liber-cugetători, gata de acțiuni pozitive... Iar Israelul? Ei bine, există chiar o metodă matematică de a măsura energiile creative ale unei națiuni: dă din nou exemplul celor trei mari prozatori israelieni, sau al unora din generația tînără... Dar există creativitate politică în Israel? Ce fac politicienii israelieni pentru a concura cu oamenii lor de litere? În mod cert, betonul nu este răspunsul cel mai bun.

Intimitatea cu teroarea

Și încheie, trasînd paralela între roman și oraș. Așa cum un roman nu e doar o carte, orașul nu e doar o aglomerare urbană, o „adunătură" de case și oameni. Un oraș divizat, terori-

Ian McEwan

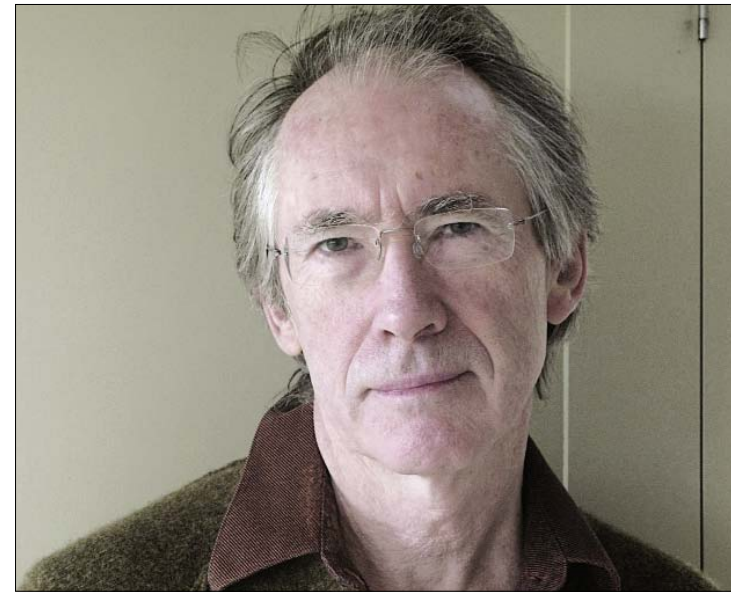

David Grossman

zat este un roman prost. Ovațiile acoperă huiduielile. Ies repede din sală pentru a-l prinde pe David Grossman, care vorbește despre ultimul său roman și despre Premiul pentru pace decernat de industria cărții din Germania, anul trecut, la Frankfurt. Am senzația că se continuă discursul lui McEwan. Doar că aici amărăciunea este mult mai evidentă, izvorăște din intimitatea pe care o împarți cu teroarea. Începe ironic: „Mă bucur să aflu că trăiesc într-un oraș al păcii și al bunei înțelegeri." Aveam pînă acum senzația că noi – scriitorii care ridicăm vocea împotriva mersului lucrurilor în Israel – sîntem marginalizați și cenzurați. Aveam senzația că trăiesc într-o țară criminală și militarizată, unde armata, cea care a fost creată pentru a ne apăra, a devenit un organism autodistructiv, opresiv, o armă de distrugere în masă. Mă îngrozesc numai la gîndul că acei copii palestinieni pe care-i vedeți la televizor vor crește într-un spirit al urii, că starea lucrurilor (situația, cum i se spune) se va perpetua la nesfîrșit. Moderatoarea încearcă să schimbe vorba și comite o gafă monumentală. Îl întreabă cum se mai simte acum, la 5 ani de la moartea fiului său (ucis în luptele din 2006). Grossman e înmărmurit. „Puteți repeta?" I se repetă întrebarea. „Nu pot răspunde la așa ceva, haideți să trecem mai departe." Îi mulțumește prietenului Ian McEwan atît pentru curajul de a accepta premiul, cît și pentru curajul de a ține un discurs cum e cel relatat mai sus.

There is no big talk in Bucharest...

A doua zi mă grăbesc la discuția Cafenelei literare, unde McEwan e întreținut de Meir Shalev, unul dintre cei mai importanți scriitori israelieni. Discuția e deschisă de trei protestatari care trec prin fața scenei cu un banner pe care stă scris *McEwan, you shook hands with Apartheid.* Oricît ar încerca Shalev să ducă discuția într-o zonă pur literară, se ajunge la situația politică și la relația literatură/conflict. McEwan îl citează pe Isaiah Berlin, de la care a învățat să fie extrem de circumspect în fața utopiilor care, pentru a produce bunăstarea omenirii, nu consideră dispariția a 20 de milioane de oameni un preț prea mare de plătit. Deh, celebrele ouă sparte pentru a face omletă... Se discută despre șansă, despre Dumnezeu, despre coincidență. Shalev conduce discuția perfect, cu umor și relaxare. Nu dă nici o secundă senzația că ar fi copleșit, dar nici nu întrece măsura, nu se autopropulsează în centrul atenției. Instinctiv, mă întreb ce scriitor român ar fi capabil să poarte o asemenea discuție relaxată, inteligentă, amuzantă, dar serioasă, cu un scriitor de talia lui McEwan. Nu găsesc răspunsul pe loc, și încă mă macină întrebarea.

Îmi rămîn în minte figurile impasibile ale politicienilor, din timpul discursului lui McEwan. Nu pot uita lejeritatea cu care acel primar tînăr vorbea despre libertatea individului în proza lui McEwan, la o aruncătură de băț de zidul care desparte un Ierusalim al „bunei înțelegeri" de Palestina scufundată în teroare, de ruinele din Ramallah. În același timp – vorba lui McEwan – *There is no small-talk in Jerusalem.* Tensiunea conversațiilor, un pahar de vin băut cu un scriitor israelian – care se va transforma inevitabil într-o confruntare conectată la 220 V –, viața literară par atît de autentice în comparație cu micile bîrfe românești, culme a retoricii intelectuale, încît parcă înțeleg de ce continuăm să gravităm în zona unei „literaturi mici", a unei culturi minore al cărei principal subiect bun de muls e viața de zi cu zi în comunism. *There is no big talk in Bucharest...*

■

Petre Răileanu

Philippe Sollers: Un adevărat roman de dragoste

Trésor d'amour este titlul ultimului roman publicat de Philippe Sollers (Gallimard, 2011). Un titlu decalat, ca o mănușă aruncată de scriitor la picioarele unei epoci glaciale care a inventat băncile de spermă și tehnicile de reproducere în absența iubirii. Cu toată aparența de lejeritate și de îndepărtare fatală de la normele genului, Philippe Sollers scrie un adevărat roman de dragoste, ascuns cu abilitate în spatele unui erudit eseu despre iubire.

„Venețian din Bordeaux, scriitor"

„Cuvintele *«trésor »* și *«amour»* aparțin în mod spontan vocabularului îndrăgostit, ele sînt pronunțate de un miliard de ori pe zi în toate limbile, pe toate meridianele, și înfloresc fără încetare pe buzele mamelor și ale bunicilor în adorația lor pentru copii și nepoți, mai ales de sex masculin... Toate telefoanele mobile de pe planetă, chiar și cele care n-au nimic de ascuns, sînt pline de astfel de șoapte, caste sau nu. Chiar dacă nu vrea să recunoască, umanitatea e pasionată și pudică. Ea ar roși dacă ar trebui să-și dezvăluie intimitatea: *«Chéri», «Chérie», «Amour!», «Trésor!».* Cine s-ar exprima astfel în public, cu excepția afectației teatrale, ar cădea repede în ridicol, dar faptul e permis cînd e vorba de bebeluși, prin definiție drăgălași."

Își poate cineva imagina astăzi, în al doilea deceniu al mileniului trei, un roman cu acest titlu: *Trésor d'amour?* – se întreabă Sollers. Ar părea grotesc și nimeni nu l-ar deschide altfel decît pe ascuns, departe de priviri indiscrete, de teama de a nu se expune la ridicol. Și totuși, teama exprimată mai sus nu e altceva decît o figură de stil, un artificiu retoric menit să afirme și să nege în același timp. Pentru că romanul poartă chiar acest titlu și justificările nu lipsesc. Sollers a intrat de mult în patrimoniul literaturii franceze contemporane, romanul a avut imediat cronici elogioase (ceea ce nu e întotdeauna, ce-i drept, semnificativ), nici titlul și nici, mai ales, conținutul și structura romanului (mult mai discutabile, acestea) n-au suscitat nici reproșuri, nici critici, nici, cu atît mai puțin, atacuri fulminante. Cît despre inamicii „istorici" ai scriitorului, cum nu s-au pronunțat, e de presu-

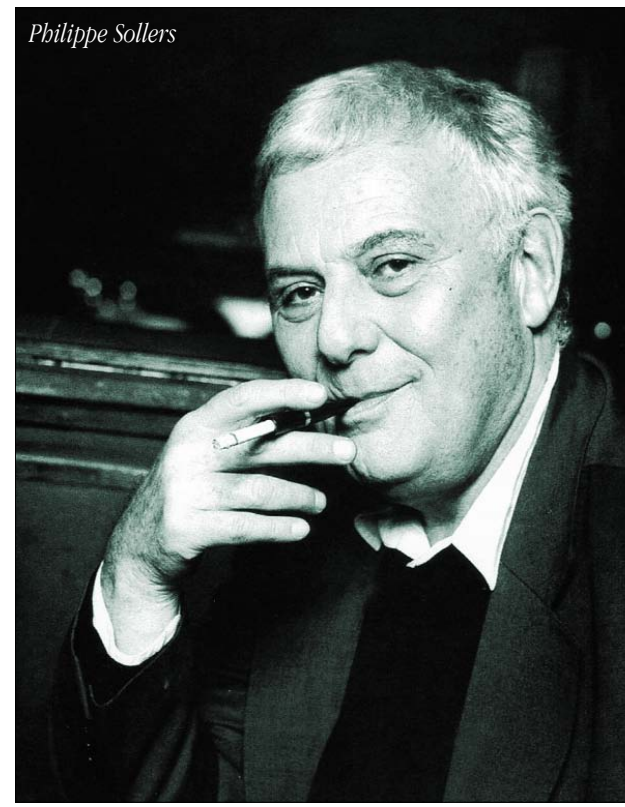

Philippe Sollers

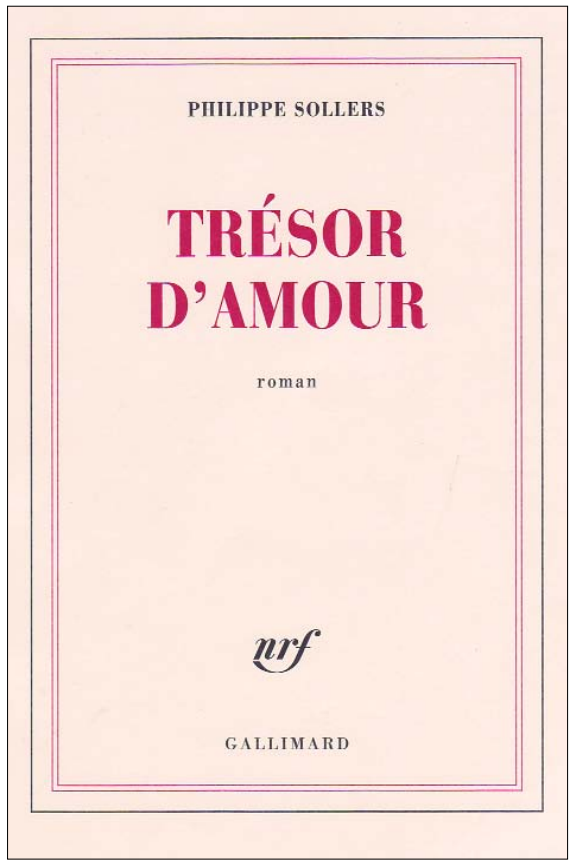

pus că nu şi-au schimbat verdictul: pentru academicianul Dominique Fernandez, Sollers este o „enormă meduză amorfă“, în timp ce un alt academician, criticul Angelo Rinaldi, îl vede în postura de portar de hotel adresîndu-se turiştilor străini. În sfîrşit, într-un registru nu mai puţin răuvoitor, romancierul Patrick Modiano îl compară cu chitaristul de jazz şi cîntăreţul Sacha Distel, exilîndu-l astfel în mod ireversibil în zona popularului facil. În faţa acestor domni încruntaţi, Sollers îşi mobilizează resursele de umor, ironie şi autoironie, cu o bună dispoziţie care nu-l părăseşte niciodată. Nu – spune el într-un interviu recent –, nu va fi candidat la Academia Franceză, ştie că nu are nici o şansă. Cu toate că întreaga operă şi felul său personal de a pune limba în contact cu emoţia l-ar recomanda. Dar Sollers e mai coerent şi mai consecvent cu sine însuşi decît ar lăsa să creadă aparenţele: un fotoliu printre nemuritori nu s-ar potrivi cu nonconformismul lui permanent, asumat ca un semn distinctiv, lăsînd calea deschisă unor autori necunoscuţi de nimeni, precum acest Michel Carassou, altul decît prietenul nostru perfect omonim Michel Carassou, cunoscut printre altele ca excelent exeget şi editor al lui Fundoianu/Fondane.

„Tu rîzi tot timpul, ţi se întîmplă să şi plîngi vreodată? îl întreabă cineastul Jean-Luc Godard, într-un dialog filmat, pe Sollers. Sigur, răspunde acesta, dar la mine plînsul ia forma rîsului.“ Ambiguitatea, duplicitatea chiar, histrionismul, dispoziţia ludică, megalomania, frivolitatea constituie împreună amprenta scriitorului Philippe Sollers. A scriitorului, nu a omului – ţine el însuşi să precizeze, cu nedisimulata plăcere de a se defini invers decît ceilalţi: „Prejudecata cea mai curentă constă în a căuta întotdeauna omul din spatele autorului; în cazul meu, lumea va trebui să se obişnuiască cu contrariul.“ Nimic şocant în această afirmaţie, surprinzătoare e doar consecvenţa pusă de acest autor în refuzul de a se lăsa prins într-o formulă stilistică sau identitară. Cel care se prezintă drept „scriitor european de origine franceză“ sau, şi mai imprevizibil, „Veneţian din Bordeaux, scriitor“, a apărut în finalul unui film, pe care i l-a consacrat canalul de televiziune France 5, deghizat în Voltaire, pentru un exerciţiu insolit ce s-ar putea numi autointerviu: „Ce laşi în urma ta?“ întreabă masca. „Adevăratele amprente sînt cărţile, şi nu schimbările mele de aparenţă“ fu răspunsul măştii Voltaire care se exprima prin intermediul lui Sollers. Sau invers.

Philippe Sollers cumulează postúrile şi pasiunile. Pasiunea pentru măşti şi tot ce ele presupun ca joc fluid de aparenţe l-au adus la Veneţia, domiciliul său de patru decenii, în alternanţă cu Parisul. Fondator în 1960 al revistei şi grupării *Tel Quel,* director de la înfiinţare (1983) al publicaţiei *L'Infini,* editată de Gallimard şi menită să o continue pe prima, editor la aceeaşi Gallimard, în a cărei colecţie „La Pléiade“ a reuşit introducerea operelor, multă vreme rămase la index, ale Marchizului de Sade, Sollers cultivă erudiţia nonşalantă şi eclectismul deculpabilizat. A publicat, pe lîngă zeci de romane, un număr impresionant de eseuri consacrate unor personalităţi la fel de diferite precum D.A.F. de

Sade și Proust, Mirabeaux și Nietzsche, Paul Morand și Madame de Sévigné, comentarii despre artiști precum Fragonard, Cézanne, Picasso, De Kooning, Willy Ronis, celebrul fotograf. Secolul al XVIII-lea, ceremonios, galant, erudit și libertin, care a plasat estetica pe piedestalul rezervat pînă atunci moralei, focalizează preferințele lui Sollers, mare admirator al lui Casanova. De care se leagă și regretul de a nu fi reușit să-l impună pe autorul celor zece volume de *Memorii* (scrise direct în limba lui Voltaire) ca pe unul dintre marii scriitori francezi.

„Toate aceste cărți, pe care încerc să le compun, sînt, după părerea mea, o intrare în poezie“

De la venețianul Casanova la „italianul“ Stendhal, trecerea e cît se poate de firească, și această nouă pasiune, Stendhal-Henri Beyle, furnizează substanța noului roman al lui Sollers. La distanță de o jumătate de secol, Casanova și Stendhal se exprimă aproape identic atunci cînd e vorba să definească ceea ce și unul, și altul reține retrospectiv drept „afacerea“ vieții lui. Doar obiectul diferă, reflectînd o schimbare de optică și de epocă: pentru Casanova, el este cultivarea plăcerii simțurilor, în timp ce pentru Stendhal, iubirea pur și simplu. Așadar, iubirea este subiectul romanului *Trésor d'amour,* care se vrea, în mod simultan, roman de dragoste, roman despre iubire și o istorie a iubirii. Roman de dragoste, pentru că e vorba de o întîlnire, aceea dintre narator (Sollers nu face nici un secret din coincidența dintre narator și autorul romanului) și tînăra Minna Viscontini, care locuiește în Veneția. Cei doi se întîlnesc la New York și discută despre Stendhal. Minna predă literatura comparată la Milano și este autoarea unei ediții italiene a operei lui Stendhal, *Souvenirs d'égotisme.* Dar coincidențele nu se opresc aici: în arborele genealogic al tinerei Viscontini de azi se află o anume Matilde Dembrovski, născută Viscontini, marea iubire neîmpărtășită a lui Stendhal, care l-a urmărit toată viața și care i-a inspirat, se poate spune, reflecțiile din cartea *De l'amour,* unde Matilde apare cu numele ușor deviat, Métilde, un procedeu frecvent la Stendhal, semnificînd în unele cazuri apropriere, alteori, cînd e vorba de propriile nume și pseudonime (reale, inventate sau deviate), un joc subtil între identitate-alteritate, între acceptare-neacceptare și fantasmare în jurul propriei personalități. *De l'amour,* reflecțiile despre iubire, ca și comentariile subtile și intuițiile lui Stendhal despre femei și feminitate constituie materia romanului despre iubire.

În sfîrșit, *Trésor d'amour* este și o „istorie a iubirii“ – în secolul al XIX-lea, bineînțeles, pornind de la iubirile lui Stendhal, de la romanele și reflecțiile acestuia care au suprafață și adîncime și pot fi asimilate unei veritabile monografii pe tema enunțată. Alteori, Sollers ne dă o privire panoramică, întinsă pe mai multe secole, ca în această frază redactată în stil de fișă clinică: „În trei secole, lumea a trecut de la refulare și de la sublimarea religioasă la libertinaj, de la libertinaj la pasiunea romantică, de aici la pudibonderie și apoi la proliferarea sexualității și a pornografiei, înainte de a se întoarce, *via* boli și tehnici de reproducere, la refularea obișnuită și originară, adică într-un punct mort.“ Cercul s-a închis, e timpul să tragem toate învățămintele – notează grăbit Sollers, adăugînd, în spiritul dialecticii (hegeliene sau marxiste?), că „toate elementele precedente pot duce la o unitate superioară avînd drept obiect profunzimea interioară“. Ale cărei componente sînt date într-o simplă enumerare în care contrariile sînt lăsate, ca într-o pasă de magie a iubirii, să se găsească și să fuzioneze: „seriozitate, pudoare, libertate, irumpere, delir, inimă, gust (în sensul de bun-gust), delicatețe, cruzime, ochi clinic, plăcere, discreție“. Cam atît despre istoria iubirii – fraza următoare face trecerea către celelalte paliere ale cărții și constituie, în același timp, o intrare în poezie. Pentru că – amănunt interesant! – Philippe Sollers a ajuns la convingerea că romanul trebuie să ajungă, ca un fluviu care se varsă în mare, la poezie.

Romanul despre iubire este partea cea mai bogată și cea mai reușită a cărții. Sollers cunoaște, aș zice, la cuvînt și la virgulă opera lui Sten-

dhal, numeroasele citate (prea numeroase?) creează un dialog permanent între cei doi, două experienţe şi două stiluri, sugerînd un subtil joc de identificare-diferenţiere, dînd pe alocuri impresia că Sollers e un autor din secolul al XIX-lea, în timp ce Stendhal apare ca un scriitor de azi (nu scrie Stendhal, într-o pagină din *Jurnal,* că ar vrea să se extragă din secolul său pentru a trăi în epoca marilor oameni din vremea lui Ludovic al XIV-lea, şi că ar vrea să scrie o carte doar pe placul lui şi care să fie recunoscută în 2000?). De altfel, cel mai adesea, Sollers dă impresia că se joacă cu perspicacitatea cititorului său, scriind propriul roman de dragoste cu frazele lui Stendhal. Mai mult, el continuă şi corectează, s-ar putea spune, destinul amoros al lui Stendhal. Acolo unde acesta a cunoscut eşecuri sau rateuri (Stendhal utiliza adesea termeni de vînătoare), naratorul Sollers triumfă purtînd ca o aureolă glorioasă iubirea tinerei Minna Viscontini, a cărei rudă îndepărtată refuzase cu obstinaţie (un defect de imaginaţie?) curtea asiduă a lui Henri Beyle. Şi acest schimb permanent de substanţă – dialogul cînd manifest, cînd ascuns – îi lasă naratorului Sollers libertatea de a-şi scrie propriul roman de dragoste veneţian din puţine fraze scurte, eliptice, pline de aluzii secrete, referinţe reale sau inventate, pasaje diseminate pe tot parcursul cărţii, în care „limba se află în contact direct cu emoţia“, mai aproape de evanescenţa expresiei poetice decît de maşinăria grea a romanului. Totul cu o naturaleţe care e întotdeauna semnul distinctiv al scriitorilor autentici, dar şi cu o lejeritate „marca“ Sollers.

„Îndrăgostiţii sînt singuri pe lume, pentru că lumea e făcută pentru ei şi de ei“, scrie Sollers. Iubirea-pasiune, căci despre ea este vorba, este o conspiraţie – acesta pare a fi sensul adevărat al lui „singuri pe lume“, o subversiune luminoasă în care se elaborează secretele fericirii. Şi ale eternităţii.

Omul Philippe Joyaux (adevăratul patronim al scriitorului, însemnînd *„bijou“,* oarecum sinonim cu *„trésor“,* dar căruia unele etimologii îi acordă aceeaşi rădăcină latină ca şi *„joie“, „joyeux“* – „bucurie“, „bucuros“) a găsit secretul fericirii, pe care preferă să-l pună în contul scriitorului Philippe Sollers. ■

BIBLIOTECA „PARADISO“

Luiza Vasiliu

Dansatorul de gherilă

Puteam eu să ratez șansa de-a mai scrie despre Javier Bardem, minotaurul cinematografiei mondiale – sintagma e, parcă, dintr-un *Le Monde* mai vechi –, și unul dintre cei mai norocoși bărbați de pe planetă, căci Penelope e-a lui? Nu puteam. Așa că am citit primul thriller politic din viața mea, *The Dancer Upstairs,* al scriitorului britanic Nicholas Shakespeare. „Cartea a fost ecranizată în 2002 (sub titlul *În pași de dans).* Filmul, cu Javier Bardem în rolul principal, a constituit debutul regizoral al lui John Malkovich, care l-a întruchipat, totodată, pe ecran pe teroristul Ezequiel.“ – așa scrie pe coperta a patra a romanului tradus la noi drept *Coregrafia violenței*. Ceea ce e aproape corect, cu precizarea că Malkovich nu joacă nici un rol în *The Dancer Upstairs,* cu atît mai puțin pe cel al lui Ezequiel, interpretat de Abel Folk. În fine, să spunem că nu contează prea mult și să trecem la subiect, care e inspirat de insurgența maoistă din Peru și de figura emblematică a lui Abimael Guzmán, fost profesor de filozofie, liderul mișcării de gherilă Sendero Luminoso.

Așadar, avem un jurnalist britanic în căutarea ultimului mare articol înainte de retragere, un polițist onest care-și petrece ani întregi pe urmele unui terorist, un terorist mai mult absent și o țară întreagă sub asediu. Printr-o întîmplare, jurnalistul și polițistul se întîlnesc într-un restaurant și intră în vorbă pentru că citeau aceeași carte, după care polițistul începe o poveste lungă de 400 și ceva de pagini, despre cum a reușit, în cele din urmă, să-l prindă pe Ezequiel și cum, între timp, s-a îndrăgostit de cea mai nepotrivită persoană din lume. Cartea e numai bună pentru o vacanță cu seri interminabile și friguroase, e scrisă alert, documentat, convingător. Totuși, cititorul se împiedică de destule stîngăcii, dintre care cea mai mare ține oarecum de logică: polițistul îi povestește jurnalistului, cîteva zile la rînd, așezat la o masă de restaurant, istoria capturării sale senzaționale, cu fraze că „și-a dat părul pe spate, iar la tîmplă îi pulsa o venă în lumina soarelui“ sau „avea tenul distrus al unui bețiv și obrajii căzuți ai unui fanfaron“. Shakespeare a cedat tentației de a-și transforma personajul în scriitor, obligîndu-l să vorbească *frumos*. Numai că suspansul și poezia nu merg bine împreună decît la Coșbuc.

În ecranizarea lui Malkovich, jurnalistul nu mai există, așa că polițistul (al doilea rol al lui Bardem în engleză, după *When Night Falls)* nu mai povestește nimănui. Doar încearcă să dea de urma unui individ invizibil. Filmul nu e chiar un debut, căci Malkovich regizase înainte vreo 50 de piese de teatru. În schimb, e un thriller politic fin și inteligent, captivant în prima parte, ceva mai lent în a doua, cînd suspansul se diluează din cauza unui amor cam firav. Una peste alta, filmul merită văzut măcar pentru Bardem, iar cartea citită dacă vreți să-nțelegeți cît de cît temperamentul politic al unei Americi de Sud din ce în ce mai capricioase.

Închei tot cu Bardem și cu ce-a avut el de spus despre Malkovich, într-un interviu pentru *Salon.com*: „Să lucrez cu John Malkovich a fost ca un master class. E o dulceață de om, un tip foarte, enorm, extrem de deștept și de isteț și de inteligent, cu care nu o să am niciodată vreun subiect comun de conversație. Orice aș spune, eu voi părea mereu că-s retardat pe lîngă el“. Pe 25 martie a intrat în cinema-urile de la noi *Biutiful*, în regia lui Alejandro González Iñárritu, cu Bardem în rolul principal. Am fost rugată de Comisia pentru filme de neratat să vă anunț că acesta este un film de neratat. ■

De ce lansează criticii cărți?

Alexandru BUDAC ● Bianca BURȚA-CERNAT ● Paul CERNAT
Marius CHIVU ● Cosmin CIOTLOȘ ● Daniel CRISTEA-ENACHE
Alex GOLDIȘ ● Alexandru MATEI ● Florina PÂRJOL ● Costi ROGOZANU
Simona SORA ● Andrei TERIAN

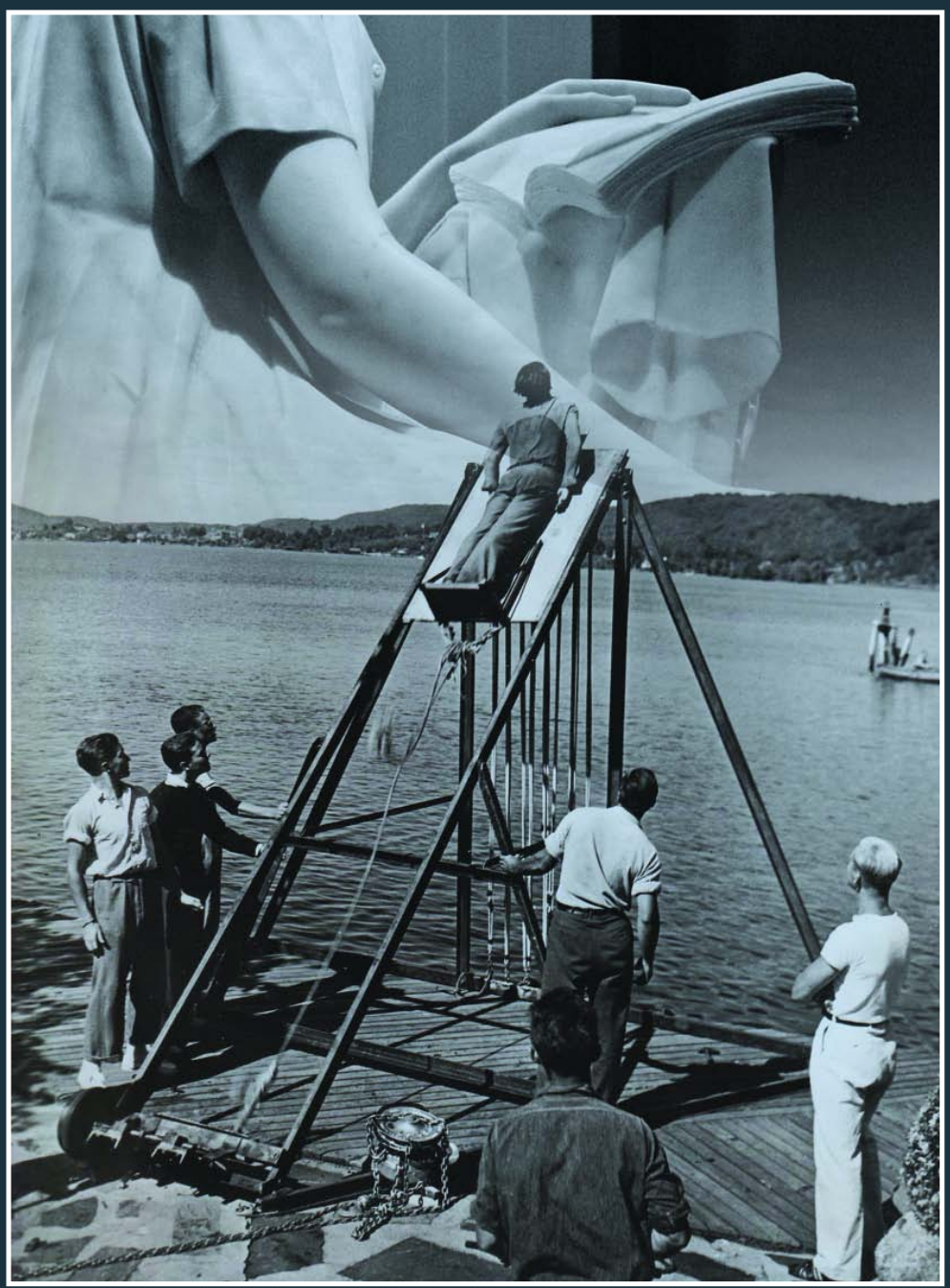

colaje de Dan Stanciu

ANCHETĂ

„Criticii, ca să fie credibili, ar trebui să se țină la distanță de scriitori (cam ca psihoterapeuții de clienții lor, deși motivele sînt diferite) și să nu lucreze pentru edituri. De ce să se ocupe un critic literar cu «lansările» pentru o editură sau alta? Asta nu e, de fapt, PR? Pare o normalitate, pentru că se face de atîția ani, dar cred că nu e decît o servitute jalnică...“ Dan SOCIU, pe http://zumcititor.wordpress.com/2010/06/07/dilemateca-blogurile

■ **Alexandru BUDAC** Nu prea au de ales. Critica de artă autentică a cam pierdut competiția cu mass-media. Pentru un critic literar, lansarea de carte constituie un compromis. Deși te prezinți în calitate de profesionist, de garant al calității, în realitate, ultimul lucru care se așteaptă de la tine e tocmai etalarea competenței. Nu cumva să sperii Marele Public! Așa că joci un rol. Acolo ești un maestru de ceremonii, ești eminența inchizitorială șugubeață, frumusețea suplă ce cîntă suav în fundal, ești Batman, justițiarul din hrubă ivit sub reflectoare ca să-și expună dantura impecabilă, ești Desdemona înainte de gîtuire, căci te scrutează destui, verzi de gelozie. Unii joacă bine, alții mai puțin. Cu ani în urmă, am fost invitat să lansez un excepțional volum de filozofie. M-am dus, animat de naiva convingere că voi contribui astfel la sporirea numărului de cititori într-un domeniu vitregit. De la bun început, am avut certitudinea că trei sferturi dintre cei din sală se aflau acolo ca să se fandosească. În fine, mi-a venit și mie rîndul să rostesc cuvintele aranjate cu grijă sub forma unei game retorice. Imediat ce-am deschis gura, am perceput, la periferia cîmpului vizual, niște mișcări suspecte. O doamnă zeloasă, cu un aparat foto în mîini, s-a pus pe țopăială și contorsionări frenetice în jurul meu, cît pe ce să se poticnească de scaune. Unde întorceam privirea, acolo mă pîndea lentila ei vigilentă. Într-un tîrziu, a prins secunda de aur (ori, poate, au lăsat-o nervii) și și-a asmuțit blițul asupra sărmanilor mei ochi. Am clipit des, precum aedul înainte să invoce muza, dar tot am uitat o bună bucată din ceea ce am vrut să spun. Drept urmare, am reușit să fiu mai fragmentar decît Heraclit și, evident, mult mai obscur. De atunci n-am mai participat la asemenea evenimente.

■ **Bianca BURȚA-CERNAT** De ce să se implice criticul în lansări de carte? De ce să nu se implice?!... Atîta vreme cît criticul alege să participe numai la lansarea acelor cărți în valoarea cărora crede (cu îndreptățire ori nu – dar asta e o altă poveste), despre care a scris deja sau urmează să scrie favorabil, nu văd de ce ar trebui să facem dintr-un banal fapt de viață

(de viață a lumii literare, firește) – anume: un critic vorbește despre o carte la o emisiune TV sau la Bookfest sau la Librăria Cărturești... – o situație dramatică. Nu văd aici nici o incompatibilitate, nimic... *dilematic,* nimic care să pună (în sine) sub semnul întrebării obiectivitatea de principiu, imparțialitatea criticului (a unui critic). Și încă ceva: nu cred că pe un comentator de literatură onest (și din cînd în cînd „lansator" de cărți) îl interesează la ce editură a apărut volumul pe care îl recomandă spre lectură (și aici ar mai trebui făcută o distincție, în absența căreia ne aflăm, ca în textul citat, în plin sofism: între *a recomanda* și *a face reclamă...)*. Multele discuții despre o presupusă servitute a criticilor față de edituri nu doar că sînt lipsite de obiect, dar ascund și un insidios proces de intenție: se presupune (unii presupun) că un critic care lansează cărți are un „interes", un ce profit sau, și mai vulgar spus, e „cumpărat". Supoziție pe care prefer să nu o comentez.

■ **Paul CERNAT** Da, a lansa cărți e o formă de PR. Cînd fac un astfel de PR (și fac adesea), evit, pe cît posibil, să vorbesc despre autori sau cărți cu care nu am un „comerț" intelectual bun. Pe de altă parte, pentru că asta e regula jocului, cînd lansez cărți vorbesc cît mai puțin cu putință despre eventualele deficiențe ale cărților în cauză. Despre acestea prefer să scriu – evident, dacă se întîmplă să comentez și în scris aceeași carte. *Verba volant, scripta manent!* Planurile se cuvin întotdeauna separate, iar cronica de carte ascultă, totuși, de alte reguli decît o lansare. De ce lansez cărți? Printre altele, pentru că nu mi se pare dezonorant să pui oleacă umărul la promovarea unor cărți bune sau măcar OK, „interesante", într-o lume în care sînt citiți mai ales autorii care apar des la televizor. Nu cred în povestea asta cu criticul care trebuie să stea departe de edituri. Dimpotrivă, cred că edi-turile au nevoie de critici și ca de un „filtru" axiologic, nu numai ca instanțe de promovare, iar un critic care se ține la distanță de așa ceva devine suspect de autism. Ne place sau nu, promovarea intră azi în fișa postului său ca și evaluarea, analiza și interpretarea, mai exact: *alături de ele,* într-un raport de includere, nu de excludere. Înainte o fi fost altfel, dar între timp locul și rolul mediatorilor literaturii (inclusiv al criticilor, ca „operatori" în rețeaua literară) s-a schimbat, și nu putem face abstracție de asta. Eu unul nu fac abstracție. În opinia mea, criticii ar trebui să se țină, pe cît posibil, departe de scriitori, nu de edituri. Sau, în orice caz, trebuie să aibă grijă cu ce scriitori se împrietenesc. Pentru că prietenia cu un scriitor se poate transforma într-o aservire mai „periculoasă", pentru obiectivitatea evaluării, decît un PR editorial. În plus, un critic adevărat, care se respectă, chiar dacă lucrează într-o editură sau cu o editură, are grijă să nu se transforme într-un om de casă al ei, lăudîndu-i fără discernămînt producțiile și demolîndu-le pe cele ale concurenței.

■ **Marius CHIVU** Am lansat cărți pentru că: oricum deja scrisesem ori urma să scriu favorabil, chiar cu entuziasm despre titlurile respective; am crezut în acele cărți și m-am simțit onorat să și vorbesc în public despre ele; mi-am imaginat că asta va aduce mai mulți cititori unor cărți sau unor autori care merită. Nu mai lansez cărți (tocmai) pentru că: am realizat că se poate și fără (lansările oricum nu vînd, iar un critic nu va putea fi niciodată PR-ul unei cărți, oricît ar crede/spera/urla unii sau alții; editurile ar face bine să facă mai multe pentru cărțile editate – lansările sînt doar spălare pe mîini); cumva m-am plictisit și, la un moment dat, asta ajunge să fie folosit aiurea chiar împotriva ta.

■ **Cosmin CIOTLOȘ** Lansez cărți pentru că sînt nevorbit. Scriu două cronici pe săptămînă. Citesc șase cărți pe săptămînă. Unele îmi plac. Pregătesc o teză de doctorat. Mă îngrop în fișe. Schițez capitole. Renunț la subcapitole. Pe deasupra, încerc să termin ultima parte a unei cărți la care lucrez de mult. Nu-i găsesc chichirezul. Și tot așa. Cum să nu m-apuce faconda?

■ **Daniel CRISTEA-ENACHE** Înțeleg eu unde bate Dan Sociu: în acei critici arondați unor edituri, și care scriu numai de bine despre orice carte apărută la editura respectivă. Eu aș spune că este problema, strict, a unor „critici"

care dovedesc prin ceea ce scriu că n-au conștiință profesională. Și n-aș scoate, de aici, regula că un critic nu trebuie să participe la lansările de carte, să nu fie în jurii, să nu consilieze o editură (cazul meu). Cine să participe la o lansare de carte, dacă nu un specialist? Cine să fie în jurii, dacă nu niște critici care știu să citească literatura și au ceea ce se cheamă obiectivitate? Cine să consilieze editurile? Aici, editorii înșiși au a se pronunța. Ei pot apela, desigur, la oricine: la agricultori și viticultori, la muncitori, țărani, intelectuali – cum se spunea pe vremuri. Dar, nu știu de ce, editorii serioși se lasă consiliați – complet aiurea – de niște critici literari. Amintesc două lansări memorabile la care am participat, în deceniul care s-a încheiat. Prima era la Romexpo. Eram pe atunci la Editura Fundației Culturale Române și mă ocupam tocmai cu lansările. Așteptam să se încheie lansarea unei alte edituri, din provincie, iar criticul care le prezenta cartea era Ion Bogdan Lefter (cu care aveam relații mai bune pe vremea aceea). Ei bine, la *acea lansare* nu erau decît trei oameni: Ion Bogdan Lefter, reprezentanta editurii, care se ocupa de microfon, și subsemnatul, care așteptam să se încheie evenimentul. Ei bine, mi-a plăcut mult ce a făcut atunci I.B. Lefter. A făcut o prezentare impecabilă, ca și cum ar fi avut în față un auditoriu. A doua lansare memorabilă a fost tot la Romexpo. Eram pe atunci la Editura Corint; dar fusesem invitat la o lansare a lui Dan Stanca, la Editura Dacia. Deci nu organizam eu evenimentul. Ei bine, lansarea de la Dacia (cu mai mulți autori) s-a suprapus cu lansarea, la Humanitas, a cărții *Despre îngeri* de Andrei Pleșu. Iar la *acea lansare* era – nu exagerez deloc – puhoi de lume. Ei bine, noi ne-am făcut lansarea noastră de la Dacia, într-un fel de cerc format din 8-9 oameni; și fiecare dintre vorbitori avansa spre centrul cercului, pentru a spune ceva. A fost fascinant. Mai aveam puțin și dansam pe perechi. Din amintirile unui lansator profesionist...

■ **Alex GOLDIȘ** Răspunsul simplu și superficial: criticii merg la lansări pentru că – măcar unii dintre ei – știu și să vorbească, nu doar să scrie. Răspunsul serios: mă tem că cei care citesc în participarea unui critic la o lansare un angajament „murdar“ față de o editură suferă de paranoia pieței atotstăpînitoare și a PR-ului, văzînd peste tot conflicte de interese, blaturi, tranzacții profitabile sau doar servituți. Nu cred că criticul literar are același statut ca juristul, politicianul sau omul de afaceri, încît să-i aplicăm criterii deontologice din aceeași zonă. Așadar,

n-o să spun că există un „conflict de interese“ între activitatea de critic literar și cea de angajat al unei edituri, ci că un critic care acceptă acest angajament își asumă un risc imens: acela ca fiecare cronică, chiar onestă, să-i fie citită ca un joc de culise. Dacă face dovada, aproape imposibilă, că angajamentul editorial nu-i distruge independența în evaluarea literaturii, el va rămîne un critic creditabil. Dacă, în schimb, listele de la editură coincid cu listele de critic, în scurt timp nimeni nu le va mai lua pe ultimele în seamă. Așa încît anatemizarea din principiu a dublei poziții mi se pare inutilă: cel care-și ia angajamente față de edituri o face, cum se zice, „pe barba“ lui de critic. Eu unul merg la lansări, pentru că, pe de o parte, simt nevoia să vorbesc despre cărțile preferate și, pe de altă parte (nu văd nici o rușine în asta!), pentru că vreau să-i cunosc pe scriitorii pe care-i admir. Logica seacă a prestatorului de servicii care trebuie să se țină la distanță de „client“ n-are nici o legătură cu literatura, cărțile sînt personalități. Dacă asta îmi va afecta în bine sau în rău activitatea critică propriu-zisă, să decidă cine mă citește.

■ **Alexandru MATEI** Mie nu-mi place să am ca reper al discuției despre statutul unui critic ideea unui scriitor. Și dacă modelul psihoterapiei e atît de puternic, OK, ia să plătească autorii cîte o sută de lei pe cronică fără să ceară altceva decît „adevărul“. Altfel, da, cred că ar trebui ca autorii și criticii să se ignore personal, atîta timp cît criticul se exercită ca atare pe seama autorului. Apoi, de la un punct încolo, criticul e liber să facă apel la acele texte care îi confirmă o teorie, așa cum a făcut Barthes cu noul roman francez. Rămînînd însă la binomul scriitor – critic, în sensul jurnalistic și provincial al lui, satisfacția ultimului de a-l judeca pe primul nu se compară decît cu emoția primului de a fi judecat. O puternică sensibilitate îi leagă pe cei doi, mai ales dacă ajung să se și cunoască. În cazul acesta, ghemul de sensibilități în care se scaldă textele criticului și opiniile scriitorului despre ele poate ajunge inextricabil. Așa începe tenisul dintre ei, criticul în articolele lui, iar scriitorul în interviurile lui altoindu-se reciproc. Mie tenisul ăsta mi se pare un viciu la fel de puternic ca fumatul și băutul. De fapt, asta te ține în viață: patima. Așa începi să ai dușmani și prieteni, și cine n-a gustat din plăcerea perversă de a avea dușmani sau prieteni sus-puși? Criticii și scriitorii se au ca vardiștii și hoții: intră într-o atmosferă pătimașă, produc resentimente sau narcisism, uneori pe stoc, și-abia atunci poate ar fi bine să existe o psihoterapie literară, cum e cea de cuplu, ca să regleze patologiile astea literare.

■ **Florina PÂRJOL** La cît de puțini sînt cei care mai scriu astăzi despre cărți, mi se pare destul de complicat ca în „profilul“ lor să figureze și echidistanța, care oricum e o chestiune discutabilă și greu... ponderabilă. Nu cred că, așa cum stau lucrurile în România – unde joburile jurnaliștilor culturali, ale profesorilor, cercetătorilor și oamenilor din edituri sînt prost plătite, la limita de jos –, ne putem permite să discutăm astfel de probleme de etică. Nu avem privilegiul să primim 9-10 euro pe o pagină de traducere, după cum nici leafa de asistent nu ne plătește chiria, așa că treaba cu a fi imparțial (cît de imparțial, cine decide asta?) e o utopie. Sigur, există limite sub care e jenant să cobori, dar per ansamblu situația comportă discuții nesfîrșite, cu – repet – contextualizări accentuate. Cercul oamenilor care se ocupă de cărți e, oricum, restrîns: inevitabil, cutare critic literar va ajunge să scrie despre o carte apărută la o editură cu care colaborează – ca traducător, consilier, redactor. Să renunțe să scrie, să ocolească prudent cărțile „nepotrivite“ de dragul imparțialității? Mă gîndesc că, în lumina comparației cu relația terapeut-pacient (care e trasă de păr, evident), n-ar trebui să scriem nici despre autorii pe care-i cunoaștem sau pe care-i salutăm pe stradă, nu? Ca să fim puri, obiectivi și cu conștiința imaculată. Eu nu mai prezint cărți regulat, dar cînd am făcut asta, nu-mi amintesc să fi evitat vreo carte doar pentru că aveam legături de colaborare cu editura X la care ea apăruse. Dacă în perioada în care am fost consilier editorial am ales, citit și recomandat călduros un titlu, nu mi s-a părut o tragedie să-l recenzez după aceea. Bătător la ochi și nesimțit e să scrii doar sau cu precădere despre cărțile de care ești le-

gat, asta da. Ca om de promovare, mă feresc să scriu despre autorii pe care îi promovez, dar nu mi se pare neetic, de pildă, să le iau interviuri: e o treabă pur jurnalistică și nu presupune judecăți de valoare. Înțeleg pînă la un punct îngrijorarea asupra subiectului, mă enervează cazurile frapante și nerușinate, dar, una peste alta, acest slalom moralist pe mine una mă obosește.

■ **Costi ROGOZANU** Da, criticii ar trebui să stea liniștiți într-un colț de țară, să citească și să scrie, fără să se angajeze la edituri, fără să-și promoveze doar prietenii, fără să facă PR jenant. Dar pentru asta trebuie să le permiți ascensiune justă în mediul academic sau să existe mediu publicistic adevărat, să existe cumpărători de carte, biblioteci publice bune. Dar problema e mereu aceeași: ăia din umanioare ori sînt de bani gata, ori se descurcă cum pot, prind o funcție, „ling“ o personalitate etc. Mă omoară amorțeala prin stipendiere. Avem artiști foarte cuminți pentru că s-au obișnuit nu doar să se lanseze între ei, ci să trăiască în religia „proiectelor“, „evenimentelor“, „deplasărilor“ etc. Dar văd în același timp că, așa cum e alcătuită lumea azi, loc pentru intransigență etică în lumea artistică nu prea mai e. Eu am făcut inclusiv „PR“ atunci cînd am crezut că merită să las orice reținere teoretică, de gust, critică etc., ca să susțin un om sau o acțiune. Și o să-l dau exemplu chiar pe Dan Sociu (deși mai am și altele, poate cele mai dragi mie), citat la începutul anchetei. Nu e un scriitor care să mă convingă în stil clasic: prin asta înțeleg să produci un text bun, rotund, care să mă determine să-l laud într-o cronică. Dimpotrivă, Sociu a înțeles noua realitate, noua sensibilitate, face parte din gama aia rară de artiști care ar trebui plătiți, citiți, susținuți pentru că există și atît. Am și prins feeling-ul ăsta ciudat cu sintagma „textul a murit“. Sociu este exact scriitorul care nu se poate dezvolta normal, care nu poate produce text tipic „de manual“, dar care e tot timpul promisiunea unui text excelent care, probabil, va și veni la un moment dat. De aceea am fost cu plăcere „să-l lansez“ – ba i-aș face și PR dacă aș ști, ba i-aș cumpăra și publicitate pe magazinul Unirea dacă aș avea bani. Nu aș face un gest de critic? Mi se rupe. Eu nu vreau să fac critică, eu vreau să trăiesc așa cum îmi spun cărțile mari s-o fac. Puțin dandysm nu strică nici în cele mai burgheze medii. Ce nu e în regulă, totuși? Nu e în regulă ploconirea scriitorilor în fața criticii din motivele enumerate de voi: că unul e angajat la editură mare, că altul scrie mult și peste tot, că al treilea e vreun guru cu o catedră de literatură pe undeva. Supușenia asta nu e generată doar de critici, ci și de un spirit umil/pasiv/indiferent al artistului de pe aici, care mă scoate din minți. Un narcisism și o lipsă de implicare socială absolut înnebunitoare.

■ **Simona SORA** Cum, în ultima vreme, cred tot mai mult că (anumiți) oameni contează mai mult decît (anumite) cărți, o să mă duc întotdeauna la (anumite) lansări în primul rînd pentru (acei) oameni și în al doilea rînd pentru (acele) cărți.

■ **Andrei TERIAN** Lansez anumite cărți din aceleași motive pentru care le recenzez favorabil: pentru că îmi plac, pentru că le consider bune și pentru că le doresc o viață cît mai lungă nu numai într-un așa-zis „canon“, dar și pe piață. Sigur că participarea unui critic la o lansare e și o formă de PR. Dar, în definitiv, nu e și cronica literară una? Diferența esențială rămîne totuși că, spre deosebire de PR-ist, căruia fișa postului îi impune să promoveze orice produs al editurii la care lucrează, criticul este – sau, măcar, se presupune a fi – un agent independent, pe care nu îl condiționează nici obligațiile, nici beneficiile editoriale (n-am auzit pînă acum de vreo editură care să-și plătească „lansatorii“). Prin urmare, nu văd de ce implicarea criticilor în lansările de carte ar fi o dovadă de „servitute jalnică“, așa cum pretinde Dan Sociu; mai ales că, dacă ar fi să ducem pînă la capăt acest raționament maximalist, atunci ar trebui ca, din moment ce nu e *fair* să vorbească despre cărți, criticul să nici nu mai scrie despre ele. Există, totuși, un punct în care îi dau dreptate lui Dan Sociu: nu mi se pare corect ca un critic „în exercițiu“ să lucreze pentru o editură. Mi se pare, apoi, aberant ca un critic să recenzeze laudativ cărțile apărute într-o colecție pe care o coordonează chiar el (asta deja nu mai e cronică, ci autopremiere) și de-a dreptul periculos ca un critic să jurizeze acordarea de distincții sau subvenții pentru cărțile publicate sau propuse de editura la care e angajat. Și nu e vorba aici doar de spinoasa chestiune a „Moralității“ (calitate, în definitiv, indemonstrabilă), ci mai ales de existența unui vădit conflictul de interese. Oare cîtă încredere ați avea în corectitudinea unui meci de fotbal arbitrat de către căpitanul uneia dintre echipe sau a unor alegeri parlamentare în care Biroul Electoral Central ar fi prezidat de către șeful unui partid politic? ■

anchetă realizată de Marius Chivu

PORTRETE INTERIOARE

Ion Vianu

Clepsidra cu zăpadă

Șerban Foarță
Clepsidra cu zăpadă
Editura Polirom, 2003

Opera poetică a lui Șerban Foarță este în plină desfășurare. Neobosit, cercetătorul îl dublează pe omul de mare fantezie și rigoare, pe inspirat, într-o formulă originală. Convins, în epoca noastră barbară, că „doar literatura mistică se potrivește cu imensa noastră oboseală“ (constatare făcută de Rémy de Gourmont, în *Le latin mystique,* 1892), Foarță ne-a binecuvîntat cu o „retocmire“ a *Eclesiastului* și a *Cîntării Cîntărilor*. Aici vreau însă să vorbesc despre minunata antologie de poezie pe tema „Unde-i neaua de mai ieri?“ – așa cum a pus întrebarea, acum aproape o jumătate de mileniu, François Villon.

Mais où sont le neiges d'antan? este o temă eternă. Este întrebarea care, într-un anume fel, fundamentează chiar poezia. Într-adevăr, ce poate fi mai misterios, mai preocupant și mai scandalos decît dispariția, măcinarea prin Timp, a formelor? Nici materia nu este eternă; și ea se va resorbi, odată. Dar formele – obiectul poeziei și, totodată, al iubirilor noastre – *curg,* retrase de tsunami-ul universal și perpetuu al existenței: „Ci spune-mi: nurii unde i-s / Rîmlencei Flora și pe unde / Cu vară-sa dintîi, Thaïs, / Archipiada se ascunde; / Și unde-i Echo, ce-ți răspunde / De peste gîrlă, n-adieri, / De-o frumusețe de neunde? / Ci unde-i neaua de mai ieri? “. Tot astfel exclama Ion Barbu, întors după ani, în acel „Vavilon“ (Berlin): „Ah, unde e Grete și Fritzi / Și Agnes cea lungă'n picioare / Tapeții, apașii, banditii / Și multele false fecioare?“.

Titlul antologiei lui Șerban Foarță, *Clepsidra cu zăpadă,* este o enigmă. Poetul nu o dezleagă, lăsînd interpretarea în sarcina perspicacității cititorului (literaturi întregi sînt bazate pe enigme, efortul intelectual este o componentă a plăcerii artistice). Clepsidra se descompune etimologic ca „fură-ape“ (în greacă: *clepto* = fură și *idro* = apă). Dar „Ceasul de apă“ (sau „de nisip“) nu *fură.* De unde vine numirea? În vechime (și azi?) clepsidra numea și un alt obiect: un vas cu perforații pe fund, terminat în partea opusă printr-un gît prelung. Din vasele prea mari pentru a putea fi înclinate (amfore, urne) se puteau astfel colecta – „fura“ – lichide pentru a le transfera în alt vas. Lăsat liber în momentul imersiunii clepsidrei, el era astupat cînd se fura lichidul.

Clepsidra este simbolul însuși al antologiei, al oricărei antologii. Cufundată la diverse adîncimi istorice ale oceanului poeziei, antologia *fură,* spre a transfera în alt vas prețioasa substanță lirică. Furt pur, chiar binecuvîntat, ce nu se ascunde; furt generos, oferind bieților muritori rodul unei lungi investigații, răbdări, ingeniozități.

Născut în Arcadia de către nimfa Maia violată de Zeus, Hermes inventează, chiar în cea dintîi zi a vieții sale, lira. În noaptea care urmează, fură boii Soarelui (ai lui Apollo). Marele zeu descoperă prada, ascunsă într-o peșteră arcadiană. Certat de Apollo, care îi cere înapoi vitele sacre, Hermes îi cîntă marelui zeu din liră. Apollo este fermecat. Cei doi fac un tîrg: Apollo îi va lăsa lui Hermes boii, iar acesta îi va da lira. Lira și arcul, amîndouă rezultate din încovoierea unui lemn foarte suplu, devin atribute apolliniene. (Arcul și lira: ceea ce farmecă poate și ucide, Apollo este zeul Artei și al Morții – remarcă Heraclit). Hermes este în același timp un *trickster,* un transgresor, un hoț sacru, dar și unul din inventatorii artei muzicii. Nu ne putem lipsi de ispita de-a apropia gestul celui ce folosește „fură-apa“, cleps-idra, de furtul întemeietor al *trickster*-ului primordial, Hermes.

Clepsidra lui Foarță fură zăpada, substanța imaculată făcută din cristale croite pe același plan, niciodată identice, aidoma Poeziei. Ele se vor preface curînd în apă amorfă. Noi ne vom întreba: „Unde-i neaua de mai ieri?“. ■

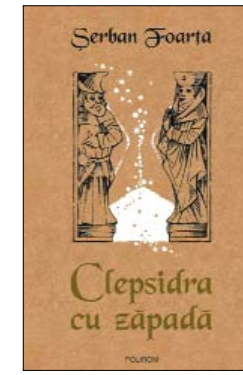

AVENTURA VIEȚII MELE

Povestiri pe o temă dată

Le-am propus mai multor prozatori să scrie, special pentru revista noastră, o povestire pe tema „Aventura vieții mele". Vom publica în fiecare număr cîte una. Vor mai urma (nu în această ordine) Ștefan Agopian, Adriana Babeți, Adriana Bittel, Mircea Cărtărescu, Radu Pavel Gheo, Radu Paraschivescu, Cristian Teodorescu, Lucian Dan Teodorovici și Florin Toma.

Dan Lungu

Viața sexuală a planetelor

Cînd sună telefonul, Hari nu făcea nimic. Mai precis, lenevea. Adică își contempla unghiile de la picioare, tăiate din carne, în timp ce gîndurile îl duceau aiurea, de la robinetul care picura în baie la întrebarea stranie și, evident, psihanalizabilă, dacă planetele au viață sexuală. Asemenea reverii imbecile, cum le numea el însuși, aveau darul să-l odihnească mai ceva decît un somn profund. Teoria lui, de uz propriu, era că există un soi de prostie inofensivă și relaxantă, de mediocritate cotidiană care, consumată în intimitate și fără exces, are incredibile virtuți terapeutice. Așadar, cînd a sunat telefonul, Hari a tresărit, înjurînd molcom. Își promisese de nu știu cînd să schimbe tipul apelului, să nu se mai sperie, naibii, de tonul înalt și bîzîit, castrat, de țînțar muribund al hîrbului de aparat, însă de fiecare dată se răzgîndise, din rațiuni sentimentale.

La celălalt capăt al firului era Lucius. Pe bună dreptate, nu-i veni a crede.

Nu mai auzise nimic despre el, de cel puțin cincisprezece ani. Adică de cînd excentricul și aventurierul proprietar al vocii și-a vîndut barul și a dispărut fără urmă, fără a-l avertiza măcar pe Alex, prietenul său de nedespărțit. Ar fi fost mai puțin surprins să afle că a fost găsit descompus în fundul unei prăpăstii sau bine congelat pe un vîrf de munte, decît să-l audă acum viu și oarecum nepăsător.

– Salut, ce faci? l-a întrebat Lucius, de parcă nu se văzuseră de o zi, două.

– Păăăi... nimic! Mă uit pe pereți..., i-a intrat el în joc.

– A-ha! Carevasăzică tot mai visezi cu ochii deschiși.

– Cam așa ceva... Zi-i cum vrei!

– Minunat! E exact ceea ce aveam nevoie.

Ar fi putut să jure că Lucius avea un nou plan. Ceva grandios, faraonic. Tipul era incurabil. Pe vremea cînd îl cunoscuse, barul nu era decît un mijloc pentru atingerea unui scop. Unul nobil, cum altfel. Strîngea bani pentru a cumpăra o insulă. Pe ea urma să fie găzduiți artiști cît mai diferiți ca temperament și expresie, cărora să li se asigure libertate absolută. Avea și un nume pentru toată această întreprindere: falansterul estetic. Acolo, în acea eprubetă uriașă în care arta trebuia să catalizeze reacții oțioase, urma să fie revoluționată lumea. N-ar fi putut spune concret cum, însă nu se îndoia nici o clipă că se va întîmpla întocmai. Însă o insulă nu era tocmai ieftină, avea nevoie de mulți ani și de mult alcool vîndut. Dar nu stătea cu mîna în sîn, ci începuse identificarea artiștilor, cît mai diferiți și mai bizari. Uneori puteau fi văzuți la bar, cu un pahar în față, în așteptarea edenului estetic. Adesea fiind lefteri, alcoolul curgea în numele gratuității artei și a marilor idealuri. Probabil că aici se împotmolise Lucius. Cînd barul se înțesase de candidații la insulă, aceasta era mai departe ca oricînd. Pierderile financiare deveniseră irecuperabile. Dar toată bucătăria n-o știa decît Lucius, care a preferat să dispară ca un căcănar sau, cum i-ar fi plăcut lui să spu-

AVENTURA VIEȚII MELE

nă, ca un zeu derutat. Artiștii s-au împrăștiat în cele patru colțuri ale lumii, cu amintirea frumoasă a unui viitor care n-a fost să fie. Acum Lucius îl căuta, ca și cum nimic nu se întîmplase. Or, el, Hari, a fost unul dintre cei mai afectați de dispariția lui subită, căci, mama măsii, trebuia să o recunoască, chiar a crezut în blestemata aceea de insulă.

– Ei, ce zici, bătrîne, te văd azi la figură? a zis, la un moment dat, Lucius.

– ...

– Nu te mai codi, că am și eu o pereche de pereți la care poți căsca gura...

– ...

– Trimit pe cineva să te ia?

– Bine..., a spus Hari, cu jumătate de voce.

* * *

Trimisul lui Lucius se numea Felix și avea un aer neglijent, ca să nu spunem mizerabil. Bărbos și pletos, cu blugii răriți în dreptul genunchilor. După toate aparențele, nu se dădea în vînt după șampon și din cînd în cînd își sugea un dinte. Însă cea mai surprinzătoare era politețea sa, cel puțin stranie.

– Vă rog să mișcați mai repede fundul, i-a spus Felix, privindu-l senin.

Hari își căuta cămașa de călătorie, bej, cu multe buzunare. În primul moment a rămas blocat. Pronumele de politețe și formularea îndemnului nu se lipeau deloc. Revenindu-și, a încercat să-i răspundă printr-o glumă:

– Numai un pic, domnule Felix. Ca să-mi mișc tot fundul, trebuie să găsesc și cealaltă fesă și nu știu unde am pus-o.

Trimisul lui Lucius rămase imperturbabil.

– Ar fi imprudent să plec fără ea... Dacă întîmplător o găsește pisica, o zgîrie toată, șarjă gazda, încercînd să-i smulgă un zîmbet.

Însă Felix se scărpină în barbă, îi întoarse spatele și ieși. Spionîndu-l pe fereastră, îl văzu cum se învîrte în jurul mașinii, un model necunoscut, verificînd tot felul de chestii de-ale șoferilor. Ca să nu abuzeze de răbdarea lui, luă o cămașă la repezeală și pachetul cu gume de mestecat.

colaje de Dan Stanciu

DAN LUNGU
s-a născut în 1969 la Botoșani, este de formație sociolog și a făcut studii postdoctorale la Sorbona. În prezent este conf. dr. la Catedra de Sociologie a Universității „Al. I. Cuza“ din Iași. În 1996, a inițiat grupul literar „Club 8“ care a dat cîțiva dintre cei mai buni tineri prozatori de azi.
A publicat (selectiv): *Sînt o babă comunistă!* (2007), *Băieți de gașcă* (2005), *Raiul găinilor (fals roman de zvonuri și mistere)* (2004), *Incursiuni în sociologia artelor* (2004), *Proză cu amănuntul* (2003), *Construcția identității într-o societate totalitară. O cercetare sociologică asupra scriitorilor* (2003), *Nuntă la parter* (2003).
În 2005 a făcut parte din grupul de scriitori români invitați în programul francez „Les belles étrangères“. Tradus mai întîi în franceză, la Éditions Jacqueline Chambon, apoi și în germană, la editura austriacă Residenz Verlag, romanul *Raiul găinilor* s-a bucurat de succes, *Sînt o babă comunistă!* fiind un *sequel* cerut de editorii francezi. Proza lui Dan Lungu a primit numeroase premii și este tradusă în italiană, germană, franceză, engleză, slovenă și maghiară. Cel mai recent roman al său: *În iad toate becurile sînt arse* (Editura Polirom, martie 2011).

AVENTURA VIEȚII MELE

Felix conducea tăcut, cu gesturi precise. Din cînd în cînd își sugea enervant dintele. Se gîndi ca într-un moment potrivit să deschidă discuția despre stomatologie și să-i recomande un dentist. Se îndreptau spre marginea orașului și nu prea înțelegea de ce. Deja intrau în zona industrială.

– Ce facem, mergem în alt oraș? glumi Hari.

– Nț!

– Atunci?

– Pe altă planetă.

– A-ha! Iată că domnul Felix și-a regăsit umorul...

– Pe planeta Lucius, completă șoferul, fără urmă de amuzament. Poartă numele proprietarului. E o planetă artificială, realizată *in vitro,* la comandă, de mici dimensiuni, dar cochetă. Și nici nu e departe...

– Ia te uită, ticălosul! Și eu care credeam că a dat ortul popii de mult!

În sfîrșit, Felix zîmbi.

* * *

Hari nu se dădea în vînt după zborurile spațiale. Încercase o singură dată, de curiozitate. Cu ani în urmă, chiar la începuturi, înainte de a deveni o modă. Prinsese un zbor promoțional, gratuit. Acum își dădea foarte bine seama că era o chestie pentru fraieri. Probabil că se testaseră niște echipamente mai ieftine sau pur și simplu se cercetau efectele unui astfel de zbor asupra novicilor. Fizic a rezistat foarte bine, însă și-a promis că a doua oară nu mai încearcă. Imensitatea spațiului, hăul, necunoscutul i-au dat un vertij straniu, existențial. Două luni l-a urmărit ideea sinuciderii, după care a căzut într-o criză mistică temporară. O călătorie în spațiu ar trebui să fie probă obligatorie pentru studenții la filosofie.

După cîteva manevre, Felix rupse tăcerea:

– Acum o să ne mișcăm fundul repejor de tot. Dacă aveți probleme cu respirația, să-mi spuneți.

AVENTURA VIEȚII MELE

– Păi, nu-mi dai o cască, ceva?
Felix rîse cu hohote.

* * *

Moliciunea norilor stîrnea ecouri adînci în ființa sa și îl îndemna la visare. Totul în jur avea ceva copilăresc. Parcă înaintau printr-un labirint de vată de zahăr. Formele ciudate, răsucite, întruchipînd trupuri de uriași sau grote preistorice, spiriduși harnici sau căpcăuni puternici și grei la minte, animale fabuloase gigantice sau valuri oceanice înspumate, toate aceste forme reluau, mișcătoare, poveștile copilăriei, spaimele și bucuriile umanității. Avu sentimentul că, așa cum unii încearcă să deslușească viitorul în formele ciudate lăsate de zațul de cafea sau în liniile palmei, așa el, acolo, putea citi trecutul. Ceea ce, la urma urmei, era totuna, căci atît ghicitorii în cafea cît și cititorii în nori nu făceau decît să se lase pradă propriei imaginații și astfel să se arunce în lumi profunde și moi, atemporale și colective, de frici ascuțite și speranțe scînteietoare, care ne-au împins să construim ceea ce imaginația noastră ne-a lăsat să visăm. Și unii, și alții nu făceau decît să ghicească în propria noastră imaginație, acolo unde timpul e doar o convenție, însă una foarte utilă. Apoi i-a trecut prin cap că nu are un săculeț cu pietricele la el, iar dacă l-ar avea nu i-ar folosi la nimic. Indiferent de culoare, bucățelele de rocă ar trece prin moliciunea norilor și ar cădea pe te miri unde, iar drumul înapoi n-ar mai putea fi găsit, ci doar ghicit. Hänsel și Gretel ar avea nevoie de o spirtieră și o mînă de cafea proaspăt măcinată. Desigur, Lucius nu era un om rău. N-ar fi mîncat copilași la grătar. Nici turtă dulce, căci adîncește cariile și dăunează albului dinților. Cînd a făcut cunoștință cu Lucius, acesta i-a întins o mînă emanînd de prietenie. S-a și mirat că un om cu nume de statuie poate avea o palmă așa caldă. Mîna i-a rămas multă vreme primitoare, pînă în ziua în care proprietarul a dispărut cu totul. Atunci, parcă și rezonanța numelui s-a schimbat. „Lucius." De cîte ori îl rostea, parcă nu mai avea nimic demn în el. Statuia se chircise. Părea un nume de conservă de pește, o prescurtare de la Merlucius. După cîțiva ani, cînd s-a instalat un soi de indiferență, numele îi evoca mai degrabă un animal de casă. Un cățel, un hamster sau poate un papagal...

După ce au ieșit din nori, a închis ochii. Din punctul lui de vedere, nu mai era nimic de văzut.

* * *

La capătul burdufului de conectare se găsea o sală imensă, destul de animată și iluminată artificial. Era o combinație bizară între hangar și foaier de teatru. Nimeni nu plutea haotic și caraghios, cum văzuse în filmele documentare despre cosmonauți, ci doar se mișcau mai lent, ca în apă. Probabil că gravitația era controlată. Pe măsură ce distingea mai clar siluetele și figurile, nedumerirea sa creștea. Cu siguranță, nimerise la un bal mascat. Probabil că Lucius, mereu pus pe farse, îi organizase o primire atipică. După ce fugise ca un laș, acum se întorcea ca un bufon. Insolit mod de a-și cere scuze! Oricum, invitații săi dădeau dovadă de multă imaginație, iar costumațiile erau impecabile. Cel deghizat în om cu cap de pasăre ai fi putut jura că e om cu cap de pasăre. Individul solzos așezat la bar, cu un lichid vîscos în față, gros și verde ca fierea, era realmente dezgustător. Fără îndoială, asta și urmărea. Omulețul mic, cu față de broască și aer savant, care explica ceva în fața unui monitor imens, era caraghios de-a binelea. Unii trăncăneau la bar, alții erau strînși ciucure în jurul unor aparate ciudate, alții, în picioare și formînd grupuri mici, discutau aprins, iar alții se învîrteau fără rost, eventual vorbind singuri. Îi era greu să cuprindă într-o privire toată această diversitate și să o descrie pe scurt. Ca

AVENTURA VIEȚII MELE

atmosferă, găsea că e un amestec neconvențional între laborator de cercetare, bar de noapte și spital de nebuni. O anumită rutină în gesturile celor prezenți, dezvăluită de siguranța mișcărilor, și lipsa unei exuberanțe generalizate îl făceau totuși să se îndoiască de ideea de carnaval. Numai Lucius l-ar fi putut lămuri, însă gazda nu binevoia să-l întîmpine. Îl căută din priviri, cîntărind siluete și încercînd să ghicească în ce s-ar fi putut deghiza năstrușnicul său prieten. În cele din urmă, bănui că cel ce umbla singur, cu mîinile încrucișate în dreptul pieptului, cu fața plină de striații umede, respingătoare și cu corpul de culori schimbătoare, un fel de cameleon uman, nu era decît Lucius. Îl urmări o vreme, fascinat de combinațiile de culori pe care le schimba mereu, prin cine știe ce șmecherie tehnică. Un parc de distracții pentru copii ar fi plătit oricît pentru o asemenea bijuterie. Se pregăti să-l abordeze, însă figura parcă supurînd și un rînjet pe care l-ar califica drept senil îl făceau să ezite. Reținîndu-și cu greu repulsia și dorința de a o șterge cît mai repede, exclamă:

– Lucius, prietene!

Însă deghizatul nu-i împărtăși falsul entuziasm, ci se făcu verde fosforescent, piui, atrăgînd cîteva priviri, și se îndepărtă cu repeziciune. După acest prim eșec, Hari își schimbă strategia. Cum nimeni nu-l băga în seamă, hotărî să se miște cu discreție prin diferitele grupuri și să-l identifice pe Lucius după voce, mai ales că de curînd îl auzise la telefon. Se lipi de grupul din jurul piticotului cu față de broască. Cu voce orăcăită, tipul explica savant, indicînd pe o hartă a Pămîntului zonele colorate cu galben:

– Nu sînt deloc de acord. Dintre toate misiunile de real succes, cred că experimentul Isus este, deocamdată, cel mai reușit din punctul nostru de vedere. Uitați aici cum se repartizează gradul de toleranță pe hartă... Vedeți? Astea cu galben... Aici sînt zonele cele mai pregătite pentru acceptarea unor forme străine de viață... Aici va trebui să ne arătăm la început...

Apoi pe ecran apăru un cerc de stele, ale căror colțuri se alungiră ca niște spini și se unir într-o cunună. Apoi, din linii simple, apăru și chipul lui Isus.

– Nu trebuie să uităm că fundamentul toleranței pămîntene este unul creștin! zise piticotul.

O creatură mătăhăloasă, cu ochii bulbucați își desfăcu zgomotos, cu un pocnet ca de umbrelă, o pereche de aripi solzoase.

– Ce e? Spune dacă nu ești de acord, îl îndemnă piticotul.

– Baa, cred că așa e, dar cam amorțisem..., mormăi ruginit matahala.

– În schimb, eu cred că e o abordare prea tradițională și plină de riscuri, interveni, sîsîind, o ființă ciudată, ca o trompetă cu ochi. A vorbi de o singură sursă a toleranței înseamnă a semăna intoleranță. Aș propune să schimbăm termenii. Să lucrăm asupra categoriilor sociale ca niște planete care gravitează în același sistem și să concepem un dispozitiv integrat al distanțelor emoționale, sociale și fizice, folosind teoria extinsă a stringurilor, apoi să concepem experimente fractalice cu atitudine morală încorporată.

Nu aștepta să audă reacțiile celorlalți, ci, năucit, Hari se furișă către bar. Lucrurile deveneau tot mai complicate, iar Lucius, mîncal-ar cîinii, era de negăsit. Ori era o cacealma de proporții, de care prietenul său era în stare, ori se afla într-o rezervație de ciudați, o grădină zoologică cosmică, unde el figura ca o specie printre altele. La bar ceru un alcool. Luă paharul fierbinte, privi cu dezgust conținutul gelatinos, închise ochii, își obtură nasul și-l dădu peste cap. Lîngă el se așezară două creaturi limbute, ca niște girafe pitice cu gît pliabil, ca un burduf, mirosind a oțet de mere. Vorbeau destul de pipărat.

AVENTURA VIEȚII MELE

– Băga-mi-aș, eu zic că-i mare tîmpenie...

– Ce anume?

– Chestia cu roboții Felix, frate! Păi, zi și tu, iei niște boșorogi și-i trimiți în misiune? În ’68, bravo lor, au făcut treabă bună, scandal, chestii-trestii, libertate sexuală... Dar acum, gata! Le facem o statuie frumușel și pa!

– Am auzit că nici nu le-au updatat argoul...

– Pe bune?

– Pe bune! Îți dai seama, adolescenții se uită la ei ca la niște fosile.

– Da, dar în misiune diplomatică e cea mai mare gogomănie. Cică la un coctail la o ambasadă, un Felix, după ce și-a ținut discursul înregistrat, a zis: „Și acum să bem, tîrtanilor!“. Nu-i dezactivaseră rutinele...

– Am auzit că acu’ îi bagă șoferi pe taxi...

Hari simți brațele în jurul gîtului, strîngînd cu putere. Apoi o pereche de palme bătîndu-l pe spate, apoi vocea inconfundabilă a lui Lucius:

– În sfîrșit, iată-te!

De parcă el era cel care plecase, și nu invers.

După momentele de efuziune, Lucius i-l prezentă pe cel din pricina căruia întîrziase: un tip cu pielea transparentă, astfel încît se vedeau perfect toate organele interne. Îl aducea din cînd în cînd pentru lecția de anatomie a copiilor. Omul cu pielea transparentă plecă la ore, iar ei rămaseră să trăncănească. Încă de la început, Lucius îl rugă să nu-l întrebe nimic despre ce e acolo, căci va înțelege mai tîrziu. Așadar, au discutat verzi și uscate, mai mult despre trecut. La un moment dat, pîlpîind gălbui, omul cu fața striată s-a îmbrățișat cu Lucius.

– E foarte afectuos tipul, i-a explicat gazda. E un fel de oglindă emoțională, reflectă senti-

AVENTURA VIEȚII MELE

mentele pe care le trăiești tu și le vizualizează cromatic. Dacă sentimentele sînt foarte puternice, poate reacționa chiar comportamental. Adică face ce ai avea tu impulsul să faci.

– Verde ce înseamnă?

– Din cîte știu eu, greață. Scîrbă. Repulsie.

– A-ha!

Apoi, la bar, au descoperit un rachiu de prune colosal și au stat de vorbă pînă tîrziu. Lucius nu se schimbase prea mult, mereu avea planuri îndrăznețe. Doar că devenise mult mai discret în privința lor și mai ales a rolului pe care el, Hari, urma să îl joace în ele.

* * *

După o săptămînă, cedă curiozității. Puse mîna pe telefon și-l sună pe Lucius.

– A fost mișto, bătrîne! Dar zi-mi o chestie: care e treaba mea în toată povestea asta?

– Care poveste?

– Hai, nu face pe prostul!

– Nimic special, bătrîne! Voiam să te văd...

– Și altceva?

– Mă gîndeam că poate ți-ar reveni cheful de scris. Un poem, un roman...

– Interesant! Și despre ce anume să scriu?

– Despre ce ai văzut, de pildă!

– A-ha!

– E doar o idee.

– Și, întîmplător, asta ar contribui la intensificarea culorii galbene.

– Să zicem.

– M-ai crezut mai prost, nu?

– Nu!

– O să scriu... Dar mai zi o chestie, că tu trebuie să știi: planetele au viață sexuală?

– ...

– Mă auzi, bătrîne?

– Te rog să nu mai deschizi subiectul ăsta. Să-l uiți imediat! Cine naiba ți-a vorbit despre el?

– Degetele mele de la picioare, cu unghiile tăiate din carne.

■

FP
Foreign Policy
România

POLITICĂ GLOBALĂ, ECONOMIE ȘI IDEI

CITEȘTE NOUA EDIȚIE FOREIGN POLICY ROMÂNIA!
IDEI STRĂINE PENTRU ROMÂNIA,
IDEI ROMÂNEȘTI DESPRE STRĂINĂTATE

FP
Foreign Policy
România
EXCLUSIV FP ROMÂNIA
O AFACERE ROMÂNEASCĂ GLOBALĂ
CROAȚII INTRĂ ÎN UE GATA EUROSCEPTICI
DE CE A MURIT MULTIKULTI ÎN EUROPA
CURSA TRENURILOR-GLONȚ: ȘI VECINII PRIND VITEZĂ
PLUS:
INCREDIBILA VIAȚĂ A CELUI MAI BOGAT MINISTRU AL AGRICULTURII ȘI PĂDURILOR DIN LUME
DE LA ANEXĂ A OCCIDENTULUI LA PUTERE INDEPENDENTĂ
RĂSĂRITUL TURCIEI
SĂ LUPTĂM CA TALIBANII · CÂT COSTĂ SĂ RIDICI O ARMATĂ · GERMENI, PIXELI ȘI ALTE ARME ALE VIITORULUI

ACUM
și în rețeaua
de magazine
MIC.RO

Cursa educațională internațională care merită câștigată are ca miză dezvoltarea capacității intelectuale de care SUA și toate celelalte țări au nevoie pentru a face față formidabilelor provocări ale secolului 21.

Ben Wildavsky , autor al cărții The Great Brain Race: How Global Universities Are Reshaping the World

Pentru abonamente și informații sunați la **0800.800.111**, număr cu apel gratuit în orice rețea, între orele 7.00 - 22.00 (luni – duminică), e-mail: abonamente@adevarulholding.ro
Abonamente non-stop la 0318.200.200, număr cu tarif normal.

Galeria COLORS ART

este singura galerie de artă modernă din România specializată în artiști români, care au lucrat și în străinătate, cu cote internaționale

Programul Galeriei:
L-V:11:00 - 19:00
Sâmbătă :10:30 -14 :30
Duminică:Închis

Artiștii galeriei:

Isaac ANTCHER
Corneliu BABA
Dimitrie BEREA
Victor BRAUNER
Constantin BRANCUSI
Mircea CIOBANU
Aurel COJAN
Jean DAVID
Natalia DUMITRESCU
Francois GALL
Lucian GRIGORESCU
Nicolae GROPEANU
Etienne HAJDU
Jacques HEROLD
Marcel IANCU
Alexandru ISTRATI
George MARCULESCU
Samuel MUTZNER
Paul NEAGU
Gheorghe PETRASCU
Jules PERAHIM
Magdalena RADULESCU
Victor ROMAN
Paul SCORTESCU
Arthur SEGAL
Michel SIMONIDY
Victor VASARELY

COLORS ART GALLERY împreună cu Galeria LE MINOTAURE Paris vă invită la

Abstractul în Pictura lui Cojan

Expoziția va avea loc în perioada 18 martie - 8 aprilie 2011 . Vernisaj, vineri 18 martie, începând cu ora 17.00.

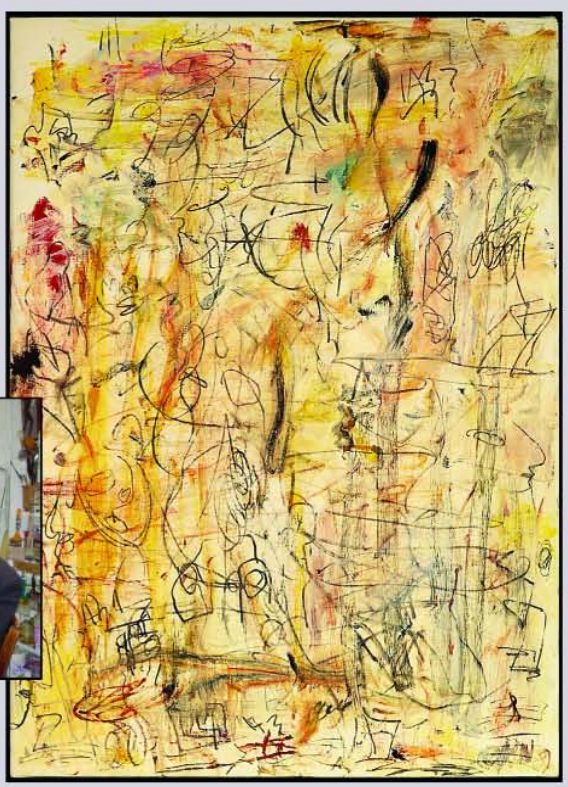

Aurel Cojan - "Mouvement", 1985, tehnică ulei pe pânză dimensiuni 99,7 x 72 ,9 cm.

Într-o perioadă de preaslăvire a unui regim și a unor conducători nedemni, Cojan a avut verticalitatea marelui artist. Nu a făcut copromisuri. Ca urmare, nu a primit comenzi. Nu a avut de multe ori cele necesare unui trai minimal. Dar nu i-a păsat. A pictat pe ce s-a putut. A înobilat orice bucățică de hartie, carton sau pânză.

PICTURA ERA OXIGENUL !
Pentru tânărul care, acum mai bine de șase decenii își expune lucrările în florăria mamei sale de lângă Biserica Italiană din București, **PICTURA ÎNSEAMNĂ VIAȚA ! "**

Textul de Florin Colonaș, în catalogul expoziției "Cu gândul la Cojan", Galeria "Contrapunct", București 1999 "

Colors Art Gallery, Strada Puțul lui Zamfir nr.22-24, sector 1, București
Tel:(+40)21 211 57 28 Fax:(+40)21 210 50 42
Email:office@colors art.ro Web:www.colors art.ro